

BİLİM ve SANAT

69

AYLIK KÜLTÜR DERGİSİ

EYLÜL 1986

(KDV Dahil)

350 TL

BİLİM VE SANAT KİTAPLARI

Türkiye Barış Derneği
Davası
(Sorgular-Savunmalar)

1. Cilt
Sorgular
Eylül'de çıkıyor.

2. Cilt
Savunmalar
Basıma hazırlanıyor.

Tek isteklerde ederi kadar posta pulu gönderiniz. 3000 lirayı aşan toplu istekler, yüzde 20 indirimli ve ödemeli gönderilir. Cumhuriyet Kitap Kulübü ve Yarın Abone Kulübü üyeleri, kulüplerinden edinebilirler. Yazışma adresi: Asmalı Çeşme Sok. 14/2 Binbirdirek-İstanbul.

KİTAPLIĞINIZIN AYDINLIĞI

BARIŞ İÇİN YAZDILAR ÇİZDİLER
Barış Seçkisi
1986 Uluslararası Barış Yılı'nda, Türkiye'den barış yılına tek katkı niteliği taşıyan kitap.
189 sayfa, 900 lira.

EDEBİYAT BARIŞ ÖZGÜRLÜK
Düzenleme: Aziz Çalışlar
299 sayfa, 800 lira.

IRK VE İRKÇİLİK DÜŞÜNCESİ
Alaeddin Şenel
İrkçi düşünceyi anlamak ve ırkçılığa karşı savaşabilmek için temel başvuru kitabı.
176 sayfa, 500 lira.

BİLİM ve SANAT

Sahibi:
BİLSAN
Basım-Yayın Ticaret ve Sanayi A.Ş.
Adına:
İLHAN ALKAN
Genel Yayın Yönetmeni:
VARLIK ÖZMENEK
Genel Yayın Danışmanı:
GÜNEY GÖNENÇ
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
İRFAN AYDIN

YARIN YAYINLARI

Çağdaş Sömürgecilik ve
Emperyalist Yayılma Örneği
GÜNEY AFRIKA CUMHURİYETİ
Gürhan Uçkan

Güney Afrika Cumhuriyeti'nin kara halkının on yıllar boyu süren savaşımının kökenleri, bu savaşımın bugün ulaştığı aşamanın özellikleri ve yakın gelecekteki görünümü, yaşadığı çağın sorumluluğunu duyan herkesin ilgi merkezindedir. Kara bir halk: On binlercesi ırkçılığın vahşet politikası ile yokedilmiş, topyekün acımasız bir soykırımla karşı karşıya. Denebilir ki Güney Afrika'nın kara halkı bu tehlikeye karşı dişile, tırnağıyla, yüreğiyle, hiç kuşkusuz yalnızca bunlarla savaşıyor. Çağımızın en gözödünmüş güçlerine karşı çıkan bir halkın destansı savaşımı üstüne aradığınız tüm ayrıntıları bu kitapta bulacağınıza inanıyoruz.
255 sayfa, 1250 lira, fotoğraflı ek forma

YAYINCILIĞIN GENÇ ADI

Tek isteklerde ederi kadar posta pulu gönderiniz. 3000 lirayı aşan toplu istekler, yüzde 20 indirimli ve ödemeli gönderilir. Cumhuriyet Kitap Kulübü ve Yarın Abone Kulübü üyeleri, kulüplerinden edinebilirler. Yazışma adresi: Asmalı Çeşme Sok. 14/2 Binbirdirek-İstanbul.

YOLCULUK
Şükrü Erbaş
Şiir

"Divan şiiri sever mi, oturup Beethoven dinler mi bilmem, ama Şükrü Erbaş neyin şiir olduğunu neyin olmadığını bilecek kadar yakın şiire. Belki onun, şiirini beslediği daha başka, hiç bilmediğimiz kaynaklar vardır. Erbaş, bir kere şiir kuracağım diye yarı anlaşılır yarı anlaşılabilir düşlerin arkasına sığınmıyor. Şiirsel bir derinlik içinde, açık açık söylüyor sözünü."

350 lira.

ŞÜKRÜ ERBAŞ
yolculuk

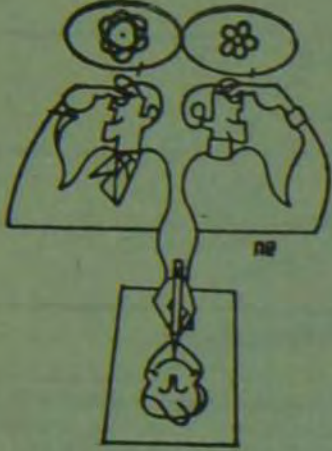
TÜSTAV

Kapakdaki Tablo: ORHAN TAYLAN

Yazışma Adresi: Sumer Sk. 36/1-A Kızılay-ANKARA Tel: 305945 Posta Çeki No: 12526-1 • İstanbul Temsilcisi: Av. Kutlukhan KAYNAKÇIOĞLU Tel: 1460122 • İzmir Temsilcisi: Haluk DÖLENEKEN • İsveç Temsilcisi: Gürhan UÇKAN Box 38 045 100064 Stockholm • F.Almanya Temsilcisi: Duran TAŞAN Alemannen Str 1.404 Neuss • İsviçre Temsilcisi: Hasan DEMİRCAN Postfach 56.5614 Sarmenstorf • İngiltere Temsilcisi: Mustafa YAŞACAN 77/A Wilberforce RD N4 Finsbury Park/London • Kıbrıs Temsilcisi: Seygül ULUDAĞ 19 Necmi Alkiran Sk. Lefkoşa/Kıbrıs • Dizgi: ÖZDE, Şükran DERİŞ Tel: 295008 • Film: Arsu Ofset • Baskı: Sanem Matbaacılık A.Ş. • Dağıtım: ETKİN Tel: 5276011 (İst.) • Abone: Yıllık 2500 - Altı Aylık 1400 TL - Avrupa Yıllık 40 DM - ABD (Uçakla) 30 Dolar, Avustralya 35 Avustralya Doları

SİYASETİ ANLAMLI KILMAK Bilim ve Sanat	4
BARIŞA ÇAĞRI Mahmut Dikerdem	5
BARIŞ MÜCADELESİ VE KADIN Reha İsvan	6
ANNEM SAVAŞ İSTERDİ Erdal Atabek	8
BİLİM ADAMLARI BARIŞIN AKTİF SAVUNUCULARI OLMALIDIR Haluk Tosun	10
BİR ÇOCUĞUN SAVAŞ GÜNLÜĞÜ Uğur Kökten	14
BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI ÖNCESİ VE SONRASI BARIŞ HAREKETLERİ Adnan Cemgil	16
KİMYA SAVAŞIYOR Osman Gürel	19
BARIŞ VE SİLAHSIZLANMA Gencay Şaylan	24
STRONSIUM 90 Nazım Hikmet	28
DAVET Nazım Hikmet	29
RAHİP BRUCE KENT'İN UZUN YÜRÜYÜŞÜ	30
"BÜYÜK BARIŞ GEZİSİ" EKİM'DE ANKARA'DAN GEÇECEK Rahibe Elisabeth Gerle / Osman İkiz	31
GÜNDEMDEKİ SORUN BARIŞ VE İŞÇİ HAREKETİNE DÜŞEN GÖREVLER Tony Benn	33
"SAVAŞ GAYRETLERİ SÖRDÜKÇE BARIŞ ARAŞTIRMALARI DA SÜRECEKTİR" Alice de Bellmond / Gürhan Uçkan	35
NOBEL ÖDÜLLÜ 60 BİLİM ADAMININ BARIŞ ÇAĞRISI Güney Gönenç	38
Altı Ulusun Ortak Çağrısı: DÜNYA NÜKLEER DENEMELERİN DURDURULMASINI BEKLİYOR	40
KULAĞI KESİK İLETİŞİM Mahmut Tali Öngören	41
Darbenin 13. Yıldönümü: ŞİLİ HALKI YALNIZ DEĞİLDİR Mehmet Şakir	45
Ruhi Su'nun Birinci Ölüm Yıldönümü "YATTIĞIMIZ YERDE GÜLLER BİTECEK" Lütfiye Aydın	46
28 EYLÜL SEÇİM SONUÇLARINI NASIL YORUMLAMALI? Tunç Tayanç	48
FONLAR: BİLİNMESİ GEREKENLER Oğuz Oyan	50
YABANCI HUKUK BÜROLARI VE CIA'NIN ABD AVUKATLARINA ÇAĞRISI Güney Dinç	54
TRANSANDANTAL MEDİTASYON YA DA BİRLEŞİK ALAN TEKNOLOJİSİNİN İÇYÜZÜ Ataman Tangör	56
ÇİZGİLERİYLE Ferruh Doğan	
FOTOĞRAFLAR Osman İkiz, Gürhan Uçkan, Mehmet Ünal	

Siyaseti Anlamlı Kılmak

Geçtiğimiz son altı yılda ülkemizin yitirdiği büyük maddi ve manevi değerlerin temel nedenlerinden bir tanesi, kuşkusuz kitlelerin siyasetten uzak tutulabilmesidir.

Önce, siyasetin kitleler gözünde anlamsızlaştırılması için elden gelen her çaba harcandı. Arkasından "bir tank sesiyle" uyanıldığında yasaklar, baskılar geldi. Ve sonra dardaracak biçilmiş bir anayasa ile siyaset yapmanın tüm araçları körletildi ve "siyaset yapmak"la bir yere ulaşılamayacağı inancı kalıcı kılınmaya çalışıldı.

Sonuçta ne oldu?

Kömür madenlerinde "Bir kazmacının eline bugün net olarak ancak 2500 lira yevmiye geçer. Her kazmacının ürettiği taşkömürü ise, günde ortalama 20 ton kadardır, taş kömürünün tonu 30 bin lira, demek ki, 600 bin liralık değer üreten adam, bu değer 240'ta birini alıyor."

"12 Eylül öncesinde, kazmacı günde 500 lira alırdı. Kömürün tonu ise, 450 lira, haydi o günlerin politikası gereği bu fiyatın devlet desteğiyle düşük tutulduğunu hesaba katarak, bir ton kömürün gerçekte 1000 lira ettiğini düşünelim; aynı hesaba göre, kazmacı ürettiği değer 40'ta birini almaktaydı."

"Çalışanın zaten çok düşük olan payını, 40'ta birden 240'ta bire indiren bir düzen."

"12 Eylül sonrası sosyal bilançosu budur."

"Ayrıca, o bilançoyu ekonomik modelin çürüttüğü ahlak değerleriyle ve bozulan toplum yapısıyla tamamlamak gerek..." (M. Soysal, 9 Ağustos 1986 Milliyet)

Öyleyse bu noktaya nasıl gelindi? Kim sorumlu bu bilançodan?

"Yakın geçmiş deşilince herhalde görülecektir ki, anarşinin azmasında ve kuyrukların uzamasında çıkarları olan çevreler, 12 Eylül'le birlikte nüfuzları, etkileri, hazançları artan aynı çevrelerdir."

"İç ve dış."

"... Mehmet Ali Birand, Uğur Mumcu, Cüneyt Arcayürek, Yalçın Doğan ve Hasan Cemal gibi yazarların araştırmaları ve izlenimleri, bilinçsiz bir Türkiye'nin ölümler ve kuyruklar yoluyla, adım adım ve bilinçli bir biçimde 12 Eylül modeline getirildiğini gösteriyor." (M. Soysal, aynı yazı)

Söz konusu olan, demokrasinin işlerliğini olanaksızlaştıran, ulusal bağımsızlıktan ödün vermeyi gerektiren, barışa karşı tutumları ilke edinen bir ekonomik politikayı yerleştiren ve yukarıdaki sosyal bilançoyu hazırlayan bir modeldir.

"Revize" edilmesi mümkün olmayan bu modeli reddetmenin yolu siyaseti kitlelerin gözünde yeniden anlamlı kılmaktan geçiyor. Çünkü, siyaset iktidar elde etme, iktidar kullanma, iktidar kullanmaya katılma uğraşısıdır. İktidar kullanımı ise toplumsal kaynakların toplumsal katmanlar arasındaki temel dağılım biçimini belirlemek demektir.

Görülüyor ki, kitleler siyaset yaptıklarında alternatifsiz diye sunulan politikaların alternatifleri tanım gereği mutlaka ortaya çıkacaktır. Siyaset yeniden anlamlı kılınca, üretmesini bilenlerin alternatifleri geliştirdiğine de tanık olunacaktır.

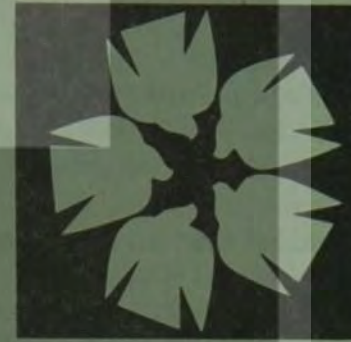
Siyasetin anlamlı kılınması çizilen bilançonun değişebileceğine olan inancın kitlelere ulaştırılabilmesidir.

Önümüzdeki seçimler bu inancın kitlelere ulaştırılabilmesinin önemli bir aracı olabilir. Ve olmalıdır da.

Sevgiyle, dostlukla...

□

Barışa Çağrı

1 Eylül Dünya Barış Gününü Uluslararası Barış Yılı'nda kutluyoruz. Dünya halkları bu mutlu olayı bir yandan coşku ve umut, öte yandan da kaygı ve tedirginlik içinde yaşıyorlar. Umut insanlığın geleceğine olan güvenden, kaygı ise dünya barışına yönelen ciddi tehlikelerden doğuyor.

Barışı tehdit eden tehlike apaçık ortadadır: Nükleer bir felakete doğru tırmanış devam ediyor. Sanki yeryüzü ve okyanuslar silahların ağırlığını artık çekemiyormuş gibi, ölüm füzelerini uzaya yerleştirmenin yöntemleri araştırılıyor. 21. yüzyılın eşiğinde insanlar bir tercih yapmak zorunluluğu ile karşı karşıyadılar: Ya başdöndürücü teknolojik gelişme insanlığın yararına kullanılacak, ya da kendi yarattığı canavar insanı yok edecektir. İnsanlık ilkçağın tanrılarına benzeyen kollektif bir varlıktır: Yeni bir dünya yaratabileceği gibi, her şeyi bir anda yok edebilir de. Otuz yıl önce Einstein ile B. Russel'in akıl ve bilim adına yaptıkları çağrıyla anımsayalım: "İnsanlık yeryüzünü cennete de, cehenneme de dönüştürebilir" demişlerdi. Eskiden hayal bile edilemeyen birçok olanak bugün elimizin altındadır. Ancak onları insanlığın yararına kullanma bilincine erişmeliyiz.

Joliot - Curie'lerin başlattıkları Dünya Barış hareketi yeni bir dünya tasarımının uygulamaya konulması girişimidir. Barış Hareketi'ni ideolojik akımlardan ayırt eden özellik, bilim ve teknolojinin olağanüstü gelişmesi sonucu meydana çıkan yepyeni bir tarihsel durumu algılayıp eyleme dönüştürmüş olmasıdır. Barış Hareketi bugün bir bıçak sırtında bulunan insanlığın elindeki son fırsattır: Ya savaş güçlerine teslim olarak sonsuz boşlukta yitip gidecek, ya da insanlar yaşadıkça, insanlık var oldukça dünyanın sonunun gelmesine razı olmayacağını kanıtlayacaktır.

Barış Hareketi'nin 1 Eylül Dünya Barış Günü'nde tüm barış güçlerine ilettiği mesaj şudur: "Nükleer silahlanma yarışı mutlaka durdurulmalıdır. Bir yandan genel silahsızlanma yönündeki çabalar desteklenirken, öte yandan nükleer denemeler son bulmalı, savaş uzaya sıçratma girişimleri önlenmeli, kimyasal silahlarla kitle kırm araçları yasaklanmalı, klasik silahlar sınırlandırılmalıdır. Barış toplumsal gelişmeye sıkı sıkıya bağlıdır. Eşitsizlik ve yoksulluk barışın düşmanlarıdır. Barışın temelinde adalet vardır. İnsanların doğal kaynaklardan yararlanmalarındaki dengesizlik askeri harcamaların azaltılması ile giderilebilir. Silah fabrikalarından çıkan her tüfek, denize indirilen her savaş gemisi, havaya fırlatılan her füze, yeryüzündeki aç, çıplak ve evsiz barksızlara karşı işlenmiş bir hırsızlık suçudur.

Eğitim, bilim, kültür, din ve iletişim araçlarıyla toplumlar barış içinde bir arada yaşama amacına yönlendirilmelidir. Uluslar barış ve güvenliği hep birlikte aramalıdır."

Bu, bir barış çağrısıdır!

□

Mahmut Dikerdem

Bariş Mücadelesi ve Kadın

Reha İsvan

Uluslararası hakça ve kalıcı barış doğrultusunda verilen savaşın başarısı, insanın kadın cinsiyeli erkek cinsinin doğal bütünlüklerinin gücüne, görkemine, güzelliğine dayalıdır.

İnsan türünün kadını ve erkeğinin cinslerine bağlı özellikleri, toplumsal yaşama katkıları konusunda erkek ya da kadın açısından ayrıcalığa neden teşkil etmez. Yüzyıllardır toplumların sosyo-ekonomik düzenlerine koşul olarak mantık, doğa ve akıl dışı koşullandırmalarla sistemleştirilmiş olan kadın-erkek ayrımı, günümüzde de, büyük ölçüde, süregelmektedir. Bu ayrımın, diğer eşitsizlik, haksızlık ve ayrımlarla özdeş olduğu ve aynı temel nedenlerden kaynaklandığı yadsınmaz.

Kadınla erkek arasında, doğaya

bağlı olarak varolan biyolojik ayrılıklar, ayrımın neden teşkil etmediği gibi, yerine ve konusuna göre, bazen erkeğin bazen kadının katkıları açısından nitelik farkları getirirse de, bu, birbirini bütünleyici, birbirini güçlendiren, birbirine dayalı etkinlikleri üretir.

KADIN VE ERKEKLERİN BARIŞ MÜCADELESİNDE BÜTÜNLEŞMELERİNE DOĞRU

Kadınlar, barış konusunda özellikle duyarlıdır; çünkü kadınlar nesilleri yaşama önce bedenlerinde hazırlar, doğurup kendi özerinde besler, büyütürler. Bu nedenle yavrularının harcanmasını göze alamazlar. Ana olarak, kadın için barış özlemi doğaldır, içgüdüselidir ama, asıl önemlisi, yüzyıllar boyu eşit haklardan yoksun kalmış olan kadın, ayrı-

mın acısını yalnız yüreğinde duymuş olsa, bilinciyle henüz kavrayamamış olsa bile, barış ereğinin eşitlik, özgürlük, sosyal adaletle özdeşliğini düşünmeden önce, benliğinde yaşar.

Kadın cinsi barışın sorumluluğunu benimsemeye daha yatkın olsa da, barış mücadelesinde kadının yerini, ulusal ve uluslararası politikanın yönlendirilmesinde kadının da eşit söz sahibi olduğu bilinci ve kadının ekonomiye katkısının türü ve düzeyi saptayacaktır.

Kadınlar toplumda çağdaş yükümlülüklerinin bilincine erecek fırsatları elde edip topluma erkeklerle eşit katkı sağlayabilir duruma geldikçe; erkeğin ve kadının işlevleri arasındaki ters koşullandırılışlar -süreç içinde- silindikçe, insan neslinin, beşikten başlayarak yetiştirilişinde erkeklerin ağırlığı da kadınlarınkiyle denkleşecektir. Barış savunuculuğu, kadınlar yönünden, içgüdüsel niteliğinin yanında, bilince dayalı özellik kazanacak, erkeklerde ekonomik nedenlere dayalı teşvik edilmiş, hatta zorlanmış savaşkanlık güdüsü yerini barışın erdemine, bilinçli inanca terkedecek; böylece kadınla erkek barış özleminde bir ve beraber olmanın kıvancını ve gücünü birlikte tadacaklardır. Erkek ve kadın, özgürlük ve gerçek demokrasi ortamında adil ve kalıcı barış amacıyla eş özelemleri, eşit yükümlülükleri benimseyeceklerdir ve birlikte, özgürlük, demokrasi, barışa yönelik mücadelede, birbirini yadsımadan, dışlamadan, birbirinin farklı yapılarından güç alan bir bütünlük içinde yer alacaklardır.

Bu nedenle, her tür ayrım ve ayrıcalığa karşı direnç, kadınların yönetime, ekonomiye dolaysız ve eşit katkılarına sağlama çabaları, kadınların çağdaş yükümlülüklerine sahip çıkabilmeleri için sürdürülen uğraşlar-

la, uygarlık mücadelesi, özgürlük, demokrasi, barış mücadelesi özdeştir.

GİDEREK BÜYÜYEN SAVAŞ TEHLİKESİ

Ne yazık ki BM Dünya Barış Yılı etkinlikleri gündemde duradursun, savaş tehlikesi giderek büyüyor, çünkü tekeli eğilimlerin ekonomide ağırlık kazanması sonucu, toplumsal uzlaşmazlıklar artarak keskinleşiyor. Ulusal ve uluslararası tekellerin elde ettikleri sınırsız olanaklar, toplumun tüm katmanlarının yararına kullanılmıyor, çoğunluğun çıkarları gözetenmiyor. Böyle olunca da, haksızlıklar, ayrım hızla artıyor, çeşitleniyor. Çıkarlar arasındaki uzlaşmazlık derinleşiyor ve yaygınlaşıyor.

Üretimin ve teknolojinin, devletin tüm gücüyle ve emekçi halkın ezilmesi pahasına desteklediği tekeli sermaye tarafından düzenlenmesi olgusu, ekonominin bilimsel-teknik devrimle hızlanan sosyalleşmesi olayının üretim ve emek kaynakları üzerindeki olumlu etkilerini tersine çeviriyor. Sağlıksız ve yanlış kaynak kullanımı işsizliği artırmakta, olanaklar giderek daha az sayıda kişinin çıkarına, hizmetine sunulmakta, refahın yaygınlığı alabildiğine azalmaktadır. Emekçi halkın kültürel gereksinimleri ihmal edilmekte, beğenisi, uygarlığa ters yönde çarpıtılmakta, insanların yaşamı, doğaya ters biçimde yozlaştırılmaktadır; çünkü gerek eğitim olanakları, gerek basın-yayın ve iletişim araçları devletin sermayeyle bütünleşmesi sonucunda, egemen azınlığın çıkarları doğrultusunda kullanılmaktadır. Mesleki eğitimin teknolojik gelişmesinin gerekleri düzeyine erişemesi büyük sorunlar yaratmaktadır.

Öte yandan, uluslararası tekellerin pazar kapışmasının getirdiği kıyasıya rekabet, sürtüşmelerin boyunu büyütmede, silah sanayiindeki parasal kazançların miktarı, ordu-sanayi komplekslerine, uluslararası tekelere, dolayısıyla emperyalizme yeni boyutlar kazandırmaktadır.

Sınır tanımayan kazanç hırsıyla nükleer silahların uzayda, yıldızlarda mevzileştirilmesi yolunda adımlar atanlar ulusları, halkları savaşa tutuşturmak için ellerinden geleni ardına koymamaktadırlar.

1980'lerdeki savaş karşıtı gösterilerden...
Fotoğraf: Mehmet Ünal

YOĞUNLAŞAN BARIŞ ÖZLEMİ VE ANALARIN GÖREVİ

Ne var ki, bu akıl almaz saldırganlık eğilimleri, barış özlemini yoğunlaştırmakta, uluslararası adil ve kalıcı bir barışın gerçekleşmesi doğrultusundaki barış hareketinin güçlenmesine neden olmaktadır. Kadınlar da erkekler de, güçlenen barış özlemini, savaşı önlemek için somut önerilerle geliştirmeli, barış hareketini kitlelere benimsetecek ve yaygınlaştıracak yöntemler konusunda her gün yeniden düşünmeli ve bir şeyler yapmalıdırlar.

Barış hareketinin etkin biçimde örgütlenmesi yönünde çaba harcamak, bugün için, başta analara düşen bir görevdir. Ekonomiye katkı sağlamları için kadınlara hep doğurumamaları öneriliyor; doğurduklarının doyurulmaları için çaba harcamak, doğurduklarının refahı ve mutluluğunu sağlayacak ekonomik uğraş vermek, doğurduklarını yaşatmak için, barış doğrultusunda örgütlenmek, aktif politika yapmak, nedense kadınlara hâlâ reva değil! Oysa, evlatlarımızın refahı, sağlığı, mutluluğu, özgürlüğü, yaşam güvenceleri için, yani gerçek demokrasi, yani kalıcı hakça bir barış için mücadele vermek; bugün için, öncelikle analara düşen insani bir görev... Evrensel barış yönündeki bu görevi başarmanın yolu örgütlü çaba harcamaktan, etkili, aktif politika yapmaktan geçiyor.

Bugün, insan olarak, kadınların önde gelen görevi savaşa karşı barışın somut koşullarını oluşturmaktır diyeceğim, çünkü:

"Bugün yeryüzünde(...)bir milyon Hiroşima yaratabilecek patlayıcı güç var..."¹

"Bugün dünyada militarizmin maliyeti yılda 750 milyar dolar..."²

Yani, bugün dünyada tüm çocukları, herkesi, her şeyi yok edecek nükleer silahlar için yılda 750 milyar dolar harcanıyor...

"Bugün, yeryüzünde hâlâ dört çocuktan biri yeterince beslenmiyor..."³

"Bugün beş çocuktan dördüne yeterli sağlık hizmeti ulaşmıyor..."⁴

Ama gelişmekte olan ülkeler, gelişmiş ülkelere göre yılda 30 milyar dolarlık silah satın alıyor. Satın alınan her silah da, savaş tehdidini, yani ölüm tehlikesini azaltmıyor, çoğaltıyor.

Bugün Türkiye'de, "ABD'deki B-52 bombardıman uçakları, Avrupa'daki Pershing-2 ve Cruise nükleer füzeleriyle aynı statüye sokulmuş 500 nükleer başlık var. Bunlardan 300 kadan uçakla taşınan bomba özelliğinde..."⁵

Bugün Türkiye'de, tüm kadınlarımız ve erkeklerimizle ulusal barış hareketini sınırlayan engelleri aşmak çabası içinde olmalıyız ve uluslararası barış hareketine katkı sağlamak, savaşa dur diyebilmek için hiçbir özveriye çok görmemeliyiz.

Barış uğruna nice nice özveriler... □

- 1, 2, 3, 4- Zeynep Oral, Kadın Olmak, Milliyet Yayınları, 1985.
- 5- William Arkin, Bulletin of the Atomic Scientists (Atom Bilginleri Bülteni), 1985.

DÜZELTME

Sayın Reha İsvan'ın, 68. (Ağustos) sayısının 8. sayfasında "Barış Savunmak ve Fikir Özgürlüğü" başlığıyla yayınlanan konuşma metninin üçüncü sütun, sondan 17 ve 16. satırlarında yer alan "141. ve 142. maddeler iktidardaki düşünceyi savunmayı yasaklar" ibaresi, "141 ve 142. maddeler iktidardaki düşünce sistemine karşı olan her çeşit düşünceyi savunmayı yasaklar." biçiminde olmalıdır. Düzeltir, Sayın İsvan ve okuyucularımızdan özür dileriz. B.S.

Vietnamlılar'a
Hiroşimalar'a
karşı
direnen
kadın ve erkekler
(1960'ların
ortalarında
çekilen
bu fotoğrafta
ön planda
görülen
Joan Baez
ve
Ira Sandperl.)

Annem Savaş İsterdi

Erdal Atabek

Annem savaş isterdi. Öyle savaş tutkunu olduğundan falan değil. Ailede anılarını anlatan bir savaş kahramanı olduğundan da değil. Sadece "görüştüler, dağıldılar, gene görüştüler, sonuç alamadılar" gibisinden haberlerin bikkınlık vermesinden herhalde, annem bazı bazı savaş yanlısı kesilirdi.

"Böyle görüşmeyle falan olmaz. Kim mızıkçılık ediyorsa vereceksin bombayı, vereceksin bombayı, sen sağ ben selamet" deyip, nasıl dehşetli bir savaş stratejisti olduğunu ortaya koyardı. Ben de kenardan kenardan gülerdim. Açıkta gülersem çok kızardı.

"Ne yani, benim aklımı beğenmiyorsunuz, siz daha iyisini mi biliyorsunuz?" derdi.

Bizim daha iyisini bildiğimiz yoktu. Sadece, böyle "vereceksin bombayı", "sallandıracaksın üçünü beşini", "çarşı meydanında asacaksın" yollu çözümlere aklımız yatmazdı, o kadar. Pek nedenini niçinini bildiğimizden değil.

"Peki ama anne, insanların hepsi de kötü değil ki, iyisi de var, kötüsü de. Şimdi bombayı verince kötülerle birlikte iyiler de ölecek."

Annem o zaman düşünürdü. Aslında, bombayı atınca insanların öleceğini bile somut olarak düşünmezdi sanırım. Sadece, sorunların biteceğini, işlerin çözümleneceğini düşünürdü.

* * *

Aslında anneme haksızlık etmişim o zamanlar. Savaş yanlısı politika-

karıların, savaş yanlısı askerlerin de düşünceleri pek anneminkilerden farklı değilmiş. Atom bombası başka türlü atılabilir miydi?

Eğer atom bombası atılmadan önce, olası sonuçlarla bir senaryo yazılsaydı, cesur bir senaristle çalışan bir yönetmen elele verip "atom bombası ve sonrası" adında bir film yapsalardı, bu filmi insanlar görse, atom bombası o rahatlıkta atılabilir miydi? Ben sanmıyorum.

"İşte, atom bombasını yaptık. Bak şimdi işi nasıl bitiriyoruz. Basarız bombayı tepelerine. Görsünler dünya kaç bucak. Geri kalanlar teslim oluyor mu, olmuyor mu?"

Kimbilir işi bilen politikacılar, generaller, başkan, ellerini nasıl oğuşturmuşlardır?

Eh, kendi ölmeden başkalarını öldüren bir savaş silahı kullanılmaz da ne yapılır? Hem karşı taraf bulsaydı kullanmayacak mıydı?

Atom bombasının ünlü mantarı böyle yükseldi. Artık o ünlü mantarın gerisinde kalanlarla önünde olanlar aynı şey değildi. Pek de farkına varılmadan yeni bir çağ açılmıştı: Nükleer dehşet çağı...

Sonraki yıllarda, psikologlar, psikiyatrlar insanlardaki bunalımlara yeni bir neden ekleyeceklerdi: "İnsanın bir nükleer savaşla yok olma olasılığı karşısındaki umarsızlığı."

Geçmiş yüzyılların insan hayatına bağışladığı "durmuş oturmuşluk, insanın geleceğini hazırlaması, çocuklarına, torunlarına bir şeyler verebilme olanağı, şöyle rahat rahat

geçmişe geleceğe bakabilme" artık sona eriyordu. Her şey çok hızlı değişiyordu. Kentler hızla yapılıyor; araçlar daha hızlı gidiyordu. Düşünceler, duygular hızla değişiyordu. Ana-babalarla çocuklar anlaşamıyordu.

Şimdi, bütün bunlar bile geride kalmıştı. Bir nükleer savaş birkaç dakikada her şeyi yok ediyordu. Her şeyi yok ediyordu. Kentleri, insanları, bütün insan ürünlerini, her şeyi...

Öyleyse, her şey boştu, anlamsızdı. Geleceği düşünmenin hiçbir yararı yoktu. Birkaç kişi, nasıl düşündüğünü bilmediğimiz birkaç kişi, neden öyle düşündüğünü bilemeyeceğimiz birkaç kişi, bir nükleer savaş çıkarabilirdi. Ya da, sadece bir kaza, bir delinin düğmeye basivermesi, ne bileyim buna benzer bir şeyle, bir nükleer savaş çıkabilirdi.

İnsanın hiç bilemeyeceği bir anda, bilemeyeceği bir nedenle, bilemeyeceği bir yerde bir el bir düğmeye uzanırdı; sonrası hiçlik, sonrası yokluk...

"Umarsız insan"ın, "direnen insan"a dönüşmesi böyle oldu.

Şaşkınlık, yerini düşünmeye; düşünme, yerini birleşmeye; birleşme, yerini sesini yükseltmeye bıraktı. İnsanlar giderek çoğalan sayılarla barış istemlerini ortaya koydular. Barış, insanlığın ortak sesi oldu.

"Savaşma sevis" bir kağıtı. "Barış istiyoruz" sesleriye, ortak bir özlemin hayata geçirilişi...

* * *

Ama, gelecekte hepimizi bekleyen bu tehlikenin bizi pek etkilediği söylenemez. Aslında bizi, çok yakınımıza gelmedikçe, pek bir şey etkilemez. "Allah kerim" güvencesiyle, "Her koyun kendi bacağından asılır" kayıtsızlığı arasındaki tedirginliği "huzur" sayan bizi pek de etkilemedi "nükleer savaş" falan.

Buna pek şaşmamak gerekir. Çocukluğumuzdan beri savaşlarla, savaş kahramanlıklarıyla yoğrulmadık mı? Tarihimiz, kahramanlıkların tarihi değil midir? Girdiğimiz savaşları kazanmamızın, kaybetmemişimizin de pek önemi yok. Her zaman kahramanca doğmuşuzdur. Biz yenilmeyiz...

Çocukluk oyunlarımızı anımsarım. Hep savaş oynardık. Oklar,

yaylar, kılıçlar, tabancalar... Bizim dönemimiz daha ötesine ulaşmamıştı. Ne yapalım, bizler makinelili tabancalardan, füzelerden, lazer silahlarından yoksunduk. Tabana kuvvet koşar, ya köşebaşından tabancamızı düşmana yöneltirdik, ya da bir ağaç arkasından okumuzu fırlattık. Hepsinden keyiflisi kılıçların çekildiği andı. Errol Flynn'in ünlü çevikliğine öykünür, tahta kılıcımızı hiç acımadan sallardık. Birkaçımızın gözünün nasıl çıkmadığına hâlâ şaşarım...

Eh, şimdi bu "kahramanların" savaştan korkması ayıp olmaz mı? İnsan dövüşten, kavgadan, savaştan korkar mı? Sonra nerde kalır onun erkekliği? Bu söz, bir gün parlamento söylenecektir. İsmet İnönü, bu sözle eleştirilecektir.

"İsmet İnönü, Türkiye'yi İkinci Dünya Savaşı'na sokmamakla milletin erkekliğini öldürdü..."

Hele, işin içine ünlü "erkekliğimiz" girince akan sular durmaz mı? Kahramanımız Baltacı bile, kazandığı zaferi, uçkur gevşekliğine feda edip, Katerina'ya bağışlamadı mı?

Ne diyelim ki, zaman değişiyor. Biz böyle Baltacıydı, Katerinaydı, Viyana kapılanna dayandıktılarla uğraşıp dururken; çocuklarımız bilgisayarlarının başında bize soğuk soğuk bakıyorlar. Geleceği fethetme hazırlanan bu kuşakları pek savaşçı yapamayacağız galiba.

Korkarım bu yeni yetmeler "Savaş kimin işine yarar?", "Barış kimin işine yarar?" gibi sorular da sorarlar. Gel de çık işin içinden.

Sen istediğin kadar, "Sonracıma, çekti kılıçları, saldırdık düşmana, tanklar önden gidiyor, uçaklar havadan veryansın ediyor bombaları, her yandan kurşun vızıltıları, demegitsin; düşman dağılmış, katmışız önümüze" falan de. Bilgisayarının başında iki soğuk göz sana bakıyor: "Brak bunları da, kaç füzen var, onu söyle."

"Benim iman dolu göğsüm var." Soğuk bakışlar bir kez daha yalayıp geçiyor:

"Kıtalararası balistik füzelerini hangi uyarıya göre ateşliyorsun?"

"Önce kılıcımı öper, başıma korum."

Sonrasını dinlemiyor çocuk. Onun için yoksun. O, bilgisayarının başında, hesaplarına dönmüş, sonu-

Barış yürüyüşü yapan okul çocukları

cun ne olacağını bulmaya çalışıyor.

Bizim "bol soğanlı lahmacunumuz"la, "Tanrım beni baştan yarat" yanıklığımız, onu etkilemiyor artık.

Çocuklarımız, insanlarımız artık soracaktır: Savaş kimin işine yarıyor?

Savaş benim işime yaramıyor. Savaş senin işine de yaramıyor. İşinde gücünde olan insanın işine de yaramıyor. Okuyanın, çalışanın, üretinin işine yaramıyor. Sahi, savaş kimin işine yarıyor?

Silah yapıp satanın işine yarar, bunu anlarız. Adam kalkmış, onca masraf etmiş, para yatırmış, silah yapıyor; savaş olmazsa yazık değil mi? Ne olacak bu silahlar? Tamam, onu anladık.

Bir de uyanan ülkeler var. "Artık yeter" diyen, "Kendimizi biz yönetelim" diyen. Eh, bu ülkeleri sindirmek isteyen ülkelere de yarar savaş.

Ekonomik çıkarlarını zorla sürdürmek isteyenlere de yarar savaş. Eh, insanlar eskisi gibi değil. Kendilerini artık kolayca sömürtmüyorlar. Karşı çıkıyorlar, "Hakkımızı almalyız" diyorlar, "Kendimizi sömürtemeyiz" diyorlar. Böyle olmaz. Onlardaki bozguncu düşünceleri ezmek gerekir. Bu da savaşla olur.

Böylece, savaşın, silah endüstrisinin, bu endüstrinin arkasındaki sömürücü, yayılmacı politikaların işine yaradığını artık insanlar anlıyor.

Barış kimin işine yarıyor? Barış, insanın işine yarıyor. Barış, çalışan

insanın, üreten insanın, yaratan insanın işine yarıyor. Barış, benim işime yarıyor, senin işine yarıyor, sokaktaki adamın işine yarıyor; kadının işine yarıyor, çocuğun işine yarıyor.

Barış hayatın işine yarıyor.

Barış, sömürüye karşı çıkanların işine yarıyor.

Barış, kendi yazgısını çizmek isteyenlerin işine yarıyor.

Barış, artık, korkakların değil; cesurların sesidir.

Barış, sömürülen duyguların değil, bilinçlenen aklın sesidir.

Barış, sadece geçmişin değil, bütün geleceğin sesidir.

* * *

Annem savaş isterdi. Öyle savaş tutkunu olduğundan falan değil. Savaşla işlerin daha kolay çözümleneceğini sanırdı da ondan.

Oğlu, barış istedi. Barışın insanın yararına olduğunu bildiği için. Acaba anne, oğlunun barış istediği için başına gelenleri bilseydi, ne yapardı?

"A benim oğlum, ben savaş dedim, bir şey olmadı. Keşke sen de savaş isteseydin" mi derdi? Yoksa:

"Ben bunları bilemezdim. Sen doğru yapmışsın" mı derdi?

Annem yıllarca önce öldüğü için bilemiyorum. Ama, gönlüm ikincisinden yana. Gönlüm hep ikinciden yana olacak...

Bilim Adamları Barışın Aktif Savunucuları Olmalıdır

Haluk Tosun

Bilim adamları hem kendi toplumlarına hem de insanlığa karşı sorumludurlar. Barışçı olmak, barış için mücadele etmek bu toplumsal sorumluluğun ayrılmaz bir parçasıdır.

Son yıllarda, özellikle Avrupa kıtasını merkez alan yoğun ve etkili barış gösterileri sürüp gidiyor. Buna ilişkin pek çok haberi gazetelerde okuyoruz. Avrupa'daki barış gösterileri 1983'de Pershing füzelelerinin yaşı kıtanın çeşitli yerlerine yerleştirilmesi girişimlerine karşı belki de en yüksek noktasına ulaştı. Yüzbinlerce insan Hollanda'da, İngiltere'de, İskandinav ülkelerinde ve Federal Almanya'da muhtemel bir nükleer savaşın sonuçlarını canlandıran eylemler içinde oldular. Ulusal barış hareketleri oldukça özgün barış eylemleri gerçekleştirirken, çıkarılan yayınlar ve görsel araçlarla gezegenimizin önündeki büyük tehlike gözler önüne serilmeye çalışılıyor. Barış hareketleri hem tek tek hükümetleri, hem de uluslararası kuruluşları etkilemeye ve dünya barışına hizmet edecek politikaların uygulanmasını sağlamaya çalışıyorlar. Yoğun barış gösterileri Avrupa merkezli olmakla birlikte Amerika ve Asya kıtalarında da nükleer silahsızlanma için, kalıcı bir dünya barışı için etkin çabalar gö-

rüyoruz. Bu eylemlere ve gösterilere yüzbinlerce insanın katılıyor olması, amaçlar ve hedeflerin herkesin anlayabileceği ve üzerinde tereddütsüz anlaşabileceği bir dil ve biçimde yapılmasına çalışılması, çeşitli sınıflar, katman ve meslek gruplarından insanların inançlı, özverili bir barış uğraşı içine girmeleri yüz yılımızın sonlarına yaklaştığımız bu zaman diliminde daha önce örneği pek yaşanmamış özgün bir kitle hareketi koyuyor önümüze. Dünyamızın tüm sorunlarına göre önceliği olan barış sorununun insanlığın gündeminde baş sırayı alması için gösterilen çabalarda bilim adamlarının rolü ve işlevi nedir ve ne olmalıdır sorusu konuya ilgi duysun ya da duymasın her bilim adamının önündedir. Dünya insanları, aydınları, sanatçıları, hukukçuları, hekimleri, din adamları, siyasetçileri, kadın ve erkekleriyle, yaşlısı ve genciyle yaşamak, uygarlığın nimetlerinden yararlanmak, kişiliklerini, bilgi, beceri ve görgülerini artırmak, gelişmek, doğaya karşı daha etkinleşmek için barışçı çabalarda birleşirken, aynı yönde bilim adamları neler yaptılar, neler yapmalılar? Hemen her toplumda varlıklarının etrafındaki pırlıtı ve çekici havayla insanların gözlerini üzerlerine toplayabilen bilim adamları, bilimin çarpıcı dünyasındaki serüvenlerini genel insanlık sorunlarıyla nasıl bir ilişki ve etkileşim içinde görmeliler ve sürdürmelidir?

BİLİM ADAMLARI BARİŞ İÇİN NE YAPTILAR?

Bilim adamlarının geçmişte barış için neler yaptıklarına kısaca değinerek, konunun günümüzde ve gelecekteki durumuna bakabiliriz. İkinci Dünya Savaşı öncesindeki barış çabalarında, ağırlıklı olarak, her tür savaşa ve silahlı çatışmaya karşı çıkan -bunlar ulusal kurtuluş mücadeleleri bile olsa- ve esinini daha çok dinden alan pasifist tutumları görürüz. Bunlar kendi içlerinde belli ölçüde tutarlı olmuş olsa da yaşamın ve tarihin gerçekleriyle uyum gösterememişlerdir. Birinci Dünya Savaşı sırasında Bertrand Russell'in İngiltere'de yargılanıp, altı ay kadar hapsedilmesine yol açan pasifist eylemleri, yine aynı ve izleyen yıllarda Albert Einstein'ın çeşitli pasifist düşünceleri ve davranışlarıyla savaşa karşı çıkması tarihin bu kesitinde bilim adamlarının yer aldıkları barışçı çabaların öne çıkanlarından sayılabilir. Barış sorununun bilim dünyası için gerçek önemde bir sorun olarak kendini duyurması ise asıl 2. Dünya Savaşı'nın sonlarında ve sonrasındadır. Nükleer enerjinin açığa çıkarılması, atom ve hidrojen bombalarının yapımı ve atom bombasının yüzbinlerce insanın ölümüyle ve büyük maddi değerlerin yıkımıyla sonuçlanan kullanımı, bu teknolojik gelişmelerin başını çeken bilim adamı -özellikle fizikçi- mühendis ve teknisyenlerin ciddi insani sorunlarla karşılaşmalarına ve derin iç hesaplaşmalara girmelerine yol açmıştır. Daha çok Avrupa'dan Hitler rejiminin gelmesiyle birlikte ABD'ye kaçmak zorunda kalan fizikçilerin öncülüğüyle ve bombanın önce Hitler Almanyası'nda geliştirilmesinin insanlık için nasıl bir felaket olacağı ve dolayısıyla da daha önce hareket etmek düşüncesiyle -ve tabii başka politik nedenlerle de- yapımına başlanan atom bombasının, pek çok bilim adamının etkin karşı çıkışına rağmen Japonya'da savunmasız insanlar üzerinde kullanılması ve bunu izleyen felaketler nükleer fizikçileri derinden etkilemiş ve bireysel çabaların yetersizliği de görülerek, ilk kez kapsamlı ve örgütlü bir barış mücadelesi düşüncesi gelişmiştir. Dünya Bilim İşçileri Federasyo-

nu, Joliot Curie, C.C. Powell gibi nükleer fizikçilerin öncülüğünde, 1946'da ve nükleer silahların yapılmasının ve var olanların da kullanılmasının önüne geçmek amacıyla kurulmuştur. Bilim adamlarının örgütlü barış mücadelesinin bu Federasyonla başladığını söyleyebiliriz. Bu örgütün başında bulunanlar barış sorununu yalnızca meslek alanlarının sınırları içine hapsetmemekle, barış mücadelesini siyasal, toplumsal ve kültürel boyutları içinde görmekle gerçekten tarihsel bir rol üstlenmişlerdir. Bu örgüt bugün de vardır ve çabalarını sürdürmektedir. 1940'lı yılların sonlarında Hidrojen bombasının da yapılmasıyla yeni bir boyut kazanan nükleer silahlanma yine özellikle nükleer fizikçileri yeni arayışlara yöneltmiş ve bunun sonucunda da Bertrand Russell ve Albert Einstein'ın öncülüğünde 1955'de Pugwash Barış Hareketi oluşmuştur. Başlangıçta nükleer fizikçilerin ağırlıkta olduğu bu harekete daha sonra diğer bilim dallarından da temsilciler katılmıştır. Pugwash hareketi üye sayısı ve çalışmalarını duyurma ve yayma etkinliği bakımından kısıtlı bir harekettir. Her yıl yapılan Pugwash barış konferansları oldukça teknik konuların tartışıldığı içine kapalı forumlar niteliğindedir. Bu iki örgütlenmeden sonra 1964'te Londra'da kurulan The International Peace Research Association-IPRA (Uluslararası Barış Araştırmaları Örgütü). Bu örgüt dünyanın her yanından gelen barış araştırmacılarının oluşturduğu bir federasyondur. Savaşın, barışın ve çatışmaların bilimsel olarak incelenmesi amacını güder)'i, 1969'da ABD'de kurulan The Union of Concerned Scientists (Gelişmelerden Kaygılanan Bilim Adamları Birliği). Bu kuruluş nükleer silahların denetimi, enerji politikaları ve nükleer enerjinin güvenirliliği gibi konularda kamuya dönük eğitsel çalışmalar yapar)'i ve International Physicians for the Prevention of Nuclear War (Nükleer Bir Savaşı Önlemede Uluslararası Hekimler Örgütü). 1981'den bu yana etkinlik gösteren ve 1985 yılında Nobel barış ödülünü alan bu kuruluş nükleer bir savaş sonrasında etkin bir tıbbi yardımın yapılmasının imkansız olduğunu savunan ve nü-

leer savaşların önüne geçmeye çalışan bir tıp doktorları örgütüdür)'i sayabiliriz. Hiç kuşkusuz adı edilen bu örgütlerden başkaları da vardır ve bu liste tam değildir.

Frederic Joliot-Curie

NE YAPMALI, NASIL YAPMALI?

Bilim adamlarının nükleer silahsızlanma ve barış için verilen uğraşlarda hangi belli başlı örgütlerde toplandıklarını gördük. Bu örgütlerde yapılan çalışmalar ağırlıklı olarak uzmanlık gerektirmektedir. Esasen günümüzdeki barış mücadelesinde yer alan bilim adamlarının ayırdedici özelliği kendilerini barış mücadelesinin yalnızca genel ilkelerini kabul eden ve bu genel alanda çalışan bireyler olmaktan çıkarmaları ve bilimsel uzmanlıklarını barış hareketinin yararlarına ve onun amaçları doğrultusunda kullanmayı istemeleridir. Ancak yapılan çalışmaların sonuçları, oldukları haliyle, geniş kitlelerce anlaşılabilir durumda olmayabilir. Örneğin, falanca bombanın patlamasıyla ortaya şu kadar enerjinin çıkacağını söylemek, küçük bir grubun dışındaki insanlara bir şey ifade etmeyebilir. Kuru bilimsel verilerin, bunların ardındaki somut gerçekliği kavrayamayanlarda, umursamazlıktan öte bir etki yapması beklenemez. Dolayısıyla, barış konusunda, nükleer silahsızlanma ve benzeri konularda uzmanlık çalışması yapan bilim adamlarının buldukları sonuçları hem herkesin anlayabileceği, açık

seçik görebilecekleri örneklerle sunmaları, hem de bunun beraberinde değer yargıları iletmeleri gerekir. Bunun için de değişik disiplinlerden gelen bilim adamları arasında canlı bir etkileşimin yaratılmasının yanı sıra, değişik meslek ve inanç gruplarından insanları barındıran barış örgütleri ile yalnızca bilim adamlarının yer aldığı barış kuruluşları arasında sıcak diyaloglar oluşabilirdir. Belki savaş ve barış konularının uzmanlık isteyen yanlarında bilim adamlarının barış örgütleri daha yetkilidir ama barış hareketi kendi bünyesi içinde tüm barış hareketlerini bütünleştirebilmelidir. Bilim adamlarının halkın sağduyusu ve güçlü sezgilerinden öğreneceği çok şey olabilir.

Bütün bunların olabilmesi için bilim adamlarında yer ettiği görülen bazı önyargıların aşılması gerekir. Barış hareketinin niteliği ve kitleselliği bakımından bu zorunludur. Nedir bu önyargılar?

YANILGILAR AŞILMALI

Bunların başında bilim adamları topluluğunu geniş ölçüde etkileyen şu görüş vardır: Bilim belli çıkış noktaları, hedefleri ve bunlara varmak için başvurduğu özgül araçları olan bağımsız bir etkinliktir. Bilim kendi kurallarıyla üretilir ve bu üretme etkinliği kendi başına bir bütündür. Bu bütünlük içinde deneyler, gözlemler, ölçmeler ve kuramlar bulunur, değer yargılarına ise yer yoktur. Bilime başka alanların kavramlarıyla yaklaşılmamalı, bu kavramlar kullanılarak dışından değerlendirme yapılmamalıdır. Yani daha bilinen deyimlerle, bilimi bilim için yapmak gerekir, ona dışardan müdahale -ne biçimde olursa olsun- bilime politika karıştırmaktır. Örneğin, bilim adamı barış için çaba göstermelidir denirse bu politika yapmak olur. Bu görüş 19. yüzyıldan beri etkili olmuştur ve hâlâ da etkilidir. Bu görüşü benimseyenler çok yaygın deyimlerle "fildişi kule" içinde kalmayı isteyenlerdir. Bilimin bilim için yapılması gerektiği düşüncesinin kendi içerisinde derin bir politik öz taşımasının yanı sıra, açıkça yanlış olduğu son yüz, yüz elli yıllık dünya tarihiyle ortaya çıkmıştır. Hem iki Dünya savaşında,

hem sayısız yerel çatışmada ve hem de Nazi barbarlığı döneminde yaşanan olağanüstü acılar ve felaketler bu düşüncenin geçersizliğini kalıcı biçimde kanıtlamıştır. Atom bombasının yapımında çalışan bilim adamlarının Hiroşima ve Nagazaki felaketlerine değer yargısıyla yaklaşmamaları ve yalnızca bombanın fiziği ve teknolojisindeki denklemlerin, formüllerin ve elde edilen bilimsel sonuçların çarpıcılığı karşısında kendilerinden geçmeleri herhalde olağanüstü çarpık bir değer yargısını benimsemiş olmalarıyla mümkündür. Einstein'ın ve Otto Hahn'ın atom bombasının yıkıcı sonuçları karşısında duydukları büyük üzüntü ve derin korkuya ne genel görecelik kuramı içinde ne de fizyon deneylerinde yer yoktur ama insanların kutsal yaşama hakkına saygı gibi, ölümler karşısında duyulan üzüntüler gibi insani değerler yine insanlar aracılığıyla bilimlerin katı görünen duvarlarını aşabilmektedir.

"Kendi alanımın dışına çıkıp yapmam gereken ya da yapmam istenilen çalışmaların ötesinde görüş belirtmem bilimsel nesnellikten ayrılmam, işlerime öznellik karıştırmam demektir" diyen bir bilim adamı hiçbir zaman var olmayan, bu nedenle de bir anlam taşımayan bir mutlak nesnellik tutkusu içindedir ve yanlış yapıyordur. Her uğraştığı gibi bilim üretiminde de öznelliğe yer vardır ve bunun sınırlarını insana ve insanlığa özgü sorunlar çizer. Çağımızda artık hiç kimse kendi ilgi alanının sınırları içine kapanıp kalma, gözünü diğer insanların sorunlarına kapatma lüksüne sahip değildir. Nükleer silahların tüm insanlık için korkunç bir potansiyel tehlike olduğu doğrudur -ki bu yargının bilimselliği tartışılmıyor- o zaman "nükleer silahsızlanma yönünde çaba göstermeye katılamam, bu nesnellikten ayrılmam olur" diyen bilim adamı "ben felaketlerden, savaşlardan, kırimlardan, acılardan hiç etkilenmem" demiş olur. Bu durumda da bilim yapmanın anlamı nedir?

Bilim adamı barışı istemeli, örgütlü barış mücadelesinde yer almalı ve yanlış bir bakış açısıyla darlaştırdığı dünyasından çıkarak insanların dünyasını tanımalıdır.

IPPNW'un biri Sovyet, diğeri Amerikalı olan başkanları, E. Çazov (soldaki) ve B. Lown 1985 yılında Nobel Barış Ödülünü alırlarken

BARIŞ TÜM İNSANLIĞIN SORUNU

Bir başka önyargı ilki kadar umursamaz olmasa da barış sorununa yine de mahcup bir yaklaşımı özendirir. Burada nükleer silahsızlanmanın önemi ve gereği kabul edilir. Hatta bu alanda çalışmalar da yapılır. Örneğin nükleer bir savaşın getireceği felaketler ayrıntılı bilgisayar modelleri kullanılarak, karmaşık matematik yapılarla başvurularak gösterilir. Ama yalnızca bu çalışmaların sonuçlarının ifade edilmesi ve yayınlanmasıyla yetinilir. Bu sonuçlar ise çoğu kez ayrıntılı bir terminolojinin içine gömülüdür ve nükleer bir dehşetin tehlikesi altında yaşayan milyonlarca insan için bir şey ifade etmez. Barış araştırmalarının bilimsel sonuçlarının günlük dile çevrilmesi ve yaşamımızın içine taşınması bilimsel nesnellğin dışına çıkmak olarak görülmemelidir. Tam tersine korkutucu sonuçlara ulaşanlar bunları en yalın, en sade ifadelerle göstermeli, nükleer silahlara karşı çıkışlarını olabildiğince net ortaya koyabilmelidirler. Örneğin, tıp alanında çalışan bir bilim adamı nükleer bir savaş sonrasında insan soyunun maruz kalacağı olumsuz biyolojik etkileri yalnızca tıp alanındakilerin anlayabileceği bir dille ifade etmemelidir. Çünkü bu yalnızca bir bilimsel-akademik

sorun değildir. İnsanların bilmek gibi doğal bir hakkı vardır ve bu hakkın kullanımı bilimsel nesnellik adına göz ardı edilemez.

Üçüncü bir görüş olarak da askeri-teknolojik araştırmaların ve hatta daha da ileri gidilerek, savaşların bilimsel-teknolojik gelişmeyi hızlandırdığı öne sürülür. Dolayısıyla nükleer dehşet dengesinin korunması ve hatta lehte bozulması için bol bol silah üretmek gerekir. Yepyeni teknolojilerle son derece gelişkin silahların üretilmesi barışı koruyabilmeyi güvenceyi olarak sunulur. Bunu savunan bilim adamları aslında işin yalnızca bazı bilimsel-teknik projelerin gerçekleştirilmesiyle ilgili oldukları ve bununla da yetinirler. Yani geliştirilen silahların kullanımı üzerinde etkili denetim yollarının oluşturulması onları ilgilendirmez. Böylece, askeri projelerin çok canlı hale getirdiği çalışma ortamında, zengin laboratuvarlar, seçkin beyinler ve güçlü bilgisayarlarla hem mesleki tatminin doruklarına çıkabilirler ve hem de silahlanma yoluyla sağlanacak bir barışın tesisine katkı koymaman "huzurunu" yaşarlar. Pek çok bilim adamında görülen bu kendi işi dışında fazla bir şeyle ilgilenmeme ve mesleki tatmini en öne koyma eğilimini örneğin McCarty Amerikalı yönetimi hidrojen bombalarının yapımını gerçekleştirmede ustaca kullanabilmiştir. Bugün de

Yıldız Savaşları adıyla bildiğimiz uzayın silahlandırılması projesinde hidrojen bombasının babası sayılan Edward Teller başkan Reagan'a bilimsel danışmanlık yapmakta ve muhtemelen de Başkanın kulağına şunları fısıldamaktadır: "Sayın Başkan, ben bunları bilirim. 'Size projeleriniz için şu kadar para. En büyük ve zengin laboratuvarlar emrinizde. En hızlı, en büyük bilgisayarlar sizi bekliyor.' dersek, tıptış, tıptış gelirler." Teller ve benzerlerinin böyle düşündüklerine kuşku yok, ancak gerek ABD ve gerekse Avrupa'da işler Teller'in 35 yıl önceki benzettiği biçimde gelişmiyor. Alanlarının dışına çıkarak, nesnellikten "ayrılan", insanlığa karşı sorumluluklarını her şeyin önüne koyan ve Yıldız Savaşları projesinde çalışmak istemeyen bilim adamlarının sayısı az değil.

BARIŞÇI OLMAK DERİN BİR YURTSEVERLİĞİ İÇERİR

Buraya kadar sözü edilen ve bilim adamlarını barış mücadelesine karşı en azından mesafeli durmaya yöneltten etkenleri ideolojik diyebileceğimiz şu etkenle bütünleştiriyoruz. Barış mücadelesinin sesini duyurduğu ülkelerde egemen ideolojinin hemen başvurduğu bir silah var: "Nükleer silahsızlanma isteyenler, barış diyenler, Sovyetler Birliği'nin peşine takılmışlardır, kandırılmaktadırlar ve yaptıklarıyla devlete ve ulusal çıkarlara karşı bir konum almaktadırlar." Bu suçlama gelişmiş Batı toplumlarında ve gelişmekte olan ülkelerde, farklı ağırlıklarda da olsa görülüyor. Sovyetler Birliği'nin silahsızlanma ve barış konularına, barışçı olmayı Sovyet vatandaşları için Anayasal bir zorunluluk olarak görme derecesinde önem verdiğini ve bu konuda içtenlikli olduğunu dünya politikasını belirleyen kimi devlet adamlarının ağzından duyulmak mümkün. Dolayısıyla barış için uğraşanların görüş ve isteklerinde Sovyetler Birliği'ninkilerle paralellik taşınmaları da doğal. Ancak, işte bu benzerliğin bizzat kendisi barış isteyenlerin suçlanmaları için kullanılıyor. Bu ideolojik baskı pek çok insan gibi doğal olarak bilim adamlarını da etkiliyor. Üniversiteler ve araştırma kurumlarında çalışan ve

devlet projeleri de yürüten bilim adamları şu ya da bu nedenle, falanca devlete yakın adam, filanca ideolojinin savunucusu gibi görünmekten çekinebiliyorlar. İdeolojik baskının bir başka biçimi de kendi hükümetlerinden barışçı politikalar talep eden kişileri ulusal savunmanın, dolayısıyla da ulusal çıkarların karşısında yer alan kişiler olarak gösterme çabalarıdır. Aynı anda yurtsever ve barışçı olunamazmış gibi yöneltilen bu suçlamalar temelsizdir ve savaş kıskırtıcılığından başka bir şey değildir. Bu ideolojik baskı ve saldırılar geriletilemez değildir. Dünya barışı için yürütülen mücadelelerin herhangi bir ideolojinin ya da politik görüşün güdümünde olmayacak kadar geniş katılımları ve çok yönlü çabaları gerektirecek bir boyutta anlaşılmasının zorunlu olduğu duyarlı çevrelerde bugün artık tartışılmıyor. Çok değişik politik görüş ve inanç sahiplerinin üzerinde anlaşabildikleri ortak amaçlar, hedefler ve ilkeler bulunabiliyor. 1975 tarihli Helsinki Nihai Senedi böylesi bir ortaklığı belgesidir. Silahsızlanma ve barış sorunlarının somut hedefleri bu belgede yer almaktadır.

BİLİM BARIŞÇI ORTAMDA DAHA HIZLI GELİŞİR

Bütün bu önyargılardan arınmış bilim adamlarının barış hareketi için yapacakları çok şey vardır. Tabii barışçı bir ortamda kazanacakları pek çok şey de. Tüm insani ve ahlaki boyutlarının yanı sıra, barış mücadelesi barışçı bir ortamı zorlayarak salt mesleki açıdan da bilim adamlarının yararına olan bir özellik taşır. Bunu şöyle açmaya çalışalım: Bilimsel ve teknik gelişmeler, içinde bulunduğumuz yüzyılda daha önce görülmemiş bir hızla yaşanıyor. Günümüzde bilimsel ve teknik araştırmalarda çalışanların sayısı çok artmış, bilimsel yayınların, konferansların çapı, adedi ve sıklığı büyümüş, bilimsel bulguların teknolojiye aktarım süresi eskiye oranla çok kısalmış, bilim ve teknoloji araştırma enstitüleri yaygınlaşmış, kısacası bilimsel-teknolojik bilgi her on yılda iki katına çıkar olmuştur. Artık dünyada bir bilim ve teknoloji ordusu vardır. Görülmek-

tedir ki büyük bilimsel-teknolojik projeler artık tek tek ülkelerin altından kalkamayacağı bir kaynak kullanımını gerektiriyor. Uzay araştırmaları, yeni enerji kaynaklarının bulunup kullanıma aktarılabilmesi, temel bilim araştırmalarının bulundukları yerden daha ileri götürülmesi, ülkeler arası bilimsel ve teknik işbirliğini zorunlu hale getiriyor. Artık bilimsel ve teknik araştırmaların önemli bölümünde uluslararası işbirliği kaçınılmazdır. Bu nedenle her ülkenin bilim adamları her yıl uluslararası konferanslara katılıyorlar, çeşitli enstitüler arasında bilim adamı, uzman, araştırmacı teatisi yapılıyor. Bir ülkenin bilimsel yayınlarının birçoğu çeşitli dünya dillerine çevriliyor. Yapılan çalışmaların, geliştirilen tekniklerin, gerçekleştirilen buluşların bir an önce dünya bilim pazarının değerlendirilmesine sunulması bilimle uğraşanların ana amaçlarından. Yurdumuzdaki bilim adamları da bu işleyişin içindedirler. Her yıl üniversitemizden bilim adamları bilimsel toplantılara katılmak, çalışmalarını anlatmak, görüş alışverişinde bulunmak için yurtdışına giderken, birçok ünlü uzman, bilim adamı davet üzerine ya da kendi isteğiyle yurdumuza geliyor. Bütün bu uğraşların içerisinde yer alanların yadsıyamayacakları gerçek şudur: Her bilim adamı için zorunlu olan uluslararası bilimsel temaların geniş katılımı ve gerçekten yararlı biçimde yapılabilmesi dünyanın içinde bulunduğu siyasal havaya çok bağlıdır. Sistemlerarası yumuşamanın, detant politikasının ve Helsinki Nihai Senedi'nin yaratmış olduğu ılımlı siyasal hava her şeye yansıdığı gibi bilimsel ve teknik ilerlemenin evrensel bir çalışma ortamında sağlanması çabalarına da yansımıştır. Siyasal ilişkilerin son derece gergin olduğu bir uluslararası ortamda bu tür bilimsel işbirliği olanakları çok sınırlı kalır.

Bilim adamları hem kendi toplumlarına hem de insanlığa karşı sorumludurlar. Barışçı olmak, barış için mücadele etmek bu toplumsal sorumluluğun ayrılmaz bir parçasıdır. Bilimi insanların felaketlerine araç yapmak değil, insan mutluluğunun motor gücü kılmaktır doğru olan. Bu da tüm zorluklarına rağmen yapılıyor. □

Bir Çocuğun Savaş Günlüğü

Uğur Kökden

Daha iki yaşında var yoktum. İspanya'da asî generaller o günlerde ayaklanmıştı. Temmuzdan Temmuzla tam tamına iki yıl. Genç bir cumhuriyet uzun süre can çekmiş, ardından askerler son darbeyi vurmuştu.

Genel bir yargı, mutlu bir bebek olduğumu kolayca söyleyebilir. Öyle ya, o ana dek yeterince süt içmiştim. Annem ve babam benimle birlikteydi; ama, çok daha önemlisi sağ ve esendi her ikisi de. Yazgım, Guernica ve Guelfa çocuklarına benzemiyordu. O çocukların çoğu ölmüştü o sırada. Alman "Condor" uçaklarının bombaları altında. Ya da anasız babasız sokakta kalakalmışlardı. Ribera'nın kara gözlü sevimli çocukları gibi. Ancak tüm bunlardan henüz haberi değildim. Mutlu bir bebektim, çünkü.

Aslına bakılırsa, Avrupa siyasal göğü sürekli karanıyordu. O sıcak 1934 Temmuzunda, çeşitli askeri cuntalar ya da diktatoryalar, nice ülkede iktidardaydı; değilse bile sayısız koldan iktidara doğru bir uzun yürüyüş başlamıştı. Söz konusu ülkelerin en eskisi, kuşkusuz İtalya'ydı; sonra Portekiz. İki güney Akdeniz ülkesi, iki Latin Avrupalı.

Faşizm göğünün ilk yıldızı Duçe olmuştu. Musolini, arkaya kaykılan başı, ileri çıkık saldırgan çenesi, etli dudakları ve kendi üstüne yığılan kat kat ensesiyle, doğumundan yıllar önce Avrupa'nın geleceğini trajik bir yazgıya dönüştürmüştü. Adım adım. Önce sınırlı bir ülkede; yüksek kültür düzeyine sahip uygar bir halktan başlayarak. İlk Duçe'nin önlenemez yükselişi önlenememiş, tersine kolaylaştırılmıştı.

Gerçi, Kara Gömlükler'in şişman ve yağlı önderini hiç görmeyen bir çocuk için tüm bunların ne anlamı olur? Ne doğduğum günlerde, ne de sonra hiç görmemiş bir çocuk

için? Ama, Duçe'nin varlığı, yavdışı efsaneleşmiş tehlike ve oluşturduğu örnek, somut bir gerçeklikti. Piazza de Venezia'yı cınlatan sesi, Akdeniz'in doğu ucundan bile duyuluyordu. Bu kurumlu ve ölümsüz görülen ses, kutsal bir hedef çizmesine Habeşistan'ı gösteriyordu ordularına, Beydağı'ndan söz ediyordu. Cakalı sağ yumruğu, kılı bir örümcek gibi ağlarını atmıştı zamanın üstüne. Güçlüler bu ağı parçalıyor, ama zayıflar oraya takılıp kahyor-du.

Daha doğar doğmaz ne denli belalı bir dönemin ortasına düştüğüm sezilebiliyordu. Hiç olmazsa, kaba-ca. Belki de, kısa zaman dilimine hapsolmuş olaylar kolayca anlaşıl-mıyordu. Ancak geriden gelen bir bilincin olup bitene tutarlı bir açıklama getirmesi düşünülebilirdi. O dönem, Malraux'un kalemiyle "Horgörü Zamanı" adıyla nitelenmiş yıllardı. Korku yılları. Kısaca, Hitler'in iktidara gelişinden bir-birbuçuk yıl sonra.

Bir bakıma, tüm 30'lu yıllar tedirginlik üretmekte birbiriyle yarış içindeydi. İçten içe kaynıyordu zaman. Daha 1932'de, devlet yönetimini lonca sistemiyle özdeş gören taşralı bir Maliye Profesörü, Lizbon'da çoktan "yeni düzeni"ni ilan etmişti: Nuovo Este. Ardından hızla geldi, asıl turmanma. Almanya, Milletler Cemiyeti'nden çıktı. Versailles Anlaşması yırtıldı. Hitler'e ödül olarak, Fransa'ninkinden daha güçlü bir donanmayı denize indirme izni verildi: İngiliz-Alman Deniz Anlaşması. O da teşekkür amacıyla, Sarre ve Renanie bölgelerinden sonra Avusturya'yı Alman topraklarına kattı.

Bu arada Uzakdoğu'da Japonya, Mançurya'yı işgal etmişti. İtalya da, Habeşistan'ın binlerce yıllık varlığına son verdi. Yakın geleceğin saldır-

gan üçlü "Çelik Bağlaşım"ı, böylece kendiliğinden oluşmuş oluyordu. Öte yandan, İspanya'da Franco, İç Savaş'ın fatihi kimliğiyle, oluşan faşist üçgene koşulsuz destek sağlıyor; borcunu ödüyordu. Avrupa'nın yazgısı, yalnızca bu merkezkaç güçle de sınırlı değildi. Çevre de aynı renge boyanmıştı. Polonya'da Mareşal Pilsudski, Macaristan'da Amiral Horty, Yunanistan'da Gn. Metaksas ve Romanya'da Kral Karol gibi küçük diktatörler, faşist gece atlanın öteki ölgün yıldızlarıydı.

Ne var ki, yaşını yeni doldurmuş ya da dişleri yeni çıkmış bir bebek açısından, elbette bunlar sisli ve belirsiz bir geçmiş. Kirlili beyaz bir mantar çorbası kadar yoğun, bulanık, puslu bir tarih.

Oysa, daha o yıllarda dünyamız ilk nazi toplama kamplarına kavuşmuştu. İlk tutuklananların Dachau'yu inşa ettiğini artık hep biliyoruz. Onlar hem mimar hem kurban oldu. Günümüzde de rastlandığı gibi, işkence ve ölüm hücreleri gerçeğini, gaz odalarını, önce kimseler kabul etmedi. Resmi sözcüler, rejimin önde gelenleri, içte ve dıştaki her çeşit gönüllü avukat, sonra tüm yandaşlar. Führer'e kör bir bağlılıkla inananlar. Bir bakıma, Avrupa ve dünya kamuoyu bile.

Ancak söylentiler artıyor, yoğunlaşıyor, evden eve aktarılıyor; sınırdan sınıra atlıyordu. Böyle "muzır" gerçekler, İtalya'da ve Almanya'da çocukların yanlarında konuşulamazdı. Çocuklar, çünkü, kendine güvensiz öylesi yönetimlerde "muhbirleştirilmiş toplum"un öncü elemanlarına dönüşmüştü.

Uzaktaki ülkelerde, demokrasi-nin henüz düşmemiş kalelerinde, ilkin barışın gözcüsü yazarlar açıkça "korku çağı"ndan sözetti. Örneğin Salzburg'lu Stefan Zweig, 1934 ve 35'in öteki "Anti-faşist Yazarları". İçlerinden pek çoğu zaten ülkesini terketmişti. Kimisi de, ileri yaşlara karşın, sürgünün acı koşullarını yaşıyordu; ya da dünyayla ilişkileri kesilmiş olarak bir yerlerde saklanmak, susmak zorunda kalmışlardı. Anna Seghers gibi Ren Irmağı'nı yüzerek geçip komşu Fransa'ya sığınanlar bile vardı aralarında.

Avrupa'nın sırtında ağır çarmıhıyla, kahverengi bir vebadan kaçarcasına batıya, kıtanın en batı ucuna

doğru bu acılı yürüyüşünün tarihte bir başka eşi var mı bilmiyorum. Ama, çelişkili bir zorunluluk ve umutla, trajik batı göçü için önce bir süre doğruya gidildi. Küçük bir zaman dilimi, bir ara, herkesin gözünde umuda dönüşmüştü: almanya'dan, Avusturya'dan Çekoslovakya'ya, Polonya'ya, Sovyetler Birliği'ne. Ancak hemen ardından, hep batıya, Okyanus kapılarına dek sürececek acımasız, durduraksız bir koşu başlayacaktı.

Dört yaşında bir çocuğu aldatmak ne denli kolaydır: Çocuklar dünyaya gözlerini açar açmaz, yüzme öğretircesine siyaset kaynağına atılmalı ki, Bay Chamberlain'in siyasal yalanlarını zamanında kavrayabilsin. Yeni bir göbekbağı gibi, yepyeni kanallardan siyaseti emmelidir her çocuk. Ana sütü benzeri yaşamsal bir besi olan siyaseti.

Çünkü, dört yaşındaki çocukları kandıranlar, o tarihte "size barışı getiriyorum!" demeyi başarmışlardı. Bununla birlikte, hiçbir batılı devlet adamı da aynı tarihte "yakın geleceği" öngörememişti. Körleşme, Batı'da bilinçli, yaygın ve genele yakındı, denebilir. Çekoslovakya Sudetleri'ni Hitler'e bırakan uğursuz Münih Anlaşması imzalandığında, kuşkusuz, ben Münih adını hiç duymamıştım; coğrafya, tarih ve siyaset biliminin cahiliydim. Chamberlain'ı da tanımaktan uzaktım. Kaldı ki, o da bana yaşama hakkı tanııyordu. Çünkü, barışı kurtarmak görüntüsü arkasında barışa ihanet etmişti. Savunduğu İngiliz toplumsal sınıfının çıkarları adına, Hitler'le anlaşmış; yaklaşan büyük yangını tutuşturacak ateşe taze odunlar atmıştı.

Sonunda, kaçınılmaz tehlike, kaçınılmazın sınırına dayandı. Olacak olan oldu. Bir Eylül sabahı, kül-rengi ağır bir gök altında, büyük yangın patlak verdi. Dirlik günleri apansız bozıldı. O güzel günü, Karadeniz kıyılarında, İnebolu'da geçiriyorduk. Tarihin ve tehlikele-rin çizdiği çizginin dışında yaşayarak. Daha ilkokula bile başlamamış bir çocuğun parlak, ısıtılı dünyasıydı benimki. Lekesiz ve arıydı; büyük ve karmaşık kaygılara orada yer yoktu. Çocukları öldüren bir ordu-

nun sağır çizme sesleri, derinden derine duyulan kaz adımı tören yürüyüşleri, benim pencereden işitil-miyordu. Tek bilebildiğim, bir çocuk için beklenmedik biçimde ev düzenimizin altüst olmasıydı. Tıpkı gergin bir ipeğin yırtılışı gibi.

Öğleyin eve gelen babam ikinci kez askere çağrıldığını, ertesi gün gideceğini bildirdi. İstenmeyen bir düş, bir karabasan görüyordum her halde. O günden sonra, benim için savaş babamın gidişi, bizim gidişimiz, battaniyeli uzun karartma geceleri-ydi. Soğuk, ıssız, yakıtı kıt kış ayları. Ekmeksiz, sit ve meyvesiz geçen bir büyüme dönemi-ydi. Barış için de kötü beslenmeydi; bitmeyen bir bekleyiş gecesi-ydi. Babam, Simonov'un dillerden düşmeyen şiirinde olduğu gibi, "bekle beni" demişti hepimize. Tüm bir ülkeye.

Kaç ay uzakta, Nazi ordularının olası yolu üstünde kaldı? Trakya'nın soğuk ve çıplak kış toprağında geceleyerek? Gücsüz, donatısız bir kum tanesi, ortak "No Pasaran" çılgılığından bir parça olarak?

İlk okuma-yazma öğrenişim, şimdi bile gözlerimin önüne savaş yılları gazetelerinin tablosunu getiriyor. Haritalı resimli birinci sayfalar; fotoğraflı "uçankale" öyküleriyle ağırlaşmış haberler. Sürekli nazi zaferlerinin şarkısını dile getiren, sözümona "askeri uzman" emekli generaller. Çocuk bilincimin sınırları içine, uzaktaki savaş yeni dostlar ve yeni düşmanlar eklemişti. Somut cersler kazandırmıştı bana. Genel olarak savaş, çocuk varlığımın evreninde, barışa duyulan susamışlıkla çelişmiş, tedirgin ve belirsiz bir çatışma yaratmıştı.

Kan ve acı üretmiş diktatörlerin sonu, onu izleyen günlerdeki atom çağına geçiş, nedense, belleğimde en küçük bir iz bırakmamış. Oysa, yıllar geçince, geriden gelip varlığımın en derin bilinç dramını nükleer silahların yaratacağını nereden bilecektim? Acaba o günler, niçin hiç bir anı kımıldatmıyor? Atom bombası acısının yabancı iklimlerde gerçekleşmesinden dolayı mı? Yoksa basının görevini "izinli" yapmasından, yeterince yapamayışından mı?

Giderek büyüdüm. Soğuk savaşın hazırlık ve başlangıç yıllarıyla beslenerek büyüdüm. Savaşa bir başka gözle bakıyordum artık. Savaş belasından kendi çapımda, somut ve yakın bir deneyim kazanmıştım. Attığım onca geri ve ileri adım, derin sarsıntılar ve uyanışlar, iç yaşamıma değişik bir direncin özsuynunu akıtmıştı.

Bu yüzden, Kore Savaşı kararının varlığında doğurduğu isyan ve öfke, bugün bile taze. Canlı. 1950'lerde, Türkiye, o uzak, yabancı ve kışkırtma ürünü savaşa, halkın biricik yasal temsilcisi Yüce Meclis'in kararı olmaksızın sokulmuştu. Birkaç kişinin kapalı kapılar ardında yaptığı hesap sonucu, binlerce genç ölüme itildi. Kore Savaşı ateş alanında olduğu kadar Türkiye içinde de yurdun seçkin çocuklarından kurbanlar aldı. Tutuklamalar, duruşmalar, cezaevi günleri. Yüzyılı devirmiş, cahil ve kaba bir güç, dinmeyen bir "hırs-ı piri", sürekli kan istiyordu.

Barışseverler bu isteğin, böyle bir ulusal körleşmenin kurbanı ol-dular.

Neden sonra her şey duruldu. Zaman kargaşaların ve baskıcıların eleğinden başarıyla akıp geçti. Yalnız Kore Savaşı, belki, tek başına Yassıada Duruşmaları'nın ayakta kalabilecek gerekçesi olabilir.

Evet, böylece büyüdüm. Edinebildiğim meslek, Augias Ahırları'nı temizlemek oldu. Bu arada düşünce düzeyinde korkaklıktan sıyrılmayı, düşünce dünyasını fiziksel varlığımı ortaya koyarak savunmak gerektiğini öğrendim. Gerçi, bir bakıma er-ginlik yaşına doğru yol alıyordum. Güçlülük elbette, acılarla. Kahramanlarla galiplere karşı duyulan çocuksu hayranlıktan sıyrılmaya çalışıyordum her adımda. Benliğimi kuşatan yeni duygular, bitmeyecek bir tiksintiydi denebilir. Bundan böyle benim için, yalnız "yalın insan" vardı ve onun kutsanmış emeği. Yüzyılları aydınlatan bu yeni insan görüşü, önüme bambaşka ufuklar açmış oldu. Gerçek anlamıyla insan eğitiminin bir barış eğitimi olması gerektiğini anladım. "İnsanlık onuru" buydu. Başkaca birşey değil. □

Birinci Dünya Savaşı Öncesi ve Sonrası Barış Hareketleri

Adnan Cemgil

Daha 19. yüzyılın sonlarında Avrupa'da, bir savaş tehlikesinin kaygıları duyulmaya başlandı: Doğabilecek bir savaşa engel olabilmek için çeşitli eylemler gerçekleştirildi. Uluslar arasında yakınlaşmayı ve dostluğu sağlamak üzere, ayrı ayrı memleketlerdeki barışçı demekler arasında, Uluslararası Hakemlik ve Barış Federasyonu aracılığıyla bağlantı kuruldu. 1889'da Parlamento-lar Birliği, 1890'da Berne'de Ulus-lararası Barış Bürosu kuruldu.¹

Bu kuruluşların amacı devletleri önce silahları sınırlandırma, sonra da silahsızlanma yolunda etkilemek-ti.

Bu arada kişisel girişimler de var-dı. Buna örnek olarak Avusturyalı kadın yazar Bertha Kinsky von Sut-tner'in "Die Waffen Nieder!" (Silah-lar Aşağı!) adlı kitabı gösterilebilir.

YİRMİNCİ YÜZYIL BAŞLARINDA

1905'teki Rus-Japon savaşı Av-rupa'nın dışına taşan bir genel sa-vaş tehlikesinin habercisi olmuştur. Dünya pazarlarını ele geçirmek için, sömürgeci yayılmacılığı geliştiren Fransa, İngiltere, Almanya, ABD si-lahlanmalarını gittikçe artırmaktay-dılar. Bu durum, her ülkede barışse-verleri kamçılıdı.

Özellikle Avrupa ülkelerindeki sosyalist ve sosyal demokrat partiler ve işçi sendikaları barış hareketleri-ni örgütleme yolunda canlı bir çaba içindeydiler.

II. ENTERNASYONAL'IN BİLDİRİSİ

1912'de İsviçre'nin Basel şehrin-de toplanan "sosyalist enternasyo-nal kongresi" kapitalist ülkelerdeki emekçi halk yığınlarını uyarmak için bir bildiri yayınladı: "Fransa, Al-

manya ve İngiltere emekçilerine... Uluslararası eylemde en önemli gö-rev, Almanya, Fransa ve İngiltere emekçilerine düşüyor.

Son anda bu ülkelerin emekçileri kendi hükümetlerinden, Avusturya-Macaristan ve Rusya'ya her türlü yardımın reddedilmesini, Balkanlar'daki karışıklıklara herhangi bir bi-çimde karışmaktan çekinilmesini ve mutlak bir tarafsızlığın korunmasını istemelidirler. Eğer insan uygarlığı-na kılavuzluk eden üç büyük ülke arasında bir liman kasabasındaki Sırp-Avusturya çekişmesi yüzünden bir savaş patlak verirse, bu caniyane bir çılgınlık olur.

Almanya ve Fransa emekçileri, Balkanlardaki çatışma içine girmeyi kendileri için yükümlülük haline ge-tirebilecek gizli anlaşmaları kabul etmezler.

Eğer giderek Türkiye'nin askeri yıkılışı, Küçük-Asya'daki Osmanlı egemenliğini sarsarsa, Küçük-Asya'ya yönelen bir fetih politikasına bü-tün gücüyle karşı çıkmak -böyle bir politika doğrudan doğruya savaşı getirecektir- İngiltere'deki, Fransa'daki, Almanya'daki sosyalistlerin görevidir."²

SAVAŞI ÖNLEME ÇABALARI

1914 yazı, yalnız havası, ısısı ba-kımından değil, gittikçe yaklaşan savaşın Avrupa ülkeleri üstünde es-tirdiği kızgın rüzgârlarla gittikçe bunaltıcı olmaya başlamıştı. Avus-turya-Macaristan ile Rusya arasın-daki gerginlik patlama noktasına gelmişti. Avusturya veliahtının Sa-ray-Bosna'da bir Sırp tarafından öldürülmesi Avusturya'ya beklediği bahaneyi kazandırdı.

Fransa, İngiltere, Almanya ve Rusya'da büyük felaketi önlemek için kuruluşlar ve kişiler umutsuzca bir çaba içindeydiler.

Dört büyük Avrupa ülkesinde, sosyalist partiler ve işçi sendikaları

öncülüğünde kongreler, mitingler, gösteriler düzenleniyor; savaşı önle-mek üzere etkin çareler araştırılı-yordu.

Fransa'da sosyalist parti örgütle-rini, sendikalarını harekete geçir-mek için didinenlerin başında Jau-res vardı.

Parlamentodaki sosyalist grup başkanı olarak, başbakana, dışişleri bakanına başvuruyor; Rusya'nın saldırıya geçmesine yardımcı olun-mamasını istiyor; savaş bütçesine oy verilmemesi için bütün partilerin temsilcilerine çağrılar yağırdıyordu. Savaş tehlikesi yaklaştıkça, umudu-nu yitirmeden vargüçüyle barışı kur-tarmaya çalışıyordu.

23 Temmuz 1914'te Avusturya, Sırbistan'a bir ultimatom vermişti. Bu, aslında bir savaş ilanıydı.

Jaures, 26 Temmuz'da Lyon'da-ki bir toplantıda şöyle haykırıyordu:

"...Avrupa'nın sokaklarında her ulus elindeki meşalesiyle oradan oraya koşuyor ve işte şimdi de yan-gın kapımıza dayandı. Bunda Fran-sa'nın, Avusturya'nın, Rusya'nın, Almanya'nın sorumluluğu var. Yal-nız dünya işçileri birleşerek o tüyler ürpertici korkunç karabasanı uzak-laştırabilirler."³

Jaures'in savaşı önleme yolunda-ki çabalarına karşı emperyalist te-kellerin buyruğundaki aşırı milliyet-çi dernekler, kişiler, satılmış bir ba-sın ateş püskürüyordu. Bir yandan, "Sosyalistlere ölüm!..." çağrısıyla cinayet kışkırtıcılığı yaparken, bir yandan da "Vatan tehlikede", "Kut-sal savunma savaşına koşalım", "1870'in öcünü alalım" sloganlarıyla halk yığınlarını savaşı benimse-me-ye, barış yolundaki çabaları etkisiz hale getirmeye çalışıyorlardı.

Jaures 30 Temmuz'da bile hâlâ barışı kurtarmak için bir şeyler ya-pılabileceğini umuyordu. CGT'nin de katkısıyla Fransa'nın bütün bü-yük merkezlerinde mitingler düzen-lenmesine karar verildi.

29 Temmuz'da Brüksel'de topla-nan "Sosyalist Enternasyonal Büro-su"na, 9 Ağustos'ta Paris'te, bütün Avrupa ülkeleri sosyalistlerini bir araya getirecek büyük bir kongre toplanmasına karar verildi. Bu top-lantı gerçekleşmeyecek, savaş da-ha önce patlak verecekti.

Jaures, Brüksel'deki "Büro" top-lantısından sonra Amsterdam'a gi-

den Belçikalı sosyalist lider Huy-mans'a şöyle demişti: "...İyi dinle-yin beni Huymans. Eğer savaş pat-lak verirse Enternasyonalı sürdürün. Eğer dostlarınız çatışmada taraf tut-manız için yalvarırlarsa Enternasyo-nalı sürdürün. Eğer ben, Jaures, gelir de savaşan taraflardan birinin dava-sını benimsemenizi istersem dinle-meyin beni, Enternasyonalı sürdü-rün! Ne pahasına olursa olsun her zaman Enternasyonalı sürdürün."⁴

Büyük sosyalizm ve barış önderi-nin bu sözlerinde hüznü, ama her şeye karşın uluslararası barışçı da-yanışmaya inancını içeren bir vasi-yet havası vardı.

Karl Liebknecht, Almanya'da I. Dünya Savaşı öncesi barış hareketlerinin yönlendiricisi

İçine doğmuştu sanki. 31 Tem-muz sabahı, yazısını bırakmak üzere başyazarı olduğu L'Humanite'ye uğradıktan sonra, arkadaşlarıyla he-men yakındaki "Croissant" lokanta-sına gitti. Arkası sokağa dönük, bü-yük pencerenin önünde oturuyordu. Bir arkadaşının yeni doğan torunu-nun resmine bakarken, birden so-kaktan iki el ateş edildi. Sırtından vurulan Jaures masanın üstüne yığıl-dı. Biraz sonra gelen doktor öldüğü-nü söyledi. Katil, gericilerin, emper-yalizmin uşağı basının beynini yıka-dığı bağnaz bir gençti.

Fransa'da barış davasına bütün

ömürnce, başlıca yapıtlarıyla, eylem-leriyle katkıda bulunanlar arasında büyük yazar Romain Rolland'ın da önemli bir yeri var. Hiçbir örgüte girmeden, ama yazılarıyla, eylemle-riyle barış hareketinde yer alan Ro-main Rolland, 1932'de Amsterdam'da toplanan Dünya Barış Kongresi'ne başkanlık etti. Daha 1912'de, iki yıl sonra kopacak kan ve ateş kasır-gasını sezmişti:

"Avrupa ormanında için için tu-tuşan yangın alevlenmek üzere. Onu burada söndürmek boşuna. Ötede yeniden kıvılcımlar, bir duman anaforu ve kıvılcım yağmuruyla bir noktadan ötekine sıçrayarak kuru çalıları tutuşturur. Doğuda (Tra-blus ve Balkan savaşları -Ç.N.-) şim-diden ileri karakol çatışmaları, bü-yük uluslararası savaşın habercisi..."

"En barışçı olanlar bile savaşın kaçınılmaz olduğu duygusunun ağır-lığını duyuyorlar yüreklerinde. Coş-kulu eylem ve inanç akımları ulusla-rı kanlı bir boğazlaşmaya dolu diz-gin sürükliyor."⁵

İngiltere'de Labour Party'nin (İn-giliz İşçi Partisi) ilerici kanadı, savaş öncesi yıllarda, barışı kurtarma yo-lunda önemli çabalara girişmişti. Partinin kurucularından, maden iş-çisi ve sendikacı Keir Hardie, siyasal yaşamı boyunca savaşa karşı dövüş vermişti.

1914 Temmuz'unda, Paris'te top-lanan Sosyalist Enternasyonal'in son kongresine şu karar tasarsını sundu: "Kongre, genel grevin savaşı önlemek için çok etkili olacağı dü-şüncesini benimser. Genel grev, özel-likle silah, mermi, ulaşım aracı üre-ten savaş sanayii kollarında uygula-nacaktır."⁶

Keir-Hardie, bütün bu eylemle-rin yanı sıra kurucusu olduğu La-bor Leader gazetesinde İngiltere'nin emekçi sınıflarını emperyalistlerin tuzaklarına, yalanlarına karşı uyarı-yordu.

Almanya'da barış hareketlerinin başlıca yönlendiricisi Karl Lieb-knecht'ti. Sosyal demokrat partinin sol uç kanadının lideri olarak 1912'de Reichstag'a seçildi. 1914'te ba-gımsızlarla birlikte savaş bütçesine red oyu verdi. Savaş sırasında, dev-rimi gerçekleştirmek amacıyla "Spartakist bend" (Spartaküs Birli-ği)'i kurdu. 1919'daki Spartakist'ler ayaklanmasını bastıran sosyal de-mokrat Ebert ile Scheidemann'ın askerleri tarafından Rosa Luxem-

Keir Hardie, savaşa karşı dövuşen İngiliz işçi önderi

bourg'la birlikte öldürüldü.

Rusya'da 17 Temmuz 1914 günü savaş çıkırtkanları aşırı, bağınaz Slav milliyetçilerinin Çarlık sarayının meydanında marşlar söyleyerek gösteri yaptıkları sırada 27 bin işçi, savaşa karşı greve gitti.

Duma'da, savaş bütçesine bütün gruplar olumlu oy verirken sosyal demokrat partisinin en soldaki beş milletvekili buna şiddetle karşı çıktılar. Bunların hepsi tutuklanarak sürgüne gönderildiler.

SOSYAL DEMOKRATLARIN TAVRI

Daha kısa bir süre önce, savaşın kapitalistlerin çıkar çatışmaları sonucu olduğunu açığa vuran sosyal-demokrat partilerin başındakiler, hükümetlerin yalanlarını benimseyerek "vatani kurtarma savaşı"na katılma çağrılan yaymaya başladılar. Fransa, İngiltere, Almanya, Avusturya-Macaristan ve Belçika'daki sosyal-demokrat partilerin yöneticileri, daha dün Enternasyonal'de kaynaşma peşindeyken, şimdi her biri kendi ülkesinin "ulusal burjuvazisiyle" birleşerek, öteki ülkelerin sosyalistlerinin karşısına çıkıyordu. Hepsi de kapitalist hükümetlerin, "savaş bütçelerine" parlamento grupları eliyle olumlu oy verdiler. Bu tutumlarını da karşı taraftaki "istilacı" saldırılarına karşı "ulusal savunmaya" katıldıklarını ileri sürerek haklı göstermeye çalışıyorlardı.

Böylece, II. Enternasyonal yıkıldı ve birbirlerine düşman oportünist partilere bölündü. "Bu partiler, bir haksız fetihler savaşında, gerici hükümetlerin politikasını açıkça savunuyorlardı. II. Enternasyonal'in liderleri şoven bir tutum izlediler, bu yüzden kendilerine sosyal-şoven sıfatı layık görüldü."⁵

AYDINLARIN TAVRI

Emperyalist hükümetlerin yalanlarına, ölüm ve yıkım propagandalarına kendilerini kaptıranlar yalnız sol politikacılar değildi. Avrupa'nın özellikle Almanya ve Fransa'nın en kalburüstü yazarları, bilim ve düşünce adamları da, daha bir süre önce savundukları, yaptılarında yücelttikleri "Avrupa Uygarlığı"nın temel ilkelerini hiçe sayarak savaş çıkırtkanlığı rolünü inanılmaz bir yüzölölükle benimsemişlerdi. Almanya'da 1914 yılının eylül ayında, Alman basınında "93'ler Manifestosu" yayınlandı. Bunu imzalayanlar arasında, Gerhardt Hauptmann, Hermann Sudermann, Richard Dehmel, Wilhelm Ostwald, Ernst Haeckel, Max Planck, Wilhelm Wind, Wagner'in oğlu Siegfried Wagner, Max Reinhardt vardı. Bütün bu "büyük adamlar", Kayser'in ordusunu alkışlıyorlar, Prusya saldırganlığına boyun eğiyorlardı.

Romain Rolland, 2 Eylül 1914'te Journal de Geneve'de yayınladığı yazısında Gerhardt Hauptmann'a şöyle sesleniyordu: "Siz Goethe'nin

mi, yoksa Attila'nın torunları mısınız?"⁸

Fransa'da da kralcı Maurras'lar, Leon Dadet'lerle birlikte, daha kısa bir süre önce onların şovenliklerini eleştirenler de Fransız hükümetinin savaş yalanlarıyla büyülenerek tüm geçmişlerini yadsıyan bir cenk histerisine kapıldılar kendilerini. O yumuşak, o alaycı üsluplu klasik kültür aşığı, sosyalist eğilimli Anatole France, "69 yaşında bir ihtiyar olmasam doğru cepheye koşardım" diyecek kadar pusulayı şaşırmıştı.

İdealistliğiyle, insan sevgisi ve ahlak yüceliğini savunmasıyla tanınan Charles Peguy gönüllü gittiği Marnes cephesinde can vermişti. Daha savaştan kısa bir süre önce: "Savaş ilan edilirse ilk işimiz Jaures'i kurşuna dizdirmek olacaktı" diyecek kadar gözünü kan bürümüştü bu soylu insanlık kılavuzunun.

Evet, olan oldu: 2 Ağustos 1914 günü, Birinci Emperyalist Dünya Savaşı başladı. Dört yıl sonra, 1918'de sona erdiği zaman ardında şu korkunç tabloyu bırakıyordu: 37 milyon 508 bin 685 ölü, yaralı, kayıp, esir. □

- 1- Prof. Pierre Renouvin, Birinci Dünya Savaşı, (Türkçesi Adnan Cemgil), Altın Kitaplar Yayınevi, 3. basım, 1982, s. 106.
- 2- Revue Socialiste, No. 336, Aralık 1912 V.I. Lenin, Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması'na Ekler'den (Türkçesi Cemal Süreyya), Sol Yayınları, Ankara 1978, 6. basım, s. 161
- 3- Paul Louis, Histoire du Socialisme en France, 1789-1945, Librairie, Marcel Riviere, Paris. 1946, 14. Edition, s. 300
- 4- Roger Martin du Gard, Les Thibaults, l'Ete 1914, septieme parti, III. s. 86
- 5- Romain Rolland, Jean-Christophe, (Türkçesi Adnan Cemgil), Sosyal Yayınlar, İstanbul 1983, 3. Cilt, s. 695
- 6- Paul Louis, a.g.e., s. 289
- 7- M.N. Yelisevceva - A.Z. Manfred, Yakın Çağlar Tarihi, (Türkçesi Özdemir İnce-Ergin Tuncalı), Konuk Yayınları, İstanbul 1978, 3. basım, s. 283
- 8- Tamara Motylova, Romain Rolland, (Traduit du russe par Marc-Antoine Pasta) Les editions du Propres 1976, s. 163.

Devamı gelecek sayımızda: "Birinci Dünya Savaşı Sonrası Barış Hareketleri"

Kimya Savaşıyor

Osman Gürel

Der Spiegel'in bildirdiğine göre, Amerika'nın 1988 yılında üretimine başlayacağı yeni kimyasal silahlar başta Türkiye ve F. Almanya olmak üzere Avrupa ülkelerine verilecek...

NATO toplantısının en önemli gündem maddesini oluşturan ABD'nin kimyasal silahlar üretme projesi esas olarak kabul edildi. Norveç, Danimarka, Hollanda, Yunanistan, İzlanda ve Lüksemburg bu silahların üretim ve stok edilmesi konusunda çekince koydu."³

"Türkiye'ye kimyasal silah yer-

leştirilecek: Alman dergilerinden Der Spiegel, Amerika'nın 1988 yılında üretimine başlayacağı yeni kimyasal silahların, başta Türkiye ve F. Almanya olmak üzere Avrupa ülkelerine yerleştirileceğini bildirdi. Dergiye göre 760 bin gaz bombası ve 155 mm çapında topların kullanılacağı kimyasal nitelikli 28 bin merminin büyük çoğunluğu ilk plan-

Mayıs ayında gazetelerde çıkan kısa haberlerden bazıları, nükleer silahlanma, yıldız savaşları, Çernobil kazası gibi güncel ilgi alanlarımızın gölgesinde kaldıklarından, pek dikkatimizi çekmediler. Oysa konu bizi doğrudan ilgilendiriyordu. Haberlere yeniden göz gezdirelim:

"F. Almanya ABD kimyasal silahlarını ülkesinden çıkarıyor: F. Alman Parlamentosu, ülkedeki Amerikan kimyasal silahlarının 1992 yılına dek geri çekilmesi konusunda ABD-F. Alman hükümetleri arasında yapılan anlaşmayı onayladı... F. Almanya'da 2 bin ile 10 bin ton Amerikan kimyasal silahı bulunuyor..."¹

"ABD'nin kimsayal savaş üretimine Türkiye'den evet: Türkiye, ABD'nin 17 yıllık bir aradan sonra yeniden kimyasal silah üretimini başlatma yolundaki projesine NATO içinde destek verdi ve söz konusu silahların NATO kuvvet hedeflerine konmasını kabul etti."²

"NATO'da geçici barış: Dünkü

ABD birlikleri kimyasal savaş tatbikatında

da Türkiye ve F.Almanya'ya yerleştirilecek.

İnsanoğlu, insanlık aşamalarının öncesinde de sonrasında da eline geçen her şeyle ve ürettiği her nesneyle savaşa tutuşmuştur. İlk, çevresinden sağladığı taş ve sopalarla birbirine girmiş; metalleri antmayı başararak kılıçlar, balta'lar, teberler yaparak düşmanlarını doğramıştır. Barutu bulduktan sonra topları, dinamiti yaptıktan hemen sonra bombaları, mayınları, torpilleri geliştirmiştir. Yüzyılımızın en göz alıcı marifetleri ise, çekirdek enerjisinin dizginsiz salıverildiği atom ve hidrojen bombalarıdır. Yakın gelecekte, laserler yani pekiştirilmiş ışıklarla savaşa geçiş herhalde.

Uygarlığın yükselişinde son üç yüz yıldan beri en önemli atakları yapan kimya biliminin çirkin yüzü, savaş teknolojisine yeni bir armağan olan kimyasal silahların geliştirilmesiyle ortaya çıkmaktadır. Bu gelişmenin(!) tarihsel geçmişi ise oldukça eskilere uzanır.

Kimyanın, kimya değil simya bile olmadığı zamanlarda dahi kimyasal maddeler etkin savaş araçları olarak kullanılmıştır. İsa'dan önce 431-405 yılları arasında Isparta ve Atina'nın ünlü Pelepones savaşlarında her iki taraf, kükürt ve katran karışımlarını yakarak çıkan boğucu gazlardan yararlanmıştı.

Ortaçağlarda, sağlam kalelerle çevrili kentlerin savunulmasında, kuşatıcıların üzerine dökülen kaynar yağlar gibi yakıcı sıvılar bir yana bırakılırsa, en etkili kimyasal silah olarak rum ateşi göze çarpmaktadır. 670 yıllarında bulunduğu sanılan bu malzeme, odun parçalarına emdirilmiş zift, kükürt, petrol, terebentin, sönmemiş kireç ve barut yapımında kullanılan güherçile karışımından yapıldı. Suda bile yanabilme niteliğinden dolayı deniz savaşlarının vazgeçilmez silahı sayılırdı.

1700 yılında Lehistan-Saksonya ordusuyla savaşan İsveç Kralı XII. Charles, Dvina ırmağını geçerken düşmanın görüşünü perdelemek için yaş saman dumanından yararlanmıştı. Kimyasal maddelerden sis ve duman oluşturma yöntemi, gerek hareketleri gizleme, gerekse işaret vermede hâlâ kullanılmaktadır.

Sivastopol kuşatmasında, İngiliz

komutanlarından Lord Dundonald uygun rüzgâr koşullarında çok miktarda kükürt yakılarak kaledekilerin zehirli kükürt dioksit gazıyla tutsülenmelerini önermişse de, yüksek komuta heyeti bu görüşü benimsememiştir. Benzer bir olay da, Amerikan İç Savaşı'nda içine klor gazı doldurulmuş top mermileri kullanılması isteğidir. Bu öneri de, "insani" bulunmadığından geri çevrilmiştir.

1899'da toplanan Hague barış konferansında "...boğucu ve zararlı gazların yayılmasına yol açacak her türlü merminin kullanılmasından kaçınmak gerektiği..." bir çözüm olarak önerilmişti. Birçok ülke bu öneriyi benimsedikleri halde ABD, bu silahlarla yapılan savaşın insani olup olmadığının henüz belirlenmediği ve savaş hali içinde böyle kısıtlamaların geçerli olmayacağı gerekçeyle uzlaşmaya yanaşmamıştı. ABD'nin bu kehaneti pek de yanlış çıkmadı. 1899-1902 Boer savaşında deneme için kusturucu pikrik asit dolu mermiler atılmıştır.

19. yüzyılda hızla büyüyen kimya endüstrisi, savaş gereçlerine gelişmiş ürünlerle katılmaya başlamıştı. Barış zamanlarında, sivil güvenlik kuvvetleri toplu gösterilerde kitleyi dağıtmak için gözyaşı mermileri ve sis bombalarını kullanıma soktular. O günlere kadar top ve tüfek mermilerinde bulunan barutlarla, bombalardaki patlayıcılar da kimyasal ürünlerdi. Ancak bu maddeler, vurucu, yıkıcı etkiler yapan, yani fiziksel yıkım gücü sağlayan malzeme içinde bulunuyordu. Artık kimyasal maddelerin kendi sesini doğrudan duyurma vakti geldiğinde, dünyanın o güne kadar gördüğü en şiddetli savaş başladı: I. Dünya Savaşı.

KİMYASAL SİLAHLARIN ALTIN ÇAĞI!

Birinci Dünya Savaşı'nın ilk yılı tamamlanırken, Alman savaş mühimmatının hammadde kaynakları İngiliz donanmasının ablukası altında kalmıştı. Alman genel kurmayı, barut ve patlayıcı stoklarının altı aylık ömrü kaldığını anlayınca büyük bir şaşkınlık ve dehşete kapıldı. Barutun hammaddelerinden en önemlisi olan güherçile, Şili'den getiriliyordu ama, artık bu yol İngiliz

lerin denetimine girmişti. Almanlar, İngiliz donanmasına saldırdılar, Falkland Adalarını bombaladılar ama boşuna. Kriz öylesine büyümüşü ki, savaş neredeyse cephane kıtlığından sona eriyordu!

Tam bu sırada, dev boya tröstü I.G.Farben devreye girdi.

19. yüzyıla kadar kumaş boyası indigo, Hindistan'dan geliyordu. Kimya endüstrisinin büyük başarılarından sayılan sentetik boya üretimi yaygınlaşınca, bu Alman firması olağanüstü geliştirdi. Beri yandan sentetik indigo üretimi yan ürün olarak günde 40 ton sıvı klor oluşturunuyordu.

Kimya endüstrisinin bir başka atılımı, Alman kimya bilginlerinden Fritz Haber'in havadaki azotu amonyaka dönüştürebilmesiyle başladı. Amonyaktan birçok kimyasal maddede türetilir ama asıl yararı, yapay gübre yapımında ortaya çıkar. Bu arada, çeşitli patlayıcıların da çıkış maddesidir. Böylece ambargo yüzünden boya ve gübre fabrikaları, patlayıcı ve zehirli kimyasallar üretimine başladılar. Büyük çapta kimyasal savaş hazırlığına girişen Almanlar, Fransızların pikrik asit dolu mermiler kullandıklarını gerekçesiyle, Belçika cephesinde klor gazı kullanmaya karar verdiler. Projenin başında Kaiser Wilhelm Enstitüsü profesörlerinden Fritz Haber bulunuyordu. Her ne kadar Prusyalı generaller bir sivil olan Haber'e güvenmeyerek, bilimin şerefli savaş sanatına karışmasından hoşlanmadılarsa da, cephane sıkıntısından pes ettiler.

Kimyasal savaş için seçilen bölge, Dunkirk kanalından 50 km. uzaklıkta Ypres kasabası çevresindeki Fransız siperleriydi.

Uygun rüzgârın başladığı 22 Nisan 1915 günü saat 17.00 sularında, 5 km. uzunluktaki Alman siperlerine yerleştirilmiş 6 bin gaz tüpünün içindeki 180 bin kg. klor gazı salıverildi. Karşı siperlerdeki Belçika, Fransa ve Cezayir tümenlerindeki askerler, her şeyden habersiz akşam yemeğine hazırlanırken, Alman siperlerinden yavaş yavaş kabaran sarı-yeşil bulutun üzerlerine geldiğini farkedince ilkin şaşkınladılar. Ancak siperlerin en kuytu yerlerine bile sızabilen bulutun içinde kalınca şiddetle öksürüp tıkanmaya başladılar. Soluksuz kalan askerler arasında büyük bir panik ortaya çıktı. Bilgisiz

ve korunmasız birlikler darmadağın oldu.

Yüzbaşı Pollard, klor gazı ile ilk kez tanıştıyordu. "Bu, yeni ve şeytani bir savaş makinesidir. Korkunç gecenin karanlığında doğaüstü bir olayın denşetine kapılan cesur askerler, gaz bulutu içinde kökler gibi koşuşturuyorlardı. Yüzlercesi tıkanarak can çekişiyor, yıkıldıkları yerde bulantı ve sarsıntılarla kıvranıyorlardı. Pek çoğu öldü. Tüm hava keskin bir kokuyla doluydu" diye yazmıştı.

Saldırı sonunda Almanlar, 20 km kadar ilerledilerse de, yeterince destek kuvvet sağlamamış olduklarından, ertesi gün toparlanan müttefikler tarafından eski siperlerine kovalandılar.

Pandora'nın kutusu açılmıştı. Her iki taraf büyük bir gayretle yeni ve daha öldürücü kimyasallar üretimine giriştiklerinden, savaş alanları laboratuvarlara, insanlar da deney yapılan kobaylara dönüştü.

Almanlar, 1915 Aralık ayında aynı cephede Fosgen gazı kullandılar. Bu bileşik, klor gibi öksürtücü gazlar sınıfına girer. Klor, karbon ve oksijenden oluşmuştur. Fosgen, ciğerleri ve kılcal damarları etkileyerek bronşlarda su toplanmasına ve kanamalara yol açar. Üstelik etkisi hemen değil, ancak yarım saat ile bir gün içinde görülebilir.

Düşmanı zehirlemek için bu da yetmedi. 12 Temmuz 1917'de gene Ypres cephesinde, yeni bir kimyasal madde olan Hardal gazı kullanıldı. Bildiğimiz hardalla hiçbir ilgisi olmadığı halde, bayır turpu ya da hardala benzeyen kokusu yüzünden bu adla anılagelmiştir. Renksiz, yağlı bir madde olan bu zehir, deri kabartıcılarıdır. Klor ve kükürtün organik bir bileşiği olan Hardal gazı, kitlesel yoketme amacıyla o güne kadar bilinen kimyasalların en tehlikesiydi.

İnsan vücudunun özellikle nemli kısımları tarafından soğurulan kimyasal maddenin litrede 1 miligramı, bir saat içinde ciğerlerde rahatsızlık, gözlerde batma duygusu ve salya çıkarması ile belirtilerini gösterir. Daha yüksek dozlarda, solunma ve yutma sonucu iç ve dış deride, özellikle koltukaltı gibi kısıt bölgelerde güneş yanığına benzer kan toplanmalarına, ağır sancılı kabartı ve kızarıklara yol açar. Gene alınan doza göre sürekli öksürük, yüksek ateş, geçici ve kalıcı körlükler ve sonunda ölüm, bu zehrin etkileri arasındadır.

Öbür kimyasallara göre korunması çok daha zor olan Hardal bileşiği genellikle sıvı halde bulunduğu toprakta, yapraklarda, malzemenin üzerinde uzun süre kalabilir. Etkileri bir iki gün içinde görülür.

düğü için, zehirlenmeyi hemen anlamak da çok zordur. Nitekim Ypres cephesindeki Hardal gazı saldırısı, öbürlerinden sekiz kat fazla olaya yol açmıştı. Üç hafta içinde yalnız İngilizlerden zehirlenenlerin sayısı 14 bin kişiyi buluyordu.

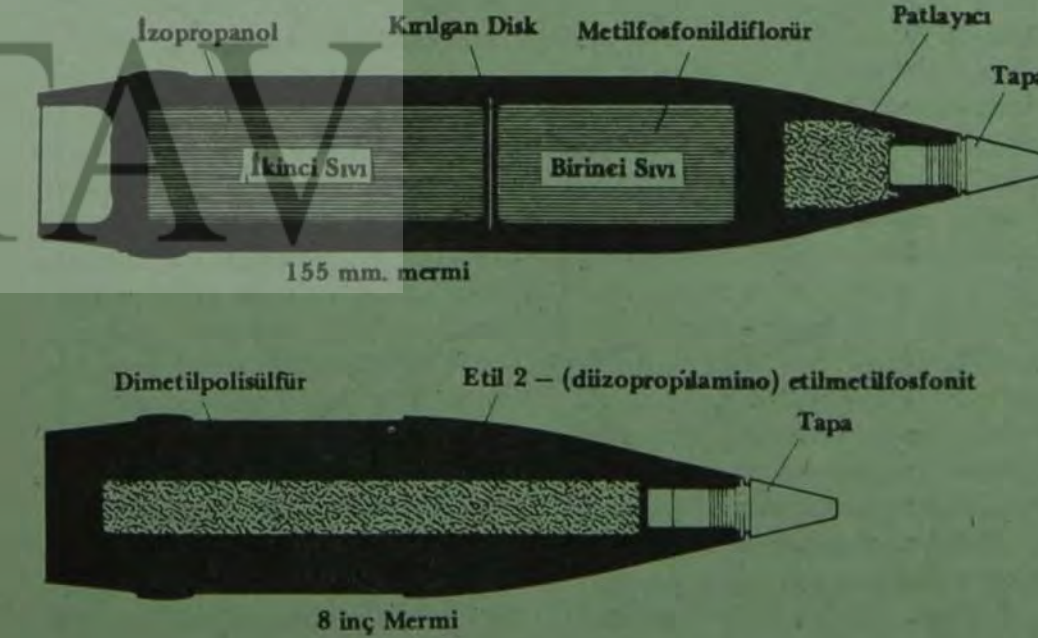
I. Dünya Savaşı sona erdiğinde, toplam 8,5 milyon ölünün yaklaşık yüzde biri kimyasal silahlar sonucu yitirilmişti. Bu oran, Doğu cephesindeki ölüm istatistikleri bilinmediğinden, ancak yaklaşık bir değerdir.

Savaşın sonunda en yüksek şeref madalyasıyla onurlandırılan Prof. F. Haber'in yazgısı oldukça ibret vericidir. Alman kimya endüstrisinin önde gelen bilgini, tescilli kahraman, büyük yurtsever, ne yazık ki 1933'te iktidarı ele alan Hitler'in gazabından kendini kurtaramadı. Bütün şan ve şöhretine karşın, Yahudi kökenli olduğundan İngiltere'ye kaçmak zorunda kaldı. Orada da duramadı, İsviçre'ye yerleşti ve 1934'te ağır sıla özlemi ve düş kırıklığı içinde öldü.

TABUN - SARİN - SOMAN

Kitle öldürücü kimyasal maddeler, endüstri toplumlarının gözbebeği olmuştu. İtalyanlar, 1936'da Makale bölgesindeki Habeş ordusunu havadan 700 ton Hardal gazıyla bombalayıp bozguna uğrattılar. Japonlar da Çinlilerle yaptıkları savaşta, Yang-çe üzerindeki İ-çang kasabasını gaz doldurulmuş mermilerle topa tuttular. Bu olay, ABD Başkanı Roosevelt tarafından şiddetle protesto edilmişti.

İki dünya savaşı arasında öldürücü kimyasallar üzerine yapılan araştırmalarda önderlik gene Almanya'daydı. I.G.Farben'in Bayer araştırma laboratuvarlarında çalışan Dr. Gerhard Schrader, çeşitli organofosfor bileşiklerinin böceklerle etkilerini incelerken memeliler için çok zehirli olan bir sıvı buldu. Malathion, Parathion gibi güçlü böcek öldürücülerle kimyasal bakımdan akraba olan bu maddenin simgesel kısa adı Tabun'dur. Alman buluşu olduğu için GA kodu ile bilinir. Tabun öylesine tehlikeliydi ki, o güne değin bilinen en zehirli maddeler Fosgen ve Hardal gazı birkaç saatte ölüm yol açarlarken, bunu soluyan bir kimse birkaç dakikada dünyasını

Şekil 1: Kimyasalların mermilere doldurulma, stoklama, taşıma işlemleri çok tehlikeli olduğundan, "İkili" adı verilen yeni ve daha güvenli bir yöntem bulunmuştur. Mermi için iki kompartimana ayrılmıştır. Bu iki kısma, karıştıkları zaman SARİN (GB) ya da VX oluşturan iki sıvı konur. Mermi ateşlenince iki bölme arasındaki disk kırılır ve dakikada 15 bin devirlik dönme ile iki sıvı karışır. Mermi, havada yol alırken 10 dakika içinde SARİN (GB) ve 5 dakikada da VX kimyasalları meydana gelir.

değiştiriyordu.

Üç yıl sonra, 1939'da gene Almanların geliştirdiği daha güçlü etkenler *Sarin* (GB) ve *Soman* (GD) ile kimyasal savaş silahları olağanüstü öldürücü boyutlar kazandı.

Bu yeni kimyasallar grubu, çağdaş kimyasal savaş araçlarını oluşturan renksiz ve kokusuz sinir gazlarıdır. Bazıları sıvı aerosoller olarak etkidikleri halde, solunum yoluna da zararlı oldukları için genellikle gaz olarak adlandırılırlar. Sinir gazlarının memelilere birincil etkilerini, kolinesteras enzimleriyle kimyasal bağlanmaları oluşturur.

Bedenimizde istençli ya da istençsiz kas kasılmalarını sinir impulsları meydana getirir. Beyin ya da omurilikten gelen ve kasılma emrini taşıyan sinirsel iletim maddesi, asetil kolin adındaki bir kimyasal bileşiktir. Kasların gevşemesini ise, beyin ve kas hücrelerinde bulunan asetil kolinesteras adlı bir enzim sağlar. Normal koşullarda, kasılma emrini taşıyan asetil kolin, sinir ucundan salıverildikten sonra saniyenin binde biri süre içinde, gevşemeyi sağlayan asetil kolinesteras enzimi tarafından bozunmaya uğratılır. Böylece yaşam dengesi korunmuş olur.

Sinir gazları, soluma, yutma ve hatta deri üzerinden içeriye sızma ile bedene girdiklerinde hemen gevşetici asetil kolinesteras enzimine bağlanırlar. Bunun için bir toplu iğne başı kadar damlacık yeterlidir. Gevşetici bileşik ortadan kalkınca, asetil kolin hızla birikmeye başlar. Bu sürecin kurbandaki etkileri şöyle sıralanabilir:

Asetil kolin birikmesiyle, ilkin gözbebeği küçülmesi ve görüş bulanıklığı ortaya çıkar. Arkasından şiddetli mide krampları, bulantı, kusma ve ter boşanması başlar. Bunların yanında ağız köpürmesi, burun salgısının hızla artması, istenç dışı idrar ve dışkı boşalmaları gözlenir. Beyin ve merkezi sistemde asetil kolin artmasıyla bütün bedende sürekli kasılma, seyirme ve sarsılmalar başlar. Kalp yoresindeki birikmeler aşırı kalp çarpıntısına ve tansiyon değişmelerine yol açar. Zorlanan kasların yorulmaları inmelere neden olur. Sonunda, iç kanamalar, çarpınma, zihin bulanıklığı ve koma ile kurban katilip kalır.

Bütün bunlar en çok on dakika sürer.

YOKSULLARA ARMAĞANLAR

Kimyasal silahlar her ne kadar II. Dünya Savaşı'nda Avrupa cepheleğinde kullanılmadıysa da, savaştan sonra geliştirilenler ve eski zehirler, serbestçe uygulama alanları buldular. Uzakdoğuda Laos, Endonezya ve Vietnam'da özellikle gerillaların yuvalandıkları sanılan köyler, bu silahların deneme alanları olmuştur. 1925'teki Cenova protokolu ile zehirli gazların ve diğer kimyasal savaş araçlarının kullanılması sözümüne yasaklandıysa da, sadece Uzakdoğuda değil, dünyanın diğer bölgelerindeki savaşlarda da kimyasalların kullanıldığına tanık oluyoruz. Laos'ta köyü bombalanan bir görgü tanığının ifadesi tipik bir örnek sayılabilir:

"...Uçaklar köyün üzerine iki paket attılar. Yerden iki-üç yüz metre yukarda patlayan paketlerin birinden mavi, öbüründen kırmızı bir duman yayıldı. Dumanları soluyanlar hemen yere yıkıldılar. Sonra uçaklar gene geldiler. Bu kez köyün üzerine sarı bir toz serptiler. Bu tozun sarı bir yağmur halinde yere inmesiyle, mecalsiz köylüler ölmeye başladı. Burun ve kulaklarından kan fış-

kırıyordu. Her tarafları kızarıklıklar ve sivilcelere kaplanmıştı. Sudan çıkmış balık gibi çırpınıyorlardı. Derileri önce sarılaşmış, sonra simsiyah kesildi. Kuyudan su içenler hemen çarpınıp ölüverdiler. Ben köyün dışındaydım. Kaçtım ama günlerce karnım ağrıdı."

Olayın dehşeti, yapılan soruşturma ile daha da büyümektedir: 300 nüfuslu köyde ancak 15 kişi sağ kalmış; hayvanların tümü ölmüş. Atılan paketlerden çıkan mavi dumanın sersemletici ve güçsüz bıraktığı etkisi olduğu, kırmızı dumanla özellikle sarı bulutun ağır kanama ve sivilcelere yol açtığı anlaşıyor. Saldırının birden çok ve çeşitli etkileri olan kimyasal maddelerle yapıldığı belirlenmiştir. Olaydan sonraki çevre kirliliği ise henüz hesaba katılmamıştır.

Uzun ve özenli bir tedavi gören tanığın sağlık raporu ise içler acısıdır: Sürekli baş ağrısı ve baş dönmesi. On metre ötesini göremiyor. Konuşma zayıf ve acı verici. Sık sık kanlı öksürük ve göğüs yanma duygusu. Soluk kısa ve acı verici. On gün içinde deride kabuklu yaralar açılmış. Kasları, bir sigara paketini bile kaldıramayacak kadar güçsüz...

Bu denli korkunç sonuçlar doğuran öbür savaş aracı, nükleer silahlardır.

Şekil 2: Avrupada yapılan bir savaşta kimyasal silahların etkilerini belirten bir senaryo. Altı hedefe altı ton SARIN (GB) atıldığı varsayılmaktadır. Serin ve kuru havada hafif bir güneybatı meltemi esmektedir. En dış bölgedeki tüm insanlar zehirlenirler. Görüş bozuklukları, baş ağrısı ve zor soluma yaygındır. Noktalı bölgede bulunanlar, bunlara ilave olarak günde bir kez bitkinliğe uğrarlar. Koyu bölgede ise çok ciddi zehirlenmeler, kıvrılarak ölümlere yol açar. İklim koşullarına göre bu bölgeler birkaç kat büyüyebilir.

GÜNÜMÜZDEKİ DURUM

Kimyasal silahların son otuz-otuz beş yıl içindeki durumu ve gelişimi ilginç dalgalanmalar göstermiştir. 1945-1969 yılları arasında kimyasal silahlanmada tırmanma göze çarpmaktadır. Yaygın denemeler başlatılmış, sabotaj araçları yerine kitle yok eden kimyasalların üretimine ağırlık verilmiştir. Çalışmaların odak noktası, yaprak dökücü kimyasallar ve sinir gazları üzerindedir. Nitekim 1969'da ABD depolarına 42 bin ton zehirli gaz depolanmıştır.

1969-1975 yılları, özellikle Vietnam savaşının doğurduğu tepkiler yüzünden kimyasal silah üretim ve stoklanmasında bir gerileme dönemi sayılabilir. ABD'de bu silahlar için yapılacak harcamalar 180 milyon dolardan 50 milyon dolara düşmüştür.

Yeni tırmanma dönemi 1975'ten bu yana sürmektedir. Kimyasal savaş programı için kongre desteği 160 milyon dolardan 1 milyara çıkmaktadır. Bu arada 1984 yılı sonlarında, 300 milyon dolara malolacak kimyasal silah deneme sistemi kurulmaya başlanmıştır.

Yeni bir hamle ile üretimine hız verilen kimyasal silahların barış dönemlerinde geliştirilme, depolanma ve taşınmaları, olağanüstü önlemler gerektiren riskli işlemlerdir. Birkaç örnekle tehlikelerin büyüklüğü hakkında bir fikir sahibi olabiliriz:

1950'lerden sonra ABD'de V kolu ile bilinen ve G tipi Alman ürünlerinden çok daha etkin ve tehlikeli maddeler bulundu. Yağlı ve kolay uçmayan bu maddeler, serpildikleri bölgede uzun süre etkin kalabilen, dayanıklı sıvılardır. 1968'de Utah, Salt Lake City yakınlarındaki deneme bölgesine VX serpen uçakta bir vana bozuldu ve kapanmadı. Hafif meltemle taşınan VX bulutu kent yakınlarındaki bir vadide otlayan 6300 koyunu silip süpürdü. Soruşturma sonunda ölümlere bu kimyasalın yol açtığı ortaya çıktı ama, iş isten geçmişti.

Bir başka olay, Okinawa Adasında bu maddelerle dolu cephanenin taşınma ve depolarda düzenlenmesi sırasında ortaya çıktı. Depo yakınlarında yüzen elli altmış kişi, ağır deri

yanıkları sonucu hastanelik oldular. Çevrede görevli kimi askerlerde de benzer olaylarla karşılaşmıştı.

Zehirlerin yapımından sonra ortaya çıkan atıkların depolanması da sorun olmaktadır. Denver deposu yakınlarında 3 bin metre derinlikteki bir kuyuya bırakılan atıklar, şiddetli bir depremde sonra bin güçlülük oradan çıkarılıp başka yöntem-

TABLO

En önemli savaş kimyasalları, örnek ve özellikleriyle şöyle sınıflandırılabilir.

Öksürtücüler: Fosgen, Kloropikrin. Üst ve iç solunum yollarını etkilerler. Çiğerlerde ödem yaparlar.

Gözyaşartıcılar: Kloroasetofenon, Adamsit. Gözde batma, yanma ve yaşarma, burunda akıntı, boğazda yanmalara yol açarlar.

Kan gazları: Hidrojensiyanoür. Acıbadem kokulu bir kimyasal madde, alyuvarlardaki hemoglobine birleşerek oksijensizlikten ölüme neden olur.

Kabartıcılar: Hardal gazları, Lewisit. Göz, burun akıntıları, deride ağır kızarıklıklar ve yaralar açılması, solunum yollarında büyük bozukluklar, körlük yaparlar.

Sinir gazları: Sarin (GB), Soman (GD), VX. En etkin zehirli maddelerdir. Çok çeşitli etkiler yapar ve en çok 10 dakika içinde ölüme yol açarlar.

Benzer bir olay 19 Ağustos 1972'de Hawai'nin güneyindeki Johnson Adasında görüldü. ABD hava kuvvetleri adadaki personeli ivedilikle oradan uzaklaştırdı. Çünkü ada, yaklaşan Celeste kasırgasının yolu üzerinde bulunuyordu ve sinir etkenlerinin depolarının dayanıklılığına pek güvenilmiyordu.

Kaza olasılıkları ise bir başka karabasandır. ABD'de Denver kentinin Sapleton havaalanı yakınlarında en büyük kimyasal silah depolarından biri bulunmaktadır. Depoda çeşitli cephane içinde 2 bin tondan fazla Sarin (GB) ve VX sinir etkenleri vardır. Bir uçak kazası ile depo altüst olursa, yalnız kenttekiler değil, komşu altı eyaletteki tüm insanlar ölebilir. Nitekim 1966'da Alaska, Fort Greely'de donmuş bir gölün yüzeyine yerleştirilen 200 sinir gazı

mermisi kimse farkına varmadan buzlu delip, göl dibinde üç yıl beklemişti. Askeri birliğe yeni atanan komutanın çeşitli kayıp söylentilerini ciddiye almasıyla durum ortaya çıkmış, büyük zahmetlerle boşaltılan gölün yatağından mermiler toplanmıştı. Olayın üzerinden üç yıl geçtikten sonra, yakın çevredeki elli üç Ren geyiğinin ani ölümüne mermilerdeki sızıntıların yol açtığı belirlenince, Pentagon oldukça zor durumlara düştü, ama sorumluluktan sıyrılmayı da becerebildi.

Avrupa'da, özellikle Almanya'da da zehirli kimyasal depoları vardır. Willy Brandt'ın şiddetli protestoları kâr etmedi, Frankfurt ve Hanau banliyölerine sinir etkenleri yerleştirildi. En öldürücü maddelerin, nüfusu en yoğun kentlerin hemen yanına depolanmış olması oldukça garip bir savunma anlayışının ürünü olsa gerek!

NATO ülkeleri içinde önemli miktarda kimyasal savaş etkeni üreten ve depolayan iki ülke ABD ve Fransa'dır. Silahların gerçek miktarları gizli tutulmakla birlikte, ABD depolarında 15 bin ton Sarin (GB) ve 5 bin ton VX bulunduğu tahmin edilmektedir. Kimyasallar otuz ayrı tür cephane içine yerleştirilmiştir. Tahminlere göre Sarin (GB) doldurulmuş 105 mm'lik mermilerle, VX dolu 155 mm'lik mermilerden yaklaşık 3 milyon tane stoklanmıştır. 1500 tane, 600 litrelik VX uçak püskürtme tankı vardır. 225 ve 340 kg'lık Sarin hava bombaları binlerce, 2 litrelik VX mayınları yüzbinlercedir. II. Dünya Savaşı içinde yapılmış Hardal gazları da hesaba katılırsa, toplam öldürücü kimyasalların miktarı 100 bin tona ulaşmaktadır.

Tabii bütün bunlar barışı ve özgürlüğü koruma uğruna hazırlanmıştır...

Savaşın her türlüyle yıllardır haşır neşir olan halkımız, yakında tanışacağı kimyasal silahlar ve etkilerini artık, "ölümlerden ölüm beğenme" seçenekleri içinde istediği gibi değerlendirme hakkına sahip sayılabilir!

- 1- Cumhuriyet, 17 Mayıs 1986.
- 2- Cumhuriyet, 19 Mayıs 1986.
- 3- Cumhuriyet, 23 Mayıs 1986.
- 4- Cumhuriyet, 29 Mayıs 1986.

Bariş ve Silahsızlanma

Gencay Şaylan

Bariş sözcüğünün günümüzde ade- ta sihirli bir anlam taşıdığı söy- lenebilir. Ünlü politikacılardan, bi- lim adamlarına, sanatçılara, sokakta- ki adama kadar bütün insanlar bariş- sını ne kadar iyi bir şey olduğunu söylemekte; ya da bir başka deyiş- le, açık açık savaşı savunan kişilere çok ender rastlanmaktadır. II. Dün- ya Savaşı öncesi faşist rejimlerde gözlemlenen, "savaşı yüceltme" ya da "savaşın gerekliliğinden söz et- me" gibi tutumlara artık pek rastlan- mamaktadır. Günümüzün en saldırgan siyasi rejimleri ve hatta milita- rist çevreler bile barişin gerekliliğinden, en azından laf olarak, söz ede- bilmektedir.

İnsanların çok büyük bir bölümü, insanlığı yok edecek bir topyekun savaşa karşı barişin hayati önemini kavramış olmasına karşın içinde ya- şadığımız çağda adil, kalıcı ve evren- sel bir barişten uzakta olduğumuz yadsınamamaktadır. Ulusal çıkarlar, bloklaşmalar ve bunların arasındaki uzlaşmazlıklar bariş umudunu ka- rartmaktadır. Ulusal çıkarlar, ulusal çıkarlar arasındaki uzlaşmazlıklar, bloklar, çağımız dünyasının yadsı- namaz, bir kenara bırakılamaz ger- çekleridir. Bu çerçeve içinde, ne kadar uzlaşmaz görünürlerse görün- sünler, adil ve evrensel bir barişin gerekliliği ile sözü edilen gerçekler bir arada ele alınmak zorundadır.

Ulusal çıkarlar nedir? Ulusal çı- karlar arasında neden çelişkiler var- dır? Uluslararası ilişkiler, siyaset fel- sefesi gibi bilim dalları bu soruların cevaplarını araştırmaktadır. Burada bizim için önemli olan, sözü edilen çelişkilerin birer yaşanan gerçek oluşlarıdır. Kapitalizm ve sosyalizm, iki büyük dünya sistemi olarak karşı karşıya bulunmaktadır. Üçüncü Dünya ya da bir başka deyişle çev- re ülkeleri, metropol ya da emper-

yalist ülkeler ile derin karşıtlıklar içinde bulunmaktadır.

Özetle şunlar vurgulanabilir: Farklı sosyal sistemler ve uluslar ara- sında ciddi bir çatışma vardır. Bu çatışmanın özünde dünyayı de- ğiştirme ve buna karşı dünyayı olduğu gibi muhafaza edebilme olguları yat- maktadır. Ulusal ya da blok çıkarla- rı arasındaki çelişkiler nasıl gerçek- se, dünyayı değiştirmek isteyenler ile olduğu gibi muhafaza ve kontrol etmek isteyenler arasındaki çatış- manın artık savaş ile çözülemeyece- ği de aynı düzeyde bir gerçektir. Yani bir taraftan dünya ölçeğinde savaş bir yüksek olasılıklı politika tercihi olarak gündemde kalmakta, diğer yandan total savaşın ortaya çıkaracağı sonuçlar nedeni ile baş- vurulamaz bir çözüm özelliği taşı- maktadır. Nitekim dünya üzerinde silahlı çatışma olgusu giderek çevre ülkelere doğru itilmekte, sosyalist ve kapitalist bloklar arasında, silah- lanmanın inanılmaz boyutlara var- masına karşı zorunlu bir bariş gere- ğinden söz edilmektedir.

Bu kısa çözümlemenin ortaya koyduğu bir önemli gerçek, birbiri- ne karşıt sistemlerin bir arada var- lıklarını sürdürmek zorunda olduk- ları ve savaşmadan yaşayacaklarıdır. Bu seçenek, 1950'lerin sonunda nükleer dehşet dengesi oluştuktan sonra hem kapitalizm hem de sosya- lizm için tek seçenek haline gelmiş- tir. Ancak dehşet dengesine dayalı bir savaşmama halinin sürekli de- vam edeceğini sanmak akılcı bir ba- kış sayılamaz; çünkü sistemler ara- sında, bir varlık-yokluk sorunu ha- line gelebilecek yarışma ortadan kalkmamış bulunmaktadır. Başka bir deyişle, yarışı kaybeden ve kay- bettiğinin farkına varan tarafın sert ve saldırgan politikalar izlemesi ve bunun sonucunda savaş olasılığının artması söz konusu olabilir. Dünya 1980 yılından beri, giderek büyüyen

bir savaş tehdidi altında yaşamakta- dır.

Dehşet dengesine dayalı bir sa- vasmama durumunun sürekli olama- yacağı kabul edilince barişin, de- ğişik aşamalardan oluşan uzun ve karmaşık bir süreç içinde sağlanaca- ğı söylenebilir. Bu sürecin ilk ve en önemli aşaması silahsızlanma olarak tanımlanabilir. Silahsızlanma, bir ta- raftan yeryüzünde insan yaşamını yok edecek bloklararası çatışmaya karşı ciddi bir önlem özelliği taşı- ken, silahlanmaya ayrılan kaynakla- rın kalkınmaya yöneltmesi ile mer- kez ya da metropol ülkeler ile çevre ülkeler arasındaki çatışmanın yu- muşaması sağlanabilecektir. Başka bir deyişle, silahsızlanma, çatışan sistemlerin bir arada varlığını sür- dürdüğü ortamda adil ve kalıcı bir bariş düzenine geçmenin ilk ve önemli adımını oluşturacaktır.

SİLAHSIZLANMANIN KAVRAMSAL TANIMI

Adil ve kalıcı bir barişe giden yol- da en önemli köşe taşlarından biri olan silahsızlanma, acil bir gereklilik haline gelmiştir. Tıpkı yukarıda de- ğinilen paradoks gibi, silahsızlanma- nın acil bir gereksinim olma özelliği taşımasına karşın silahlanmanın gi- derek hız kazandığı; hem yatay hem de dikey yönde genişlediği söy- lenebilir. Acaba silahsızlanma neden giderek hızlanmakta ve genişlemek- tedir?

Silahlanma, dünyanın içinde bu- lunduğu siyasi ortamda ülke güven- liği ile özdeş hale gelmiş gözükme- ktedir. Bütün devletler, silahlanmayı ulusal güvenlik sorunlarının çözümü için tek yol kabul etmektedirler. Her devlet için güvenlik ile silahlan- ma, iç içe girmiş özdeş kavramlar haline gelmiş gibidir. Aralarında gü- venlik sorunu olan iki ülke, bu soru- nu çözmek için silahlanmaya başla- yacak; ancak bu silahlanma, sorunu temelden çözemeyecek; fakat buna karşı iki taraf fasit bir daire içinde, giderek artan ölçüde silahlanmayı sürdürecektir. Silahlanma yolu ile ulusal güvenlik sorununu çözmeye kalkma girişiminin biri psikolojik biri de fiziksel olmak üzere iki kate- gorik kaynağı vardır. Ancak, silah- lanma ne psikolojik ne de fiziksel açıdan ulusal güvenlik sorununu çö-

zememektedir. Başka bir deyişle bir ülkenin başka bir ülkeye karşı duy- duğu ulusal güvenlik gereksinimi si- lahlanma ile değil, karşılıklı işbirliği ile sağlanabilecektir.

Kuşkusuz silahlanma olgusunun arkasında büyük silah tröstlerinin baskıları bulunabilir ve bulunduğu herkesçe bilinmektedir. Ancak bu konu üzerinde burada durulmayacak- tır; çünkü konu farklı bir çözümle- meyi gerektirmektedir. Silahlanma- nın görünürdeki esas nedeni ulusal güveniktir ve her devlet silahlanma- sını bu gerekçe ile temellendirmek- tedir. Ancak iki ülkenin ya da ülke bloklarının birbirlerine karşı silah- lanmaları psikolojik ve fiziksel açı- dan güvenlik sorunlarını çözmeye- mekte; aksine, giderek yoğunlaşan silahlanma savaş tehlikesini artır- maktadır. İleri ölçüde silahlanmış, hele kitle kıyım silahlarına sahip ol- muş taraflar arasındaki sıcak çatış- ma ise ulusal güvenlik sorununu olumsuz anlamda bütünü ile ortadan kalkmasına yol açabilecektir. Eğer çatışma sonunda üzerinde yaşanabi- lecek bir ülke ve yaşayan bir ulus kalmayacaksa, ulusal güvenlik soru- nu kökten çözülmüş olacaktır.

Eğer ulusal ya da bloksal güven- lik silahlanma yolu ile değil, karşı- lıklı işbirliği ve anlaşma ile çözüle- cekse bunu sağlamanın yolu önce silahlanmanın durdurulması, sonra da silahsızlanma yoluna gidilmesi- dir. Nitekim bu gereksinim uluslar- arası ilişkiler düzeyinde ciddi bir bi- çimde gündeme gelmiş bulunmaktadır. Örneğin Birleşmiş Milletler Ge- nel Kurulu, 1959 yılında, etkin bir uluslararası kontrol altında yürütüle- cek tam ve genel silahsızlanmayı büt- ün üye ülkeler için nihai bir hedef olarak ilan etmiş bulunmaktadır.

Aslında silahsızlanma ya da en azından silahları sınırlama için ulus- lararası düzeyde girişimler yapılma- sı, iki ya da çok taraflı anlaşmalar imzalanması örneklerine tarih için- de sık sık rastlanmaktadır. 1961 yı- lında Sovyetler Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri'nin, silahsızlan- ma konusu ile ilgili olarak yayınladıkları ortak bildiriye ana hatları ile hatırlamak ilginç olacaktır.

SSCB-ABD ortak bildirisi silah- sızlanma kavramı içine şunları sok- maktaki ve böylece kavramla ilgili bo- yutları belirlemektedir. Buna göre

her ülke için geçerli olacak silahsız- lanma, silahlı kuvvetlerin dağıtılma- sını, askeri üs ve tesislerin sökülme- sini, her türlü silah üretiminin dur- durulmasını, silahların imha edilme- sini ya da barişçi amaçlarla kullanı- labilmeleri için değiştirilmelerini, bütün askeri kurumların dağıtılma- sını, askeri eğitime son verilmesini ve bu amaçlarla harcama yapılma- masını, kaynak ayrılmasını kapsa- maktadır. Ortak bildiri ile tanımla- nan ve sınırları çizilen silahsızlanma, Birleşmiş Milletler tarafından nihai hedef olarak ilan edilen aşamadır.

Ancak dünyanın içinde bulundu- ğu gerçek koşullar açısından böyle bir silahsızlanmanın henüz bir ütopya olarak kaldığı söylenebilir. Silah- lanma ile tam ve kesin bir güvenlik sağlama arasındaki ters ilişkiye kar- şın hemen hemen bütün ülkeler için silahlanma geçerliliğini korumakta- dır. Silahlanma süreci hem yatay, hem de dikey olarak gelişmektedir. Başka bir deyişle bir taraftan, özel- likle konvansiyonel silahlar alanında silahlanma çevre ülkelerinde yaygın- lık gösterirken, diğer taraftan da bloklar arasında daha ileri kuşaktan silahlar üretme şeklinde bir gelişme eğilimi gözlemlenmektedir.

Silahsızlanmanın gerçekleşmesi ütopya olma özelliğini korumasına karşın belli bir alanda, nükleer silah- lar alanında, silahsızlanma için giri- şimler sürmekte; en azından bu alan- da bir silahsızlanmaya gitmenin ge- rekli olduğu herkesçe kabul edilmiş gö- zükmemektedir. Kuşkusuz kimyasal ve biyolojik silahları da aynı çerçeveye

içinde düşünmek olanaklıdır. Kitle kıyım silahları olarak da adlandırılan bu silah kategorileri için bir silahsız- lanma programına, en azından ilke- sel düzeyde hiç kimse karşı çıkama- maktadır. Çünkü bu tür silahların, özellikle nükleer silahların kullanı- ldığı bir çatışmanın galibi olmayaca- ğı anlaşılmış bulunmaktadır. Bu ne- denle nükleer silahlar ile ilgili silah- sızlanma tartışması farklı ve özgün bir konudur.

NÜKLEER SİLAHLAR VE SİLAHSIZLANMA

Yukarıda da değinildiği gibi, gü- nümüz dünyasında savaşı savunan, savaşı yücelten görüşlere pek rastlan- mamakta, genel olarak savaşın en son başvurulacak çare olduğu ileri sürülmektedir. Savaştan korkulması ve savaşın gayri insani bir olgu ola- rak tanımlanmasının nedeni çok açıktır. Modern savaşlarda, masum sivil halk, savaşçılardan çok daha fazla ıstırap çekmektedir. Örneğin II. Dünya Savaşında, masum sivil halktan ölenlerin sayısı, cephe- de çarpışırken ölen askerlerin sayısını kat kat aşmaktadır. Konvansiyonel silahlarda ulaşılan tahrip gücü ka- pitesi, modern savaşlarda bütün ül- kenin ve özellikle kentsel merkezle- rin hedef haline gelmesi bu sonucun doğmasına yol açmaktadır. Salt bu gelişme göz önüne alındığında sava- şı önlemenin nasıl hayati bir önem taşıdığı anlaşılmaktadır.

Konvansiyonel silahlarla girişile- cek bir çatışmanın, insanlar için ne

büyük acılara yol açacağı kolaylıkla kestirilebilmektedir ama, yine de nükleer silahların kullanılacağı bir çatışmanın nicel değil nitel açıdan çok farklı sonuçlar doğuracağı ileri sürülebilir. 1954 yılında kimya ve 1962 yılında barış dallarında Nobel ödülü almış bulunan ünlü Amerikalı bilim adamı Linus Pauling, sözü edilen farklılığı şöyle tanımlamaktadır:

"II. Dünya Savaşı sırasında bazı Alman şehirleri yoğun bir biçimde bombalandılar. Örneğin bir gece akınında, her biri 1'er tonluk 4 bomba taşıyan bir bombardıman uçağı Hamburg şehrine saldırmıştı. Bu bombardıman akını sonunda Hamburg şehri mahvolmuş ve sivil halktan 75 bin kişi ölmüştü. Eğer aynı türden bir hava akını 14 yıl boyunca her gün, örneğin Paris üzerine yapılacak olursa, ortaya çıkacak yok edicilik 20 megatonluk bir termonükleer bombanın yok ediciliğine eşit olabilecektir. Unutulmamalıdır ki, bugün standart termonükleer bombalar 20 megatonluktur."

Kuşkusuz nükleer silahların yok ediciliği ile ilgili sayısal örnekleri çoğaltmak mümkündür; ama Profesör Pauling'in örneği olayın boyutlarını kavramak için yeterlidir. Nükleer silahların yok ediciliği, silah kullanıldıktan sonra da devam etmektedir. Örneğin yine Linus Pauling'in hesaplarına göre atmosferde denen her 20 megatonluk bomba, 550 bin doğmamış çocuğun ölümüne ya da sakat doğmasına yol açmıştır. Kısacası sorun çok açıktır, nükleer silahların kullanıldığı bir çatışmanın galibi olmayacaktır; buna karşı herkes, her ülke kaybedecektir. Bu nedenle, nükleer silahlarla ilgili silahsızlanma ya da en azından bu alandaki gelişmeleri sınırlama, homo sapiens için varlık-yokluk sorunu haline gelmiş bulunmaktadır.

İnsanlık alemi 1945 yazından beri nükleer dehşeti yaşamaya başlamıştır. İlk ABD tarafından 1945 yılında geliştirilen atom bombasından sonra 1949 yılında SSCB, 1952 yılında İngiltere, 1960 yılında Fransa ve 1964 yılında Çin Halk Cumhuriyeti nükleer kulübe katılmışlardır. Bilindiği gibi 1950'li yıllarda, atom bombasından çok daha güçlü termonükleer bombalar yapılmaya başlanmıştır. 1960'lı yıllardan sonra da esas olarak nükleer silahları ulaştırma araçları üzerinde durulmuş; ki-

taralarası balistik füzeler, bunların çok başlıklı hale getirilmesi, denizaltılardan ateşlenebilen çok başlıklı füzeler ve son olarak bombardıman uçaklarından atılan cruise füzeleri yeryüzünün her noktasını nükleer saldırı tehdidi altına sokmuştur. Dünyanın bir dehşet dengesi içinde yaşamaya başlaması Birleşmiş Milletleri, nükleer silahı olan ve olmayan ülkeleri harekete geçirmiş; bu gidişi durdurmak, insanlığın geleceğini güvenceye almak için son 30 yıl içinde çeşitli girişimler yapılmış, uluslararası anlaşmalar imzalanmıştır. Bu girişimlerin belli başlı olanlarını kısaca hatırlamak yararlı olabilir.

Nükleer silahsızlanma ya da silahlanmanın sınırlanması ile ilişkili olarak imzalanan belli başlı, çok taraflı anlaşmalar şunlardır:

a) 1959 Antartika Anlaşması. Bu anlaşma ile Antartika'ya nükleer silah konumlandırılmayacağı ön görülmüştür. Anlaşma ile ilk kez bir bölgenin nükleer silahlardan arındırılması sağlanmıştır ve bu ilke daha sonra Latin Amerika, kıta sahanlığı ve dış uzayla ilgili anlaşmalara uygulanmıştır.

b) 1963 yılında imzalanan bir anlaşma ile, atmosferde, dış uzayda ve denizde nükleer deneme yapılmayacağı kararlaştırılmıştır. Anlaşmaya imza koyan ABD, SSCB ve İngiltere bu tarihten sonra nükleer deneylerini yeraltında yapmaya başlamışlardır. Anlaşmayı imzalayan Fransa ve Çin Halk Cumhuriyeti denizde ve atmosferde nükleer deneme yapmayı sürdürmüştür.

c) 1967 yılında imzalanan bir anlaşma ile ay ve dünya yörüngesi üzerine nükleer silah konumlandırılması yasaklanmıştır.

d) Aynı yıl imzalanan bir anlaşma ile Latin Amerika'nın nükleer silahlardan arındırılması kararlaştırılmıştır.

e) 1968 yılında Birleşmiş Milletler üyesi ülkelerin çok büyük bir bölümü tarafından imzalanan anlaşma ile nükleer silahı olmayan ülkelere nükleer silah vermek, satmak, nükleer silah üretmede kullanılabilecek teknolojileri transfer etmek yasaklanmıştır. Ayrıca bu anlaşmada, nükleer silahlara sahip ülkelere, nükleer silahsızlanma görüşmelerine başlama çağrısı yapılmıştır.

f) 1971 yılında, Okyanus dibine

ve kıta sahanlığına nükleer silah konumlandırılması yasaklanmıştır.

g) 1972 yılında bakteriyolojik silahlarla mikrop bombalarının yapımının durdurulmasını öngören anlaşma imzalanmıştır.

h) 1977 yılında askeri araçlarla ve silahlarla doğal çevrenin değiştirilmesini yasaklayan anlaşma imzalanmıştır.

i) 1979 yılında ay ve diğer gezegenlerin askeri amaçlarla kullanılmasını, buralara nükleer silahlar konumlandırılmasını yasaklayan anlaşma imzalanmıştır.

j) 1981 yılında da, konvansiyonel kategorisine girmekle beraber, parçaları insan gövdesinde röntgen ışınları ile saptanamayan özel şarapnel bombalarının, tuzakların ve patlayıcıların kullanılması yasaklanmıştır.

Görüldüğü gibi, özellikle nükleer silahlar alanında olmak üzere silahsızlanma yolunda belli mesafeler alınmış bulunmaktadır. Ancak bunun yeterli olmadığı çok açıktır. Kuşkusuz nükleer silahların ülkeler açısından yaygınlık göstermemesi olumlu sayılabilecek bir olgudur. Ancak bu işin bir de farklı yönü vardır. Bir kere nükleer silahlara sahip ülkeler, diğerleri üzerinde ciddi bir yaptırım gücü elde etmiştir. Bu durumun dünya üzerinde bloklaşma hareketini güçlendirdiği söylenebilir. Ancak bundan da ötede, yukarıda sayılan anlaşmalar nükleer silahların nicel ve nitel yönden gelişmesini önleyememiştir. Bugün yeryüzünde konumlandırılmış bulunan 50 bin nükleer savaş başlığının yüzde 90 kadarı SSCB ile ABD'ye aittir. Bu nedenle gerçek bir nükleer silahsızlanma SSCB ile ABD arasında başlayıp gelişmek zorundadır. Bu alanda önemli mesafe alınmamasına karşın bazı girişimler olmamış değildir. Bu nedenle, sorunu tartışmaya girmeden önce SSCB ile ABD arasındaki konuyla ilgili anlaşmaları kısaca hatırlamak faydalı olacaktır.

20 Mayıs 1970 tarihinde, Cenevre'de iki ülke belli konularda anlaşmalarını ilan etmişler ve 1972'de ilk olarak anti-balistik füze silahı geliştirmeyi yasaklayan anlaşmayı imzalamışlardır. Bu, kamuoyunda SALT 1 olarak bilinen anlaşmanın ilk adımdır ve nitekim aynı yıl içinde SALT 1 imzalanmıştır. Bu anlaşma

ile taraflar, karada, denizde, havada ya da uzayda konumlandırılmış anti-balistik füze geliştirmeyeceklerini ve buna ek olarak karada üslenmiş kıtalararası füze sayısını dondurmayı, denizaltılardan atılan füzelere sınır koymayı kabul etmişlerdir. SALT 1 nükleer silahsızlanma alanında oldukça önemli bir gelişme olmuştur.

SALT 1'den sonra 1974'te SSCB ile ABD yeraltı nükleer denemelerinin 150 kiloton ile sınırlandırılması öngören bir anlaşma imzalamışlardır. Bu anlaşma 1976 yılında yeniden gözden geçirilmiş ve daha ayrıntılı bir biçimde yeniden düzenlenmiştir.

1973 yılında da iki ülke bir tür nükleer savaşı önleme anlaşması imzalamışlardır. Bu anlaşmaya göre taraflar, askeri amaçlar için nükleer silah kullanmayacaklarını ve bir nükleer savaşı önlemek için ellerinden geleni yapacaklarını yükümlenmişlerdir.

1973'te Washington'da yapılan zirve toplantısında sadece kıtalararası balistik füzelerin değil, diğer gönderme araçlarının da sınırlandırılması üzerinde görüş birliği sağlanmış ve 1979 yılında Viyana'da imzalanan SALT 2 ile stratejik gönderme araçları 2.500 sayısı ile sınırlandırılmış ve bu sayının 1981 yılına kadar 2.250'ye düşürülmesi kararlaştırılmıştır. Anlaşma, buna ek olarak, her gönderme aracının en fazla 10 adet savaş başlığı taşımasını hüküm altına almıştır.

REAGAN'DAN SONRA SILAHSIZLANMADA GERİ ADIMLAR

1960'lı ve 70'li yıllarda umut veren gelişmeler Başkan Reagan'ın iktidara geldiği 1980 yılından beri geriye dönmüş gibidir. Amerika'daki iç gelişmeler ve buna bağlı olarak iş başına gelen yeni yönetim nükleer silahlanma alanında çok ileri adımlar atmaya başlamış, karşılıklı bir tırmanma bütün dehşeti ile gündeme gelmiştir. Nükleer silahların sınırlandırılması ve sonra azaltılmaya başlanması, son derece karmaşık, politik ve teknik yanları ağır basan bir tartışmayı gerekli kılmaktadır. Bu tartışma, özellikle gelişmiş ülkeler-

de her yerde, her kurumda ve her düzeyde yoğun bir biçimde yapılmaktadır. Ancak aynı şeyi ülkemiz için söylemek pek olanaklı değildir ve bu nedenle bilgi sahibi olması gerekli profesyonel çevreler de dahil olmak üzere Türk kamuoyu bu çok boyutlu ve karmaşık sorun hakkında yeterli ölçüde aydınlanmış değildir.

1980'de iş başına gelen Başkan Reagan, yıldız savaşlarına yönelme, 1969'da Başkan Nixon tarafından durdurulan yeni kimyasal silah üretimi için büyük kaynaklar ayırma gibi silahlanmayı tırmandıran girişimleri yanında, silahsızlanmada 20 yılda alınan mesafeyi bir anda hiçe indiren girişimlerde bulunmuştur. Önce karşı tarafı suçlayarak SALT 2 anlaşmasını tanımadığını ilan etmiş ve son olarak da dolaylı yolla silahsızlanma için en büyük kazanım sayılan SALT 1 anlaşmasını hükümsüz kılacak girişimlerde bulunmuştur. Bu, kısaca Amerika'nın tekrar anti-balistik füze silahı geliştirmesine yönelmesi olarak tanımlanabilir. Aslında SID, yani yıldız savaşları projesi de SALT 1'e aykırıdır; ancak Amerikan yönetimi anti-balistik füze sınırlamasının 1993 yılından itibaren geçersiz olacağını tek taraflı olarak ilan etmiş bulunmaktadır.

Anti-balistik füze sistemleri ile ilgili sınırlama çok anlamlı ve rasyonel bir önlemdir. Çünkü etkili bir anti-balistik füze sistemini geliştirdiğini düşünen taraf, karşı tarafın misillemesinden korkmadan birinci vuruş stratejisini benimseyebilecektir; ya da karşı tarafın etkili bir anti-balistik füze sistemini geliştirdiğini düşünen taraf umutsuzluk içinde erken bir nükleer savaş başlatma kararı verebilecektir. Anti-balistik füze silah sistemleri ile denizaltı avcısı denizaltılar nükleer dengeyi bozucu, birinci vuruş kapasitesini geliştirici girişimlerdir ve bu girişimlerin sonucu yeni kuşak silahlarla ilgili karşılıklı bir tırmanmanın başlaması demektir. Nitekim dünya, barış ve silahsızlanma mücadelesi açısından, son 30 yılın en karamsar, en bunalımlı dönemine girmiş gibidir. Aslında anlamlı bir silahsızlanmanın aşamaları bellidir. Birinci aşama olarak taraflar, nükleer silahları ilk kullanacak

ülke olmama konusunda inandırıcı beyanlarda bulunmalı, politik olarak kendilerini bu ilkeye bağladıklarını konusunda herkesi ikna etmelidirler.

İkinci aşama, bütün ülkelerde nükleer silah yapımında kullanılan füzyon maddelerinin üretiminin durdurulması ve bu konuda etkin bir denetim sağlanmasıdır. Üçüncü aşama ise, mevcut silah stokunu dondurma olarak tanımlanabilir. Kuşkusuz bu dondurma girişimi, taraflardan birine diğeri üzerinde üstünlük sağlayacak özellikler taşımamalıdır. Son aşama ise anlaşmalı ve denetimli bir biçimde nükleer silahların azaltılarak sıfırlanması olacaktır. Ancak bu yolda alınan mesafeler hiçe indirilirken ve yeni kuşak silahların üretimi tırmanma eğilimi gösterirken, birinci aşamada bile başarı sağlanacağı çok kuşkuyla gözükmektedir. Orta menzilli füzelerde gelişmeler ve "sınırlı nükleer savaş" gibi yeni doktrinler henüz birinci aşamadan bile çok uzak olduğumuzu göstermektedir.

Silahsızlanma olgusunu kavramak ve çözümlemek, çok yönlü politik ve teknik içerikli tartışmaları gerekli kılmaktadır. Burada silahsızlanma olgusunun ancak çok belirgin bir iki noktasına değinilebilmiştir. Hiç kuşkusuz, militarizmin dünya ölçeğinde yaygınlaşması, silahlanma ile çevre ya da az gelişmiş ülkelerin kalkınmaları arasındaki tersten belirleyici ilişki, çatışmaların üçüncü dünyaya itilmesi gibi her biri ayrı inceleme konusu olan sorunları da silahsızlanma başlığı içinde toplanabilir. Birleşmiş Milletler tarafından "Barış Yılı" olarak ilan edilen 1986'nın silahsızlanma açısından hiç de iyimserlik verecek bir dönem olmadığını bir kez daha vurgulamak gerekmektedir. Bu sorunların Türkiye'de tartışılmaması, tartışacak hükümetler dışı uzman kuruluşların örgütlenememesi, sadece yetkililerin çoğu kez laf olsun diye söyledikleri ile yetinilmesi ülkemiz açısından çok ciddi bir sorun sayılmalıdır. Sorunun ciddiyetinin en büyük kanıtı, tartışma yokluğu nedeni ile yetkililerin ya da politik olarak sorumlu kadroların bile konu üzerinde doyurucu çözümler yapmaktan uzak oluşlarıdır. □

Stronsium 90

Acayıpleşti havalar,
bir güneş, bir yağmur, bir kar.
Atom bombası denemelerinden diyorlar.

Stronsium 90 yağıyormuş
ota, süte, ete,
umuda, hürriyete,
kapısını çaldığımız büyük hasrete.

Kendi kendimizle yarışmadayız, gülüm.
Ya ölü yıldızlara hayatı götüreceğiz,
ya dünyamıza inecek ölüm.

6 Mart 1958, Varşova-Şvider
Nazım Hikmet

Davet

"Buyurun" - deniyor size,
"buyurun, oturun" deniyor size,
"konuşup anlaşalım Mister"
Siz ter ter tepiniyorsunuz,
"bizde atom bombası var" diyorsunuz.
"Ondan bizde de var" deniyor size.
"Ama", diyorsunuz, "bizde hidrojenlisi de var."
"Ondan da var bizde", deniyor size.
"Ama", diyorsunuz, "bizde", diyorsunuz...
Boşuna nefes tüketiyorsunuz,
"sizde, orda, ne varsa" deniyor size,
"burda bizde de var ondan.
Hem de şu farkla ki,
sizde üniformanın içinde: asker,
bizde üniformanın içinde insan."

"Buyurun, oturun" deniyor size,
"konuşup anlaşalım."
Siz, ter ter tepiniyorsunuz,
"Emrederim,
konuşmam" diyorsunuz.
Peki,

dünya yanmış, yıkılmış
umurunuzda değil,
ya kendi halkınız?

Mahvolmuş, olmamış
hep bir mi sizin için?
Bağlamıyor mu sizi halkınızla
herhangi bir sevinç,
bir keder,

bir umut?
Türkülerini sevmez misiniz mesela?
Yahut boksa merakını?
Makine kullanmakta ustalığını yahut?

Sonra, siz de insansınız nihayet.
Belki hayatınızda hasta bir kadın vardır
ak saçlı, soluk mavi gözlü bir kadın;
bir çocuk,
güneşten kopmuş gibi afacan ve sarışın,
bir hatıra,

biraz gülünç, kederli biraz,
ama üstüne titrediğiniz
ve bir sokak fenerinin ışığına gizlenmiş.
Yahut bir tarlada bir ağaç,
her bahar yeşermesini istersiniz
sizden sonra da uzun yıllar...
Bu sefer bu ağaç kömür olacak,
bu sefer yerle bir olacak

şehir
sokak
fener,

hatıranızla beraber.
Geçenkiler gibi olmayacak bu sefer
bu sefer sizin oraya da gelecek o,
taa evinizin içine kadar,
ve saçlar kana bulanıp örtecek mavi gözleri
ve bir yumurta gibi ezilecek
sarışın başı çocuğun.

Dahası var,
kanı kimin döktüğü er geç bilinir
ve bir sığınak,

bir iki damla zehir
"Buyurun" deniyor size,
"buyurun, oturun" deniyor size,
"konuşup anlaşalım.

Yoktur sözle çözülmeyecek düğüm,
davaları halletmez ölüm,
hayatı paylaşalım!..."

31 Ağustos 1953
Nazım Hikmet

BRUCE KENT's Long March

A Nuclear-Free Britain

Don't miss the 30 next and August 61 shall be undertaking a "Long March" from Faslane nuclear submarine base to the nuclear warhead factory at Burghfield - a distance of about 500 miles.

The theme of the March is "A Nuclear-Free Britain for a Nuclear-Free World".

TO MAKE THIS A SUCCESS I NEED LOTS OF GENEROUS SPONSORS WHO WILL GIVE THEIR SUPPORT. I need you to sponsor me yourself, and to encourage your friends to do so. (and to pay up!)

I am undertaking this March for three reasons:

- I am hoping to raise many thousands of pounds for CND's vital campaign to bring an end to the nuclear arms race.
- On my route I shall hold a series of public meetings, to get across the idea that Britain's independent nuclear programme is a waste of money.

THIS WORLD HAS A CHOICE BEFORE IT: PEACE OR WAR: BREAD OR BOMBS. You must make your choice, too.

We need thousands of sponsors, lots of local activity and plenty of publicity. Please help us in any and every way you can.

Good wishes - and thank you.

Bruce Kent

for a Nuclear-Free World

WAR ON WANT

Rahip Bruce Kent'in Uzun Yürüyüşü

Bruce Kent bir din adamı. Aynı zamanda da Britanya'da yürütülen Nükleer Silahsızlanma Kampanyası (CND)'nin önde gelen liderlerinden.

Bruce Kent 30 Haziran'da başlayıp geçtiğimiz Ağustos'un 6'sında biten bir "Uzun Yürüyüş" yaptı. Bu uzun yürüyüşte Faslane nükleer denizaltı üssünden Burghfield'de bulunan nükleer savaş başlığı fabrikasına kadar olan yaklaşık 500 millik bir mesafeyi katetti.

Yürüyüş öncesinde yayınladığı çağrısında Bruce Kent ana düşüncesini şöyle vurguluyordu: "Nükleer silahlardan arınmış bir dünya için, nükleer silahlardan arınmış bir Britanya." Ve şu üç nedenle bu yürüyüşe giriştiğini açıklıyordu:

■ "CND'nin nükleer silahlanma yarışına bir son vermeye yönelik yavaşsalsal kampanyası için binlerce pound toplamayı umuyorum.

"Yolumun üzerinde, Britanya'nın 'bağımsız' nükleer silahlarının bu ülkenin güvenliğini sağlamada hiçbir yararının olmadığı; bunların, insanların gerçek gereksinimleri için çok daha iyi kullanılabilecek bir yılın paraya mal olduğu ve zirvede cereyan eden silahsızlanma görüşmelerini karıştırmaktan başka bir işe yaramadığı fikrini yaygınlaştırmak için bir dizi açık toplantı düzenleyeceğim.

■ "Glasgow yakınlarındaki Faslane üssünden Berkshire'daki Burghfield bomba fabrikasına giden nükleer bomba konvoylarından birinin yolunu izleyerek, tehlikeli yüklerini ülkemizin bir ucundan diğer ucuna taşıyan gizli nükleer silah konvoylarına dikkati çekmeyi umuyorum.

■ "Bütün dünyada, boş yere, savaş silahlarına yatırılan iğrenç paralarla milyonlarca insan kardeşimizin ıstırap ve yoksulluğu arasındaki bağı açıklığa kavuşturmayı umuyorum.

"Toplanacak paranın üçte biri Nikaragua ve Eritre'deki Yoksullukla Savaşı Geliştirme projelerine gidecektir."

Bruce Kent, çağrısını şöyle bitiriyordu: "Bu dünyanın önünde tek seçenek var: Bariş ya da Savaş: Ekmek ya da Bombalar. Siz de seçiminizi yapmalısınız."

Evet Bruce Kent bir İngiliz din adamı. Bariş için bir Uzun Yürüyüş yaptı. Bariş bütün insanların işi. □

Bruce Kent "Uzun Yürüyüş"ünde

"Büyük Bariş Gezisi" Ekimde Ankara'dan Gececek

Rahibe Elisabeth Gerle/Osman İkiz

Bariş hareketi içinde en yeni girişimlerden birisi de, İsveç'teki kadın örgütlerinin başlattığı "Büyük Bariş Gezisi"dir. İsveçli kadınlar, ülke ülke gezerek hükümetlerle görüşüyorlar ve somut sorularına somut yanıtlar koparmaya çalışıyorlar. Geçen yıl 12 Mayıs'ta Stockholm'de ilk olarak büyük barışsever Olof Palme'yi sorguya çeken kadın delegeler, daha sonra özel hazırlanmış beyaz renkli, sarı kuşaklı otobüslerle Avrupa'ya beş koldan dağıldılar. Aldıkları yanıtları hemen iki hafta sonra Stockholm Konferansı'na ilettiler.

Şimdi Büyük Bariş Gezisi'nin ikinci aşaması başlamış bulunuyor. İsveçli kadınlar önümüzdeki ay (Ekim), başlarında Rahibe Elisabeth Gerle olmak üzere Ankara'ya da gelecekler. Bu gezi Aralık ayı başında Washington ve Moskova'da aynı gün, aynı saatte son görüşmelerle bitirilecek.

Büyük Bariş Gezisi, Bariş ve Özgürlük İçin Uluslararası Kadın Hareketi İsveç Kolu ile Bariş İçin Kadınlar Örgütü tarafından proje olarak ortaya atıldı. Daha sonra, Hristiyan Bariş Hareketi'nin de katılımı ile bağımsız bir kuruluş olarak çalışmaya başladı. Büyük Bariş Gezisi, Muhafazakâr parti dışında tüm politik partiler, Kızılhaç, Çocuk Esirgeme Kurumu ve çok sayıda dernek tarafından destekleniyor. Örgütün başkanlığını, sosyal demokratların ünlü ismi Inga Thorsson, başkan yardımcılığını da orta sağı partisinin yeni başkanı Karin Söder yapıyor. Birleşmiş Milletler'in Genel Sekreteri Perez de Cuellar'ın tam desteğini alan Büyük Bariş Gezisi'nin uluslararası ilişkiler ve basın bölümü başkanı Rahibe Elisabeth Gerle ile BİLİM VE SANAT için konuşuk.

Rahibe Elisabeth Gerle, "Büyük Bariş Gezisi"nin Uluslararası İlişkiler Görevlisi ve Basın Sözcüsü

□ Niçin böyle bir yöntem izleme gereğini duydunuz?

■ Eğer soruları postayla gönderip yanıtlamalarını isteseydik, herhalde bir yanıt alamazdık. Bizim enternasyonal bileşimi olan gruplarla ülkeleri ziyaretlerimiz sembolik bir anlam da taşıyor. Bu bizim Birleşmiş Milletler halklarını temsil ettiğimizi gösteriyor. Beş temel soruyu Birleşmiş Milletler üyesi ülkelerin hükümetlerine sormamızın nedeni ise, bu hükümetlerin Birleşmiş Milletler halkları karşısında hesap verme yükümlülüğü taşıdığı düşüncesine dayanıyor.

□ Hükümetlerin verdikleri yanıtları nasıl değerlendirdiniz?

■ Birinci aşamada 28 Avrupa ülkesini ziyaret etmeyi planladık. Bunlardan Arnavutluk isteğimizi kabul etmedi. Geriye kalan ülkelere 19'u tüm sorulara olumlu yanıtlar verdi. Yani ordularını, savunma güçlerini ülkelerinin sınırları içinde tutmaya, atom silahlarını, silah ihracatını yasaklayacaklarına söz verdiler. Herkesin temiz suya, yiyeceğe, temel sağlık hizmetleri ve eğitime sahip olabilmesi ve dünya kaynaklarının adilce dağılımı için çalışacaklarını söylediler. Gelecekte diğer devletlerle anlaşmazlıklarını tehdit ve zor yoluna başvurmadan çözeceklerine söz verdiler. Bunları NATO, Varşova Paktı ve bağımsızlardan 19 ülkenin hükümet temsilcileri söyledi. Biz bunu olumlu bir başlangıç olarak görüyoruz. Değişik hoklara bağlı 19 ülke ortak noktalarda birleşebiliyor. Diğer Birleşmiş Milletler üyesi ülkelere de aynı yanıtları alacak olursak, uluslararası düzeyde bir yakınlaşma sağlanabilir.

□ İngiltere, Fransa ve Batı Almanya soruları olumsuz yanıtladı...

■ Sorularımızı Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi çerçevesinde hazırladık. Biz Birleşmiş Milletler halkları olarak gelecek nesilleri savaş felaketinden korumaya ve iyi komşular olarak

yaşamalarını sağlamaya kararlıyız. Bu sorulara olumlu yanıt veremeyen devletler bunun utancını duymalıdır.

□ Sorulara olumlu yanıt veren devletlerin sözlerini tutacaklarına güvenebiliyor musunuz?

■ Biz bundan hiç emin değiliz. Bizim amacımız aynı zamanda bir gelişmenin yolunu açmak. Hükümetlerin bizi kabul ettikleri 1-2 saat içinde düşüncelerimizi açıklama olanağına kavuşuyoruz. Düşüncelerimizin yaygınlaşmasını, geniş kesimlerde yankı bulmasını sağlıyoruz. Böylelikle insanlar arasında düşünceler yaygınlaşarak bir kamuoyu oluşmuş oluyor. Bu kamuoyu zamanla hükümetler üzerinde etkili olacaktır.

□ İsveç'te çok geniş bir yelpazenin desteğini sağlamış bulunuyorsunuz. Değişik partilerin temsilcileri etken olarak çalışıyor. Bunu nasıl sağladınız?

■ Hiçbir partiye bağlı değiliz.

Partilerüstü politika izliyoruz. Sosyal demokratların en güçlü kadın ismini başkan, sağ kesimin en güçlü kadın ismini de başkan yardımcısı yaptık. Bu seçimi, parti politikası takip etmediğimizi açık olarak belli etmek için bilinçli olarak yaptık. Bunların yanı sıra şu andaki Stockholm Başpiskoposu Christer Stendhal ile daha önceki Başpiskopos Lars Karlsson da yönetim kurulunda bulunuyor.

□ Başkanınız kadın, başkan yardımcınız da kadın, siz "Barış ve Özgürlük İçin Uluslararası Kadın Örgütü" nün İsveç Subesi Başkanısınız; Büyük Barış Gezisi'nin örgütleyiciliğini kadınlar yapıyor. Bu özel bir seçim mi?

■ Büyük Barış Gezisi, hem erkeklere hem de kadınlara açık. Ama fikri ortaya atan ve projeyi geliştiren kadınlar oldu. Sonra bir çok erkek katıldı. Kanımca kadın barış örgütlerine hâlâ gereksinim var. Çünkü kadınların bu konuya daha yaratıcı ve net yaklaşımları var. Kadınlar erkekler gibi askeri bir eğitimden

geçmiş değiller; onun için daha çabuk tepki gösterabiliyorlar.

□ Siz din görevlisi olarak çalışıyorsunuz. Barış hareketindeki çalışmalarınızı dini görevinizin bir parçası olarak mı görüyorsunuz?

■ Ben hristiyanım. İsveç Devlet Kilisesi'nde rahibe olarak çalışıyorum. Kilise beni barışla ilgili konularda çalışmakla görevlendirdi. Benim için bu görev dini inancım ile çok yakından ilgili. Bence dünya, yaratılmış her şey, yani doğa, gördüğümüz her güzel şey, bize daha büyük bir güçten armağan. Bütün bunların bir parçası olarak insanın sorumluluğu da, tanrının yaratmış olduğu şeyleri korumak. Ben barış için mücadele ederken bunu yapıyorum. Elimizdekini korumalıyız. Boşa harcamalıyız. Yok etmemeliyiz. Dünyanın bir çok yerinde insanlar açlıktan ölüyor. Eğer dünyada kalıcı bir barış sağlanırsa ve silaha harcanan paralar insanlığın hizmetine sarfedilecek olursa, bu insanlar da açlıktan ölmeyecek. Bunu bilmek bir din görevi.

revlisi olarak bana barış için mücadele sorumluluğu yüklüyor.

□ Hristiyan din görevlileri barış sorunuyla oldukça yakından ilgileniyor. İslam din görevlileri arasında bunu görmüyoruz. Türkiye bir islam ülkesi, yakında oraya gideceksiniz. "İslam dini ve barış" konusunda düşünceleriniz var mı?

■ Belki hristiyanlıktaki kadar belirgin değil ama, islam dininde de bir barış geleneği var. Tabii tarihte çok kan dökülmüş. Hristiyanlar da çok canın günahını taşıyor. Müslümanlar ise kurandaki "cihad" kavramına bağlı kalarak davranmışlar. Müslümanlığı korumak ve yaymak için çatışmalara girilmiş.

Hristiyan dünyada barışa yönelik artan ilgi son yıllarda gelişti. Sanıyorum islam dünyasında da bu eğilim gelişebilir. İslamda bu konuda yararlanılacak gelenekler var. Bütün dinler değişik biçimlerde de olsa hayatı tanrının bir armağanı olarak görüyorlar. Umarım sizin ülkenizde de din adamları insanlığın geleceğini korumak için aktif roller yüklenirler.

□ Bütün dünyada değişik biçimlerde barış için mücadele ediliyor. Ama silahlanma da sürüyor. Barış güçlerinin kazanacağına inanıyor musunuz?

■ Tarihte esarete karşı mücadeleye başlayanlara ütöist denmişti. Fakat bugün esaret ortadan kalktı. O nasıldan kalktıysa savaş da ortadan kalkabilir. Savaş bizi yok etmeden biz savaşı yok etmeliyiz. Bugün bir nükleer savaş insanlığın sonu demek olacaktır. Bu gerçek yavaş yavaş tüm insanlık tarafından görülüyor ve tepkiler gelişiyor. Umutumuz bu tepkilerin çok güçlü bir kamuoyu baskısı haline dönüşmesi.

□ Türkiye'ye gitmeden önce ne söylemek istersiniz?

■ Türkiye güçlü bir NATO ülkesi olduğundan birinci sorumuza alacağımız yanıt merak ediyoruz. İki bloka bağlı ülkelerin çoğunluğu bu konuda anlaşılabilirler askeri paktların işlevi de ortadan kalkar. Bu da barışa şans tanıyan bir önlem olurdu.□

Barış Bütün İnsanların İşidir

Gündemdeki Sorun Barış ve İşçi Hareketine Düşen Görevler

Tony Benn

İngiliz İşçi Hareketi'nin önde gelen isimlerinden Tony Benn İşçi Partisi'nin, "Fabian Society"nin ve Parti'nin İç Politika Komitesi'nin eski başkanlarındandır. Beş İşçi Hükümetinde altı kez bakanlık görevinde bulundu. 1950'den beri on iki kez parlamento üyeliğine seçildi.

"The Regeneration of Britain and Speeches" ve "Arguments for Socialism" adlı iki eseri ve çok sayıda makalesi var.

Tony Benn, BİLİM VE SANAT için yazdığı bu makalesinde İşçi ve Sosyalist Hareketi'nin gündemindeki sorunlara ve özellikle de Barış sorununa değiniyor.

B.S.

toplantılarında halledilmeye bırakılması gerektiği fikrine kapırmamalıyız. Aksi halde, kendi ülkemizde, diğer düzeylerde harekete geçmek için var olan pratik olanakları göremeyiz.

BUGÜNKÜ BRİTANYA

Britanya bugün, soğuk savaş için yurtiçi gayri safi hasılasının % 5'inden fazlasını yutan ağır askersel harcamalarla ağır bir bedel ödüyor. Bu bedel, Bayan Thatcher'ın altı yıl önce başbakan olduğu zaman ödeneğinin % 20 üzerindedir.

Gerçek tehlike, insanları, bir gün nükleer silahların kullanılmasının im-

Tony Benn

BÜYÜK BARIŞ GEZİSİ'NİN BEŞ SORUSU

HÜKÜMETLERİN YANITLARI

1. Eğer Birleşmiş Milletler'in diğer tüm üyeleri de aynı yükümlülük altına girerlerse, ülkenizin savunma güçlerinin, "askeri danışmanlar" da dahil olarak, ülke dışına askeri amaçlarla çıkmasını garantileyen bir ulusal yasa getirmek için çalışmaya hazır mısınız?

2. Eğer Birleşmiş Milletler'in diğer tüm üyeleri de aynı yükümlülük altına girerlerse, kitle tahrip silahlarının geliştirilmesini, bulundurulmasını depo edilmesini ve yerleştirilmesini -bu yeryüzünde yaşamın sürmesi için gerekli her koşulu ortadan kaldırma tehlikesini yaratan nükleer silahlar da dahil olmak üzere- ülkenizde yasaklama yönünde gerekli adımları atmaya hazır mısınız?

3. Eğer Birleşmiş Milletler'in diğer tüm üyeleri de aynı yükümlülük altına girerlerse, ülkenizin diğer ülkelere askeri araç-gereç ve silah teknolojisi vermesini önleme yolunda adımlar atmaya hazır mısınız?

4. Yeryüzünün doğal kaynaklarının; temiz su, yiyecek, sağlık bakımı ve eğitim gibi insan yaşamının temel gereksinimlerinin dünyamızın tüm halklarına dağıtılması için çaba göstermeye hazır mısınız?

5. Ülkenizin ilerde içine düşebileceği herhangi bir anlaşmazlığın, Birleşmiş Milletler Yasası'nın 33. maddesinde yer aldığı şekilde, şiddet tehdidiyle değil, barışçı yollarla çözümlenmesini sağlamak için çalışma yapmaya hazır mısınız?

Ülkeler

Arnavutluk
Avusturya
Belçika
Bulgaristan
Kıbrıs (Rum Bölümü)
Çekoslovakya
Danimarka
Federal Almanya
Demokratik Almanya
Finlandiya
Fransa
İngiltere
Yunanistan
Macaristan
İzlanda
İrlanda
İtalya
Lüksemburg
Malta
Hollanda
Norveç
Polonya
Portekiz
Romanya
İspanya
İsveç
İsviçre
Yugoslavya

E: Evet H: Hayır

Yanıtlar					
	1	2	3	4	5
Yanıt Yok					
Arnavutluk	E	E	E	E	E
Avusturya	H	H	H	H	H
Belçika	E	E	E	E	E
Bulgaristan	E	E	E	E	E
Kıbrıs (Rum Bölümü)	E	E	E	E	E
Çekoslovakya	E	E	E	E	E
Danimarka	H	H	H	H	H
Federal Almanya	E	E	E	E	E
Demokratik Almanya	E	E	E	E	E
Finlandiya	E	E	E	E	E
Fransa	H	H	H	H	H
İngiltere	H	H	H	H	H
Yunanistan	E	E	E	E	E
Macaristan	E	E	E	E	E
İzlanda	E	E	E	E	E
İrlanda	E	E	E	E	E
İtalya	E	H	E	E	E
Lüksemburg	E	E	E	E	E
Malta	E	E	E	E	E
Hollanda	H	E	H	E	H
Norveç	E	E	E	E	E
Polonya	E	E	E	E	E
Portekiz	E	E	E	E	E
Romanya	E	E	E	E	E
İspanya	E	E	E	E	E
İsveç	E	E	E	E	E
İsviçre	E	E	H	E	H
Yugoslavya	E	E	E	E	E

kân dahilinde olduğuna psikolojik olarak hazırlayan soğuk savaş propagandasının sürekli olarak sağlığı zehirledir.

Libya'nın bombalanması, Nikaragua üzerindeki tehditler ve SALT Anlaşmasının geçersiz sayılmasından sonra ABD'nin politikaları Britanya halkı için giderek sevimsizleşiyor ve özellikle Yıldız Savaşları projesi, dünyanın zaten kıt olan kaynaklarının israfı olarak görülüyor.

Çernobil trajedisi, bize, herhangi bir yerde kullanılan nükleer silahların öldürücü tehlikesini dünyanın geri kalan kısmına da taşıyacağını bütünüyle öğretti.

ABD politikalarının tersine, Bay Gorbacov'un son olarak barış konusunda attığı adımlar, giderek büyüyen bir sempati yaratıyor ve çoğu insan silahlanma yarışına son vermek konusundaki çağrılarını inanılır buluyor. Bu, kısmen Gorbacov'un açıkça sosyalist ülkelerdeki insanların çıkarına olan çağrılarının, bizim hepimizin de yararına olmasından kaynaklanıyor.

SOSYALİSTLER İÇİN YENİ BİR GÜNDEME DOĞRU

1- Krizin doğası konusunda gerçek bir çözümlemeye sahip olmak ve demokrasiyi çalışan insanların mücadeledeki rolünü aşığılayan bir seyirci sporu haline getiren, kişisel politika hastalığından ve o tür politikanın mukavvadan kahramanları ile düzenbazlarından kurtulmak ihtiyacındayız.

2- Son deneyimlerimizden de öğrendiğimiz gibi, yeni teknolojilerin işçi sınıfının doğasını değiştirdiğini ve sanayideki sınıfsal sömürünün yanında kadınların, etnik azınlıkların ve bütün diğerlerinin sömürülmesinin de eşit derecede önemli olduğunu kabullenerek, birliğin önemini yeniden keşfetmek ihtiyacındayız.

3- Politik eylemin temeli olarak sosyal adalet ve sosyal ahlak fikirlerinin yeniden yerleştirilmesinin önemini kavramak durumundayız.

Latin Amerika'daki özgürleştirme teolojisi, bize şimdi, bu yönde yeni bir yol göstericilik olanağı sunuyor. Bu teoloji, kanımca, her yerde ilişkileri bulunan güçlü bir Hristi-

tiyan-sosyalist ittifakı için bir temel oluşturabilirdi.

4- Eğer bürokrasinin tehlikelerinden kaçmak ve yeni teknolojilerin, bize hizmet etmek yerine hükmetmesini önlemek zorundaysak, sürekli olarak demokrasi temasını işlemeli ve demokrasiyi kendi politik yapımızın ve felsefemizin eksenini yapmalıyız.

Sosyalizmin uzun dönemde varlığını sürdürmesi, insanların buna olan rızalarını sürdürmeleri ve inşa etmek istediğimiz toplumların doğasına ilişkin tartışmaların giderek zenginleştirilmesi temeline dayalı olmalıdır.

5- Bizler, temsil etmek zorunda olduğumuz insanların çıkarları aleyhine çalışan güçlü uluslararası sermayeye karşı çıkmak ve onun yerini

*Libya'nın bombalanması, Nikaragua üzerindeki tehditler ve SALT Anlaşmasının geçersiz sayılmasından sonra ABD'nin politikaları Britanya halkı için giderek sevimsizleşiyor...

almak üzere, yeni bir işçi enternasyonalı oluşturmaya da çaba göstermeliyiz.

YENİ BİR ULUSLARARASI GÜNDEME DOĞRU

Böylesi bir gündem için göz önünde tutmamız gereken konular arasında şunlar vardır:

1- İşçi, sosyalist, barış ve diğer ilerici hareketler arasında, her düzeyde doğrudan bağlantıların geliştirilmesi.

2- Dünya sendika hareketinin yeniden birleştirilmesi; WFTU (Dünya Sendikalar Federasyonu) ve ICFTU (Uluslararası Hür Sendikalar Konfederasyonu)'nun bir araya getirilmesi.

3- Başarı ve başarısızlıklarımızdan gerekli dersleri çıkarmak üzere sosyalizm deneyimimiz konusunda ortak tartışmalar yapmak için düzenli aralıklarla forumların düzenlenmesi.

4- Helsinki kararlarını geliştirerek nükleer silahlardan arındırılmış bölgelerin kabul edilmesine yönelik adımlar atarak, askeri blokların yerine, bütün taraf ülkelerin çıkarlarını güvence altına alan ve genel bir silahsızlanmaya izin veren bir pan-Avrupa güvenlik sistemi ikame etmek için çalışarak, Avrupa'da karşılıklı güven ortamını güçlendirecek özgül politikaların benimsenmesi.

5- Kendi ülkelerindeki silah harcamalarında kesintiler yapılmasını ve böylece kaynakların anavatanında acil gelişme ihtiyaçlarını karşılamak ve dünya çapında da yeni bir uluslararası ekonomik düzen kurulmasını ve Birleşmiş Milletler'deki rollerinin artmasını talep eden bağlantısız ülkelerin desteklenmesi için kullanılması sağlayacak kampanyalar açılması.

SONUÇ

Her şeyin ötesinde, hepimizin mirasçısı olduğumuz, oldukça farklı geleneklerimizden kaynaklanarak, yaşadığımız ve çalıştığımız yerde inisiyatifli ele almak için kendimize güvenmek ve bugün var olan barış ve işbirliği olanaklarından yararlanmak için birlikte hareket etmek ihtiyacındayız. □

Barış Bütün İnsanların İşidir

"Savaş Gayretleri Sürdükçe Barış Araştırmaları da Sürecektir"

Alice de Bellmond/Gürhan Uçkan

Stockholm'de ilginç bir kuruluş var: Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü. Kısaca SIPRI denilen bu kuruluş, varlığını İsveç Hükümetinin ekonomik katkısına borçlu ama, bağımsızlığına toz kondurmuyor. Bünyesine topladığı, çeşitli ülkelerden gelen araştırmacılar, yeryüzünde kalıcı bir barış sağlanması için kendi uzmanlık konularında araştırmalar yapıyorlar ve çalışmalarını kitap olarak kamuoyuna sunuyorlar. Ayrıca her yıl yayınlanan yıllık ile SIPRI, bir önceki yılın önemli olaylarını bir arada gözden geçiriyor, gelecek yıllar için ne gibi sonuçlar beklenebileceği üzerinde görüşler belirtiyor.

Biz burada, kuruluşun Basın ve Kamu İlişkileri Bölümü Başkanı, İsveçli gazeteci Alice de Bellmond ile yaptığımız bir söyleşiyi sunacağız. Ayrıca SIPRI Başkanı Frank Blackaby'nin 1986 Yıllık'ının giriş bölümüne yazdığı tanıtma yazısından da bir bölüme yer vereceğiz.

SIPRI, 1966 yılında "Barış ve güvenlik için önemli sorunları incelemek" ilkesiyle kuruldu. 20 yıllık geçmişi süresince, silahlanma ve silahsızlanma konularında çeşitli çalışmalar düzenleyen SIPRI; teknolojik silahlanma, silahların yeryüzünde dağılımı, silahsızlanma ya da silahlanmanın kontrol altında tutulmasına ilişkin karşılıklı görüşmeler, bilgisayar teknolojisinin savaşa dönük amaçlarla geliştirilmesi ve uzayın silahlandırılması konularında uzmanlarca yapılan araştırmaları desteklemiş ve alınan sonuçları kamuoyuna duyurmuştur. Uluslararası bir kadroya sahip olan SIPRI, değişik ülkelerden gelen araştırmacıların, barışın kalıcı hale getirilmesi amacıyla birleşmelerinin önemine inanmıştır.

SIPRI, belirli konularda sürekli olarak bilgi toplamaktadır. Yeryüzünde silah alışverişi konusunda, kamuoyuna açık tek bilgisayar merkezinin sahibidir. Üçüncü Dünya ülkelerine yapılan silah ve askeri araç-gereç satışları ile uzaya askeri amaçlarla gönderilen uydular üzerine eşî bulunmayan bir bilgi birikimi sağlamayı başarmıştır.

Araştırmacılar, ya bireysel olarak, ya da belirli gruplar halinde SIPRI'nin projelerinde çalışırlar. Çok sayıda konuk araştırmacı SIPRI'de kısa süreli çalışmalarda bulunduğu gibi, kendi ülkelerinde, SIPRI için araştırma yapanlar da vardır.

SIPRI'nin çalışmalarını belgeleyen temel yayını, 1986'da 17. kez yayınlanan "Yıllık"tır. Bunun dışında, kimyasal ve biyolojik silahlarda gelişmeler (altı cilt), uzayın askerileştirilmesi, silahlanma kontrolü ve askeri amaçlarla yapılan araştırmalar ve harcamalar gibi konularda kitaplar da yayınlamıştır. Bugüne dek yayınladığı kitapların sayısı 80'i geçmiştir. Ayrıca, 80'den fazla araştırma raporu da yayınlamıştır. SIPRI'nin 15 bin kitaplık kütüphanesi ve bilgisayar merkezi, konuk araştırmacılara açıktır. Çeşitli ülkelerdeki birçok kütüphane ile karşılıklı kitap değişimi yapan SIPRI'nin yayınlarından bu kütüphanelerde (ilke olarak her ülkede en az bir kütüphane) ve tüm İsveç konsolosluklarında yararlanmak mümkündür.

□ SIPRI'nin en önemli görevini siz nasıl tanımlıyorsunuz?

■ SIPRI'nin en önemli görevi, yeryüzündeki silahlanma ve silahsızlanma sorunlarını saptamaktır. Silah ticaretinde, silah teknolojisinde neler olup bittiğini öğrenmek, ülkelerin savaş için nasıl hazırlanmakta olduğunun dökümünü yapmaktır. Silahsızlanma konusunda karşılıklı görüş-

meler ne durumdadır? Gerçekten görülen bir ilerleme var mıdır? Bizim öğrenmek istediğimiz şeyler bunlardır kısaca. SIPRI'nin araştırmalarından çıkarılan sonuçlar, ülkelerin sorumluluk taşıyan yöneticilerinin ellerine ulaştırılır. Bugün tüm dünyada neler olduğunu öğrenip, ülke yöneticilerine iletmektir bizim en önemli görevimiz. Her yıl yayın-

ladığımız Yıllık'ta bunlar yer alıyor işte.

□ SIPRI bu yıl, kuruluşunun 20. yılını kutluyor. Bu 20 yıla bir bakarsanız, neler görürsünüz? SIPRI neler gerçekleştirdi?

■ Bu 20 yıl içinde birçok araştırmalar yapıldı; daha önce belirttiğim gibi bunlar, silahlanma ve silahsızlanma üzerinedir. Ne ki bu süre içinde sorunlar ve çözümleri değişim gösterdi. Bugün 20 yıl öncekiyle aynı değil sorunlar. Yıllardır silah ticaretine ayrılan paranın büyüklüğü, SIPRI içinde belirli bir kötümserliğe yol açmıştır. Öte yandan, ilk kez bu yıl, yeryüzünde toplam silah harcamalarında bir düşüş görüldü. Artık ülkelerin hali yok eskisi gibi para harcamaya. Bu, her iki büyük blok için de geçerli. Bu durum, son üç yılda saptanan eğilimin sonucu. Önemli bir olumlu nokta diyebiliriz. Genel olarak, SIPRI'nin araştırmaları, son yıllarda farklı bir yönelme geçirdi. Ağırlık noktası, nükleer savaş tehlikesi üzerinde toplandı. Hiç kuşkusuz bunun en önemli nedeni, nükleer silahların geliştirilmesinin büyük boyutlara ulaşmış olması ve son derece korkutucu bir görünüm kazanmasıdır. İkinci bir önem noktası da, yıldızlarla hiçbir ilgisi olmadığı halde "Yıldızlar Savaşı" olarak tanımlanan "uzayın askeri amaçlarla kullanılması" girişimidir. Kozmos'un yeryüzünde savaş

SIPRI Basın ve Kamu İlişkileri Bölümü Başkanı gazeteci Alice de Bellmond

Fotoğraf: Gürhan Uçkan

alanı olarak kullanılma projesi hem nefes kesicidir, hem de korkunç bir düşüncedir. Yıllardır sürdüğü halde bizler, bu projenin her yıl kendini yenileme özelliğinden ötürü ona "yeni konu" olarak bakıyoruz. Ayrıca, askeri konularda bilgisayar kullanılması önemi de giderek artıyor. Bu da araştırmacı için yeni bir konu. Ben araştırmacı, uzman değilim. Ne ki SIPRI'nin bu konuda anlattıkları son derece ilgi çekici. Üzerine eğildiğimiz her konuda yapılan araştırmaların bilgisayarımızda bulunması, bizlerin 80 yıl içinde gerçekleştirdiği belki de en yararlı ve önemli çalışmadır.

SIPRI'nin 20 yıldır değişmeyen tek özelliği, içinde barındırdığı "araştırma ve bulma" ruhudur. Bu yıl yayınlanacak olan "SIPRI Findings: Arms and Disarms" (SIPRI'nin Buldukları: Silahlar ve Silahsızlanmalar) adlı kitapta, SIPRI'nin son 10 yıl içindeki araştırmalarının neler olduğu yer alacak.

□ Yeryüzündeki silah harcamalarının, son yılda azalış gösterdiğini söylediniz. Öte yandan başta ABD olmak üzere bazı ülkeler, askeri harcamalara ayırdıkları bütçeyi giderek genişletiyorlar. Örneğin Başkan Reagan'ın askeri harcamalar bütçesi, önemli bir kısımtıya uğramadan Senato'dan geçti. Acaba sayılarda genel olarak görülen düşüş, daha korkunç silahlar geliştirmek için bilimsel araştırmalara para ayrılmasından kaynaklanıyor olmasın? Söz konusu düşüş, ilerde büyük sıçramalara gebe olamaz mı?

■ Daha önce de belirttiğim gibi, ben bu konunun uzmanı değilim. Ne ki, gerek kendi kişisel görüşüm, gerekse Yıllık'ta varılan sonuç, bu düşüşün ekonomik nedenlere bağlı olduğu yönünde. Ülkelerin savaş hazırlığı için ayırdıkları para, giderek azalıyor. Artık ekonomik durumları, eskisi gibi harcamalar yapmalarına elvermiyor. Ne ki bazı ülkeler, bu genelin dışında kalıyorlar. Bunlar, eskisinden çok silah ticareti yapıyorlar. Bunları Yıllık'ta bulabilirsiniz.*

□ SIPRI güncel olaylar konusunda tavrı alıyor mu?

Fotoğraf: Gülnur Uçkan

■ Politik olarak değil, hayır. Bildiri yayınlamak, imzalamak değil bizim işimiz. Biz araştırıyor ve bulduğumuzu ilgilenenlere veriyoruz. Ama örneğin, Çernobil kazasından sonra bizden bilgi isteyenlere, ilgili araştırmalarımızın sonuçlarını ilettik.

□ SIPRI'nin önümüzdeki yıllara yönelik hazırlıkları neler?

■ Araştırma projeleri mi, etkinlikler mi? Her ikisi ise, her şeyden önce, elimizde üzerinde çalışacak çok belge olduğunu söylemek isterim. Şu anda, gerçekleştirme kararı alınmış olan 8-10 proje var. Nükleer silahlar, "Yıldızlar Savaşı" yeniden işleyeceğimiz konular. Afrika'daki anlaşmazlıklar konusu yeni. Üçüncü Dünya'da silahlanma kontrolü, kimyasal silahlardan arınmış bölge araştırmaları ile savaş ve çevre konularına kültürel açıdan bakan bir çalışma 1986-1987 yılı programı içinde yer alıyor.

□ Öyle sanıyorum, olanakları kısıtlı ülkelerdeki araştırmacılar da size başvurup, belirli konularda bilgi istemektedirler. Onlar için ne yapabilir SIPRI?

■ Araştırmacılar, gelip burada, kütüphanemizde çalışabilirler. Bilgisayarımız da onların hizmetindedir. Her sorularına yanıt verecek olanığa sahip değiliz. Ama onlara, başvu-

racakları yayınları gösteriyoruz. Uzmanlık isteyen konularda, araştırmacılarımızla görüşme olanağı sağlıyoruz. Elimizdeki bilgisayar yöntemini, diğer ülkelerdeki bilgisayarlarla bağlamayı başarabilirsek, birçok ülkenin araştırmacısı, buraya gelmeden elimizdeki bilgilerden yararlanabilecek. Bu henüz gerçekleşmedi ama, gerçekleşmesi için çalışmalar sürüyor.

□ Buraya gelme olanağı olmayan araştırmacılar için SIPRI ne öneriyor?

■ Yıllıklarımız tüm İsveç konsolosluklarında var. Gidip karıştırabilirler. Diğer yayınlarımızı ne yazık ki, ucuz cep kitabı olarak henüz yayımlayamıyoruz. Yayın hakkı Oxford University Press'te olduğu için yayıncının işine SIPRI karışmıyor. Belirli konularda soruları olan araştırmacılar, o konuda çalışan uzmanlarımıza bizim aracılığımızla yazabilirler. Uzmanların nasıl ve ne kadar çabuk yanıt vereceği, tümüyle kendilerine kalmış bir şey.

(*) SIPRI'nin Yıllık-1986 kitabında son iki yıl içinde tüm NATO ülkelerinin, son bir yıl içinde ise İtalya ve Yunanistan dışında tüm NATO ülkelerinin askeri harcamalarını artırdığı yer alıyor. NATO ülkelerinin toplam askeri harcamaları 1983'te 298.822; 1984'te 308.124 ve 1985'te

SIPRI Başkanı FRANK BLACKABY:

"İYİMSER OLMAK İÇİN NEDENLER VAR"*

SIPRI, Yıllık'ında dünya askeri sektöründe olup bitenleri inceleyiyor ve askeri etkinlikleri kontrol altında tutma ya da sınırlama girişimlerinde nasıl bir ilerleme -eğer varsa- olduğu konusuna eğiliyor. Daha temel sorulara yanıt bulmakta bu tür araştırmalar kaçınılmaz bir pay sahibidir. Büyük bir savaş riski artıyor mu, azalıyor mu? Daha sağlam bir dünya düzenine doğru mu gidiyoruz, karşı mı?

1984 ve 1985'te her iki sorunun da yanıtı olumsuzdu. Durumun kötüye gittiği ortadaydı. Büyük bir yenden silahlanma programı vardı; silahlanma kontrolü yönünde hiçbir gelişme yoktu ve uluslararası yasalara saygı büyük ölçüde azalmıştı. Bu yıl yanıt biraz daha az kategorik. İlerleme yönünde sağlam bir eğilim olduğunu söylemek (Şubat-1986'da) doğru olmaz: Ne ki bir ya da iki yıl önce varlığı gözükme-yen gelişmeler söz konusu. Ne ki bunlar henüz gerçek değişimler değil, olası değişimler. İlerlemeyi önleyebilecek güçler hâlâ çok güçlü.

Merkezi soru varlığını koruyor: 1986'da silahlanma kontrolüne doğru ilerleme olacak mı, olmayacak mı? Eğer bir ilerleme olmazsa, eğer karşılıklı anlaşma olasılığı bir kez daha sönerser ve eğer teknolojik silahlanma yarışı hiçbir kontrol olanağı olmadan sürerse, büyük savaş olasılığı artıp duracaktır. Silahlanma kontrolü konusunda belirli bir ilerleme olmazsa, ABD-Sovyet ilişkilerinde hiçbir gelişme olmayacaktır.

Biraz iyimser olmak için iki neden var: Birincisi, 1985 Kasım'ında Başkan Reagan ile Genel Sekreter

Gorbaçov arasında yapılan zirve toplantısı tümüyle içerikten yoksun değildi. Nükleer savaş konusunda ortak bir bildiri vardı: "Taraflar... nükleer bir savaşın kazanılamayacağına görüş birliğine vardılar." Bu bir çeşit ilerleme demektir. Yıllardır "nükleer silah allerjisi" yaymaya çalışan bunca kuruluş ve örgüt açısından belirli bir başarıdır. Savaş sonrası devrin önemli bir bölümü, bazı askeri çevrelerin, nükleer silahların diğer silahlardan farkının yalnızca daha güçlü olmalarından öteye geçmediğine politikacıları inandırma çabalarıyla geçmiştir. Askeri tavır sürekli olarak az etkili silahları, daha etkili olanlarla değiştirmek olmuştur: 1950'ler ve 1960'lardaki nükleer silahları yayma yöntemi bundan ötürü gerçekleşmiştir. Anti-nükleer örgütlerin bu konuyu büyük bir kampanyaya dönüştürme çabalarının 1986 ve 1987'de belirli bir ilerleme yaratma olasılığı söz konusu. Her iki taraf da gelecekteki görüşmelerden bir şeyler çıkarmak isteyeceklerdir: Hiçbir sonuca varmayan görüşmeler dizisinden iki taraf da hoşnut olamaz. Sonuçsuz görüşmeler, tarafların birbirlerini başarısızlığın sorumlusu olmakla suçlamalarından oluşan polemikler doğuracaktır.

İyimserlik için ikinci neden ekonomiktir. ABD ve Sovyetler Birliği'nin her ikisi de, ekonomik kaynaklarının askeri sektöre en azından daha fazla yönlendirilmemesi için ekonomik baskı altındadırlar. ABD tarafında ekonomi politikasının, bütçe açığını azaltma yönünde olduğu gözükmektedir. Bunu gerçekleştirmek, son beş yılda görülen askeri harcamalardaki sürekli artış durumunun sürmesi halinde son derece güç olacaktır. Merkezi planlamaya dayanan ekonomik sistemde askeri harcamaların yükü, serbest pazar ekonomisinde olduğundan daha gözle görülür bir haldedir ve Sovyetler Birliği'nde askeri harcamaların

ulusal üretimdeki payı, ABD'de olduğundan çok daha yüksektir. Kaynakların daha geniş ölçüde sivil kullanımdan askeri kullanıma yönltilmesi hoş karşılanmayacaktır.

1986'nın bir ilerleme yılı mı gerileme yılı mı olduğunu anlamak güç olmayacaktır. Çünkü ilerleme olması için, silahlanma kontrolü cephesinde gelişmeye değer bir belirti olması gereklidir. Örneğin Stockholm'de Avrupa'da karşılıklı güven sağlama konusunda herhangi bir anlaşma olması; Cenevre'de de orta menzilli nükleer güçlere değer bir anlaşmaya varılması gerek. Tarafların, ana metinden ayrılmamış bir SALT II Anlaşması için çalışmayı sürdürmeleri gerekiyor. Aynı şekilde, ABD'nin ABM Anlaşması konusunda "kısıtlayıcı" tanımlamasını geri alması nedeniyle bu konuda da çalışmalar sürdürülmelidir.

Hiç kuşkusuz, şu an için olanaksız gözükiyor olsa da, daha geniş çapta ilerleme kaydedilmesi olasıdır. Viyana'da, Orta Avrupa'da silahlı güçlerin azaltılması konusunda bir anlaşma olabilir. ABD ve İngiltere'nin, Sovyetler Birliği'nin nükleer silah denemelerine ara verme girişimine katılmaları halinde önemli bir adım atılmış olacaktır. Aynı şekilde, bu iki gücün geniş bir nükleer deneme yasağı konusunda daha ileri düzeyde görüşmelere yeniden başlama belirtileri göstermeleri de ileri bir adım yerine geçecektir. Cenevre'deki Silahsızlanma Konferansı'nda, kimyasal silahlar anlaşması konusunda önemli gelişmeler kaydedilmesi olasılıklar haritasında söz konusudur; savunma sistemlerine değer görüş ayrılıkları göz önüne alınırsa bu bir mucize demek olacaktır ama yine de... 1986'nın yargılanmasında bunlar, yararlanılacak etkenler arasındadır.

*SIPRI Yearbook 1986, s. 1-2

327.680 milyon doları bulmuştur. (SIPRI-Yearbook 1986, Oxford University Press, s. 833)

SIPRI'nin araştırmacılarından bazıları:

Jozef Goldblat/İsveç: Silahsızlanma ve Silahlanma Kontrolü
Victor Millan / Şili: Silahsızlanma ve Silahlanma Kontrolü
Michael Brzoska / F.Almanya: Silah Ticareti ve Silah Üretimi
Thomas Ohlsson / İsveç Silah Ticareti ve

Silah Üretimi
Richard Fieldhouse/ABD: Çin Halk Cumhuriyeti Nükleer Silahları
Ralf Trapp/D. Almanya: Kimyasal Silahlar
Kristina Martensson/İsveç: Kimyasal Silahlar
Sverre Lodgaard/Norveç: Avrupa Güvenliği ve Silahsızlanma
Arthur Westing/ABD: Askeri Etkinlikler ve İnsan çevresi
Rita Tullberg/İngiltere: Askeri Harcamaların

keri Harcamalar
Mary Acland-Hood/İngiltere: Askeri Araştırmalar ve Gelişmeler
Allan Din/Danimarka: Nükleer Silahlar
Bhupendra Jasani/İngiltere: Uzayın Askeri Amaçlarla Kullanılması
Carl Jacobsen/ABD: Uluslararası Güvenlik ve Gerginlik
Signe Landgren/İsveç: Güney Afrika'nın Askeri Endüstrisi

SIPRI, Pipers v. 28, 171 53 Solna, Sweden - İsveç

Nobel Ödüllü 60 Bilim Adamının Barış Çağrısı

Güney Gönenc

"Günümüzde cesaret artık savaşta değil, barışı gerçekleştirmek için gereklidir. Sizleri barış yarışını başlatmaya çağırıyoruz."

Gazetelerde Mihail Gorbacov'la Ronald Reagan'ın bu yıl içinde ikinci bir doruk toplantısında bir araya gelebileceklerine ilişkin haberler yer almaya başladı. Geçtiğimiz yılın sonlarında Cenevre'de yapılan ilk doruk toplantısı dünya kamuoyunda büyük bir iyimserlik ve umutla izlenmişti. Böyle bir doruk toplantısının yapılabilmiş olması bile dünya barışı açısından olumlu bir adım olarak karşılandı. Bu dorukta dünya kamuoyunun beklentilerinin gerçekleştiğini söyleyemeyiz. Barışın temel güvencesi dünya halklarının savaşı bir dünya düzenine kavuşma doğrultusundaki önüne geçilmez istek ve iradesidir. Bu bakımdan barış yalnızca devletlerin ya da liderlerin işi değil; asıl, herkesin tek

tek hepimizin işidir. Bu nedenle de hepimiz insanlığın geleceğine karşı ağır bir sorumluluk taşıyoruz.

İşte bu sorumluluk bilinciyle davranan bilim adamları, ilk doruk toplantısından bir süre önce Hollanda'nın Maastricht kentinde bir araya gelerek Reagan ve Gorbacov'a sunmak üzere bir çağrı hazırlamışlardı. Bu çağrıyı on beş gün içinde 18 ülkeden Nobel ödüllü 60 bilim adamı imzaladı. Yeni bir doruk toplantısının gündeme geldiği şu günlerde yeniden önem kazanan bu çağrının metni şöyle:

"İnsanlık tarihinin gidişini değiştirmede benzeri olmayan bir fırsata sahipsiniz. Sizlerden kapsamlı bir silahsızlanma için somut bir plan üzerinde anlaşmaya varmadıkça Cenevre'den ayrılmamanızı talep ediyoruz. Bu plan hemen gerçekleştirilmek üzere şu adımları da içermelidir:

- 1- Nükleer silahları ilk kullanan taraf olmama taahhüdü,
- 2- Nükleer patlamalara ilişkin karşılıklı bir moratoryum ve ardından nükleer denemelerin geniş kapsamlı biçimde yasaklanması anlaşması,
- 3- Dış uzayın giderek genişleyen

biçimde demilitarizasyonu,

4- Nükleer silah stoklarının bir an önce ortadan kaldırılmasına bir başlangıç olarak bunlarda anlamlı ölçüde indirim sağlanması,

5- Nükleer savaşın bir kaza sonucu başlaması tehlikesinin boyutlarını saptamak üzere ortak bir çerçeve oluşturulması.

Başkan Eisenhower'ın dediği gibi, silahlanma yarışı her gün aç insanların yiyeceğini çalmaktadır.

Günümüzde güvenlik ancak silahsızlanmayla ve insanın onurlu varlığının gereksinimlerini karşılamakla sağlanabilir. Gelecek, bizlerden bilimsel ve teknolojik bilginin karşılıklı işbirliği içinde yeniden yönlendirilmesini istiyor. Dünya barışı, ideolojilerin daha az vurgulanmasını; hoşgörüye ve uluslararası işbirliği gerektiren problemlerin çözümüne ise daha çok ağırlık verilmesini gerektirmektedir.

Günümüzde cesaret artık savaşta değil, barışı gerçekleştirmek için gereklidir. Sizleri barış yarışını başlatmaya çağırıyoruz."

60 bilim adamı adına çağrıyı iki lidere ve kamuoyuna ABD'li biyokimyacı George Wald sundu. Wald, gözün ağtabakasında bulunan ve gör-

ABD'li Biyokimya Profesörü George Wald Nobel Ödüllü 60 bilim adamı tarafından imzalanan Barış Çağrısı'nı Mihail Gorbacov'a sunarken.

meyi sağlayan çomak hücrelerin "rodopsin" adı verilen bir pigment içerdiğini, bu pigmentin de opsin denen bir protein ile A vitaminine çok benzeyen bir bileşikten oluştuğunu belirleyerek A vitamininin görme mekanizmasındaki rolünü ve önemini saptayan çalışmalarından dolayı 1967 Nobel Fizyoloji ve Tıp Ödülü'nü almıştı. 1934'ten bu yana Harvard Üniversitesinde çalışan ve 1948'de aynı üniversitede biyoloji profesörü olan Wald, çağrıya ilişkin basın toplantısında, çağrının kaleme alınmasında ABD'nin ve SSCB'nin konumları ve görüşleri karşısında tümüyle tarafsız bir tutum içinde kalmaya çalıştıklarını belirterek insanlığın bugün karşı karşıya bulunduğu ve geçmişte bir eşi daha görülmemiş olan tehlikenin ortadan kaldırılması mantığından hareket ettiklerini söyledi. Bunun da dünyanın her yanında barış savaşını verenlerin ortak ülküsü ve amacı olduğuna işaret etti.

SSCB'nin nükleer silah kullanacak ilk taraf olmayacağını ve nükleer denemeleri durdurduğunu tek yanlı olarak ilan etmiş ve ABD'ye Yıldız Savaşları projesinden vazgeçmesini önermiş olduğuna işaret eden Wald, böylece çağrıdaki beş maddeden ilk üçünün SSCB tarafından zaten öngörülmüş olduğunu belirtti. Bu üç maddenin ABD'deki barış hareketinin yanısıra birçok

ABD'li eski devlet adamı, özellikle kimi eski savunma bakanları tarafından savunulduğunu da sözlerine ekledi.

Prof. Wald, "yanlışlıkla" ya da "kazara" bir nükleer savaşın başlaması olasılığının giderek büyük boyutlara ulaştığını da belirttiği konuşmasında, 1980 yılında iki ABD'li senatörün, Gary Hart ve Barry Goldwater'ın Senato Komisyonuna sunulmak üzere hazırladıkları "Nükleer Erken Uyarı Sistemlerinde Yanlış Alarmlar" başlıklı rapordan alınmış, nükleer alarm sistemlerinde dört alarm düzeyi olduğu belirtilen raporda, en alt düzeyde günde ortalama 12 yanlış alarmın ortaya çıktığı anlatılıyor. Bir üst, yani ikinci düzeydeki yanlış alarmların sayısı, raporun hazırlandığı dönemde haftada ortalama 7 rakamına ulaşmıştı. Üçüncü alarm düzeyi çok önemli (dördüncü alarm düzeyi ise topyekün nükleer savaşın doğrudan başlatılması anlamına geliyor). Üçüncü düzeydeki bir alarmda genelkurmay başkanı ile kuvvet komutanları toplantı durumuna geçiyorlar ve tüm nükleer silah gönderme araçları harekete hazır hale getiriliyor. Raporda belirtildiğine göre 1979-80 döneminde tam dört kez üçüncü düzeyde yanlış alarm durumu ortaya çıkmış. Prof. Wald, o yıllarda füzelerin karşı tarafa ulaşmasının 30 dakika kadar aldığını ve bir

alarmın gerçek mi yoksa bilgisayar hatasından doğan bir yanlış alarm mı olduğunun bu süre içinde saptanabilmesinin olanaklı olduğunu belirtti. Karşı tarafa ulaşma süresinin 6-8 dakikaya indiği günümüz koşullarında ise toplantı düzenleyip alarm değerlendirilmesi yapılmasının hemen hemen olanaksız olduğunu, bunun da nükleer savaş kararlarının artık tümüyle bilgisayarlara bırakıldığı anlamına geldiğine işaret eden Wald, "Böylece tüm insanlık, durumun kontrolünün elden çıktığı kritik bir döneme girmiştir" dedi.

Prof. George Wald Amerikan Bilim Adamları Federasyonu'nun üyesi. Bu federasyonun yayımladığı (eski adı Amerikan Atom Bilginleri Bülteni olan) Amerikan Bilim Adamları Bülteni adlı dergi silahlanma yarışına son vermek için yoğun bir çaba harcamaktadır. Bu çabaların bir uzantısı olarak ABD'nin Cornell ve Illinois Üniversitelerindeki fizikçiler bir bildiri hazırlamışlardır. Bu bildiri ABD'deki tüm üniversitelerde imzaya açılmış ve çoğunluğu fizik ve mühendislik bölümlerinden binlerce öğretim üyesi tarafından imzalanmıştır. Binlerce öğretim üyesi bu bildiriyle Yıldız Savaşları konusunda hiçbir araştırmaya katılmama kararlılıklarını ortaya koyarak "insanlık tarihinin gidişini değiştirmede benzeri olmayan fırsata" sahip çıktıklarını göstermişlerdir. □

Dünya Nükleer Denemelerin Durdurulmasını Bekliyor

Geçtiğimiz ayın 7'sinde bütün ajanslar altı devlet adamının yeni bir barış planı sunduğunu duyurdular. Öldürülünceye dek Olof Palme'nin de aralarında bulunduğu altı devlet adamının barış girişimleri yeni değil. Barış, elbette, çağından sorumluluk duyan devlet adamlarının da en acil işi. Bu sorumluluğu derinden duyan Olof Palme'yi saygıyla anarken, 28 Şubat 1986'da öldürülmesinden kısa bir süre önce diğer beş devlet adamıyla birlikte, Başkan Reagan ve Genel Sekreter Gorbacov'a gönderdiği, nükleer denemeleri yasaklamaya çağıran mektubunu yayınlıyoruz.

B.S.

Sayın Başkan Reagan / Genel Sekreter Gorbacov:

Dünya sizin Genel Sekreter Gorbacov/Başkan Reagan ile geçen yıl yaptığımız zirve toplantısı ve uzay ve nükleer silahlar konusundaki görüşmelerde erken sonuç almaya yönelik kararlılığımızı göstermenizi memnuniyetle karşıladı. Bununla birlikte bizler "uzaydaki silahlanma yarışını önlemeye ve yeryüzündeki durdurmaya" yardımcı olacak somut önlemler üzerinde hâlâ bir görüş birliğine varılmamış olmasından kaygı duyuyoruz. Bu konuda bir görüş birliğine varılması, insanlığın geleceği ve çözümsüzlük içindeki gezegenimizin varlığını sürdürmesi açısından en acil görevdir. Nükleer silahlar var olduğu sürece dünya için güvenlik söz konusu olamaz. Biz hepimiz ister kazara, ister bir tertip sonucu olsun, bir nükleer kıyamette türümüzün yok olmasının dehşet verici olabilirliği ile yüz yüze yaşıyoruz. Bizim, bu tehdidi önlemek ve nükleer silahlar olmaksızın yeni bir global güvenlik kavramı oluşturmak için elimizden gelen her şeyi yapmayı bir görev olarak algılamamızın nedeni budur.

Sizinle Genel Sekreter Gorbacov/Başkan Reagan arasında bu yıl yapılması beklenen zirve toplantısı, bizim görüşümüze göre, nükleer silahlanma yarışını durdurmak amacıyla atılacak somut adımlar üzerinde görüş birliğine

varmak için ve sizler için, çok önemli bir fırsat olacaktır. Zirvenizde böylesi görüş birliklerine ulaşmayı sağlayacak güvenin ve olumlu bir atmosferin yaratılması için yapılabilecek her şeyin teşvik edilmesi gerektiğine inanıyoruz. Güven oluşturmaya yönelik böylesi önlemlerden bir tanesi, zirve toplantısına dek geçecek süre içinde ülkelerinin herhangi bir nükleer denemeden kaçınması olurdu. Bu tutum, nükleer patlamalara ilişkin, karşılıklı olarak ve yeterince tahkik edilmiş bir moratoryum üzerinde görüş birliğine giden yolu açabilirdi. Bu aynı zamanda, denemeleri yasaklamaya yönelik kapsamlı bir anlaşmanın görüşülmesini kolaylaştırırdı.

Bizler, zirveden önceki aylarda, herhangi bir nükleer denemeye izin vermemeniz konusunda ısrar ediyoruz. Bunun, dünyanın geri kalan kısmında, Cenevre'deki "nükleer bir savaş kazanılmaz ve asla çıkarılmamalıdır" biçimindeki ortak ifadenizden pratik sonuçlar çıkarmaya artık hazır olduğunuzun bir işareti olarak değerlendirileceğine kaniyiz.

Bizler, rıza gösterme ve olması mümkün ihlaller konusundaki şüpheleri ortadan kaldırmak için nükleer denemelerdeki herhangi bir durdurmayı tahkik etmede yardımcı olma teklifimizi yineliyoruz. Böylesi bir yardımcılık, hem sizin sahalanızdaki, hem de bizim kendi ülkelerimizdeki faaliyete nezaret etmeyi olduğu kadar, yerinde yapılacak denetlemeleri de içerebilirdi.

Ortak varlığımızın sürdürülmesinin güvence altına alınmasında sizin büyük bir sorumluluğunuz bulunmaktadır.

Bütün dünyadaki insanlar yeryüzünü nükleer savaş tehdidinden arındırma hedefine bizleri daha çok yakınlaraştırmaya yönelik olarak atacağınız her adımı desteklemektedir.

Olof Palme (İsveç), Rajiv Gandhi (Hindistan), Raul Alfonsin (Arjantin), Miguel de la Madrid (Meksika), Julius Nyerere (Tanzanya), Andreas Papandreu (Yunanistan)

Kulağı Kesik İletişim

M.Tali Öngören

Türkiye'de nükleer savaşla ilgili gerçekler TV dizilerinde niçin çarpıtılıyor, değiştiriliyor ve kamuoyundan saklanıyor?

1739'da İngiltere'nin İspanya'ya açtığı savaşın göstermelik nedenini bile dünya hemen öğrenemedi. İngiltere gerçekte yeni ekonomik kazançlar peşinde koşmakta ve askersel gücünü bölgede artırmak karındaydı. Savaş geride sayısız ölü ve yaralı bıraktı. Bir o denli insan da evsiz barksız kalmıştı.

O günlerde sınırlı kitle iletişim araçları savaşın göstermelik nedenini kamuoyunun önüne getirememişti, doğal olarak. Yazılı basının olanakları yaygın değildi. Kitaplar ise tarihçilerin araştırmalarını geniş kitlelere duyuramazdı. Radyo ve TV yoktu. Haber verme ve haber alma hakkı ise günümüzdeki değin önem taşıyordu.

Gerçekte, İngiltere'nin İspanya'ya savaş açmasının sözde kalan nedeni, İngiliz uyruklu Robert Jenkins adlı bir kaçakçının İspanyollar tarafından Küba'da kulağının kesilmesi dayanıyordu.¹ Acaba 1739 yılında yazılı basın, radyolar ve televizyonlar tüm dünyaya İngiltere'nin böyle bir nedenle savaşa girdiğini açıklasalar, kamuoyu durup düşünür müydü, ortada başka nedenler vardır diye?

Artık bugün "Jenkins'in Kulağı ile İlgili Savaş" diye anılan bu olayın ardından, günümüzdeki kitle iletişim araçlarının durumuna bakarak, yukardaki sorunun yanıtını vermeye çalışabiliriz.

Bugün Amerika Birleşik Devletleri, "Yıldız Savaşları" adlı, ülkemizi de çok yakından ilgilendiren tehlikeli bir savaş girişimini, "barış" görünümünü altında gerçekleştirmeye hazırlanıyor. "Yıldız Savaşları"nda kimsin kulağının kesileceğinin ayırdında mıyız? "Yıldız Savaşları"nın ne olduğunu biliyor muyuz? Salt biz değil, Batı dünyası da yeterince biliyor mu? Oysa günümüzde yazılı basının eriştiği geniş bir kitle var. Radyonun, televizyonun ve sinemanın eriştiği kişilerin sayısı ise artık "milyar"la ölçülüyor.

"BALKANLAR'DAN SÖKÜLEN FÜZELER"

Ülkemize baktığımızda, izleyici sayısının giderek artmasına karşın, kitle iletişim araçlarının savaş nedenlerini daha çok saklar bir duruma getirildiğini hemen söyleyebiliriz. Örneklerden biri çok yakın geçmişten: TRT Televizyonu'nda 9 Temmuz 1986 akşamı altıncı bölümü yayımlanan "Kennedy" adlı ABD kaynaklı dizi, TV yönetimi tarafından sansür edildi. Oysa dizinin bu bölümü Türkiye'nin 1962 yılında bir savaş bunalımı içindeki yerini sergiliyordu. O yıl Sovyetler Birliği Küba'ya füze yerleştirmeye kalkınca, Başkan Kennedy de bu füzeleri havadan bombalamaya karar verir. Derken, iki devlet pazarlığı başlarlar. ABD, "Burnumun dibindeki Küba'ya Sovyet füzelerinin yerleştirilmesi, benim güvenliğime aykırı düşünüyor" der. Sovyetlerin yanıtı hazır: O zaman siz de bizim burnumuzun dibindeki ABD füzelerini kaldırın."

Sovyetler Birliği'nin burnunun

dibindeki ABD füzeleri acaba nerededir? Türkiye'dedir ve Türk halkından bu gerçek, ABD füzeleri top-raklanmız üzerine kurulurken saklanmıştır. 1962 yılında Sovyetler Birliği-ABD çatışması sırasında da saklanmıştır. Kennedy dizisi 1986 yılında Türk televizyonunda gösterilirken de saklanmıştır. Çünkü dizi TRT'de dilimize çevrilirken, konu ile ilgili konuşmalarda "Türkiye'deki ABD füzeleri" diye geçen tümceler değiştirilmiş ve "Balkanlardaki ABD füzeleri" denmiştir.

Kaldı ki, bu çeviri değişikliği TRT Televizyonu'nda ilk kez geçen temmuz ayında yayımlanan "Kennedy" dizisinde yapılmamıştı. 1981 yılında, TRT'de bir başka yönetimin bulunduğu dönemde, bir rastlantı sonucu ekim ayında, TRT Televizyonu 1962 Küba bunalımını daha ayrıntılı ele alan "Ekim'in Füzeleri" adlı bir başka ABD kaynaklı dizi yayımlamıştı. 1981'deki bu dizide de, 1986'daki "Kennedy" dizisinde TV yönetiminin başvurduğu aynı çarpıtma ve çıkarma yapıldı ve Türkiye'nin bir nükleer savaşın eşğine geldiği ve yok olma tehlikesiyle, işin ayırdında olmadan, karşılaştığı Türk halkından bir kez daha saklandı.

1981 yılında televizyonumuzda gösterilen "Ekim'in Füzeleri"nde TRT yönetimi ne gibi çarpıtmalara başvurmuştu?

Dizinin son bölümünde Sovyet prezidyumunun ABD Başkanı Kennedy'ye gönderdiği mektupta yer alan, "Sayın Başkan, Küba ABD'nin 90 mil açığındadır" ifadesinden sonra şu cümleler yayından çıkarıldı:²

"Ancak, Türkiye burnumuzun dibindedir. Biz, Küba'daki silahların saldırıya yönelik olmadığını söylüyoruz. Ancak, siz Türkiye, Yunanistan ve İtalya'daki füzelerin saldırıya yönelik olduğunu söylediniz. Küba'daki füzeleri çekmemiz karşılığında sizin de Türkiye'deki füzeleri sökmeyi istiyoruz."

Yayımdan çıkartılan bir başka bölüm de, Başkan Kennedy'nin mektubu aldıktan sonraki şu sözleri:

"Bu pazarlığı kabul edemem. Bir tarafta Türkiye, Yunanistan, İtalya. Diğer tarafta Çin, Polonya ve Almanya... Ülkeleri takas mı edeceğiz? Bu satranç oyunu mudur?"

Hemen bunu izleyen saniyelerde Kennedy, çevresindekilere döner ve "Size kaç kez söyledim, bu füzeleri kaldırın diye" der. Danışmanı Sorenson da Kennedy'ye şu yanıtı verir:

"Türk Dışişlerine füzelerin kaldırılmasını istediğimizi söylemiştik. Ancak bunu reddettiler. Bizim Savunma Bakanlığı da zaten füzelerin kaldırılmasına karşı çıkmıştı. Böylece konu unutuldu gitti."

Kennedy de yanıtında; "Bu füzeleri Türkiye'de tutmanın hiçbir yararı yoktur" der.

Bu bölüm de dizinin İngilizce özgün kopyasında bulunmasına karşın TRT Televizyonu'ndan yayımlanan kopyada yer almadı. Ama 1981'de televizyonumuzda gösterilen bu dizide "Yunanistan'daki füzeler"den bol bol söz edildi. 1986'da yine televizyonumuzda gösterilen ikinci "Kennedy" dizisinde ise, yapılan çeviri çarpıtmalarıyla, bu kez "Balkan-

lar'daki füzeler"den bol bol söz ediliyordu.

Görüldüğü gibi, 1962'deki Küba bunalımında Türkiye birdenbire bir "taraf" olmuş ve Türk halkı bunun ayırında olmadığı gibi, toprakları üzerinde kendini bir savaşa sürükleyecek ABD füzelerinin bulunduğu, bu füzeleri ABD yönetiminin bir gün gelip kaldırmak istediğini, ama o günkü Türk Hükümetinin buna karşı çıktığını öğrenememiştir. İşin bizi bu yazıda ilgilendiren yanı, söz konusu gerçeklerin ABD kaynaklı iki diziden TRT yönetimi tarafından çıkartılarak Türk kamuoyundan saklanmaya çalışılmasıdır.

TRT yetkilileri, 1981'deki "E-kim'in Füzeleri"nde yapılan değişiklikle ilgili sansürün, Türkiye'nin ulusal çıkarları açısından TRT ve Dışişleri Bakanlığı tarafından gerçekleştirildiğini açıklamışlardır. 1986'da gösterilen ikinci "Kennedy"

dizisinde ise herhangi bir sansürün olmadığını söylediler. Nitekim, öğrendiğime göre, Ankara TV Müdür-lüğü'ndeki denetim aşamasında "Kennedy" dizisinin metninde "Türkiye'deki füzeler" çevirisinin üstü çizilmiş ve yerine "Balkanlar'daki füzeler" diye yazılmıştı. Daha sert sansür uygulamasıyla tanınan bir üst aşamadaki TRT Genel Müdürlüğü denetimcileri ise, kendilerinden beklenilmeyen bir davranışla, çeviriyi "Türkiye'deki füzeler" diye düzelttiler. Ama sonunda yayın yine "Balkanlar'daki füzeler" diye yapıldı.

Türkiye'deki ABD nükleer gücünün günümüzde de tartışma konusu yapıldığı sırada, 24 yıl önceki Küba bunalımında ülkemizle ilgili bir nükleer savaş olasılığının hâlâ kamuoyundan bir TV dizisinde bile saklanması ve konunun çarpıtılması, "savaş kışkırtıcılığı"ndan başka bir şey değildir. Günümüzdeki kitle iletişim araçlarının "savaş kışkırtıcılığı" yapmaları için ille de savaşı destekleyen yayınlara yer vermeleri gerekmiyor. Savaş olasılıkları ile ilgili gerçeklerin kamuoyundan saklanması ya da çarpıtılması da aynı olumsuz işlevi yerine getirmeye yetiyor.

PENTAGON - KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI İŞBİRLİĞİ

Kısacası, geçen yüzyıllarda uluslar savaşın gerçek nedenlerini kitle iletişim araçlarının sınırlı etkinliğinden ötürü öğrenemiyorlardı. Bugün ise giderek yaygınlaşan ve etkinliği neredeyse sonsuza dek varan kitle iletişim araçlarının "yalancılığı" sonucunda savaş tehlikesiyle ilgili gerçekler çok daha ustaca saklanabiliyor. 1960'lı yıllarda bu kitle iletişim araçları ABD'de Vietnam'la ilgili gerçekleri Amerikan kamuoyundan saklayarak karşı tarafı bir "saldırgan" gibi sunmuş ve ABD'nin savaşa girmesini haklı göstermeye çalışmıştı.

Bugün de "Yıldız Savaşları" ve Nikaragua'daki durumla ilgili olarak ABD kitle iletişim araçlarında aynı oyun oynanıyor. "Yıldız Savaşları" girişiminin "saldırgan" yanı gizlenmekte ve kamuoyuna karşı tarafın yarattığı "savaş tehlikesi"ne karşı önlem alınması gerektiği düşüncesi aşılanmaktadır. Reagan yönetimi-

nin Nikaragua politikası da aynı anlayışla kitle iletişim araçlarından yansıtılıyor. Üstelik her iki konuda, Vietnam konusunda görülen çok daha başka ve fazla bir çaba da var. Çünkü ABD'nin Vietnam'daki durumu başlangıçta kamuoyundan saklanmış ve önce Amerikan halkının ve ABD'nin yanında yer alan diğer ulusların desteğinin sağlanmasına önem verilmemişti. Bu nedenle de Vietnam'daki savaşın bir çıkma-za girdiği anlaşıldığında, gerek Amerikan kamuoyundan ve gerek dost sayılan ülkelerden ABD yönetimine eleştiriler yöneltilmişti.

Bu hatayı unutmamış olan Pentagon şimdi "Yıldız Savaşları" ve Nikaragua gibi konularda daha akılcı davranmak istiyor ve önce ABD içinden ve sonra da kendini destekleyen ülkelere destek sağlamadan savaşa ilgili girişimlere başlamaktan kaçınıyor. "Yıldız Savaşları" ve Nikaragua konusunda da ABD içinde ve dışında destek yaratacak olan gücü kitle iletişim araçlarından başkası sağlayacak değil. Olay yazılı basın, radyo, TV, hatta sinema filmi ile bir "baş girişimi" diye sunuluyor. Karşı tarafın saldırganlığı karşısında bu gibi baş girişimlerinin kaçınılmazlığı vurgulanıyor ve konuyu Pentagon'un isteği doğrultusunda sunabilmek için de çok önemli ayrıntıların özellikle haberlerde, haber yorumlarında ve izlencelerinde çarpıtılmasından da kaçınılmıyor.

Bu görüşleri sürünen, Pentagon'la kitle iletişim araçları arasında sıkı bir bağ kurulduğu ortaya çıkmıyor mu? Elbette. Savaş propagandasını yoğunlaştıran böyle bir bağ artık yadsınmaz. Bugün ABD'deki 50 büyük şirketin Amerikan kitle iletişim araçları üzerinde hissesi var. Bu şirketlerin çoğu da silah yapımıyla ilişkili olduğu için, Pentagon'la işbirliği yapıyor. Böyle bir durumda da ABD kitle iletişim araçlarının "baş" konusunda gerçekleri dile getirmesi olanaksız. "Baş"la ilgili gerçekler, ancak Pentagon'un istediği biçimlerde Amerikan kamuoyuna sunuluyor.

Bu gibi ilişkiler içine giren şirketlerin arasında, işi "radyo-TV yayıncılığı" olan CBS (ABD'deki 3 büyük yayın şebekesinden birinin sahibi) de var. CBS, aynı zamanda da, askersel amaçlı bilgisayar teknoloji-

si alanına girdi. Şimdi CBS radyosu-nun ve televizyonunun ürettiği haberler, haber izlenceleri ve dramatik diziler mi ABD'nin Nikaragua ile ilişkilerini "savaş kışkırtıcılığı" yapmadan sunacak? Ya da "Yıldız Savaşları"nın gerçek yüzü mü CBS tarafından yansızlıkla işlenecek? Nitekim bu yayın kurumu, yabancı basından izlediğimize göre, geçen yıldan başlayarak "Yıldız Savaşları" girişiminin ABD'deki en büyük destekçileri arasında yer alarak sık sık radyo-TV yayınları yapmaktadır.

HOLLYWOOD PENTAGON'UN EMRİNDE

ABD'de sinema filmi üreten büyük film şirketlerinin (Hollywood'da) de hisseleri silah yapan ya da satan "çokuluslu"ların elindedir. Hintli yazar P.Sainath'ın belirttiğine göre, bu "çokuluslu şirketler"in etkisiyle Pentagon'un istekleri doğrultusunda bir yılda 1141 sinema filmi, 3560 TV filmi ve 3142 film parçası üretilmiştir. Hollywood, her yıl saldırganın karşı tarafta olduğu ve ABD'nin barışı korumak için savaştığı düşüncesini içeren yüzlerce TV ve sinema filmi yapıyor. Artık, ünlü sağıcı sinema oyuncusu John Wayne'nin "Green Berets-Yeşil Bereliler" adlı filmi için gerekli bütçenin Amerikan Kara Kuvvetleri tarafından sağlandığını bilmeyen yok. Ülkemiz sinemalarında da gösterilen bu filmde yeşil bereli Amerikan komandolarının Vietnam savaşındaki kahramanlıkları ve ABD'nin Vietnam'da savaşmasının haklılığı sergileniyordu. Bizim televizyonumuzda da gösterilen ve Japonların Pearl Harbour'a nasıl baskın yaptıklarını anlatan "Tora Tora Tora" adlı Hollywood filmi de parasal bakımdan Amerikan donanması tarafından desteklenmişti.

Pentagon-çokuluslu şirketler-ABD-kitle iletişim araçları arasındaki ilişki sonucunda ortaya çıkan "savaşın yana" haberler, haber izlenceleri, belgeseller, TV ve sinema filmleri ve yazılı basın ABD'nin "uyuduşu" durumuna gelmiş ülkelerdeki kamuoyunu da etkiliyor elbette.³ ABD kaynaklı TV dizileri TRT Te-

levizyonunda yayımlandığında da "savaş kışkırtıcılığı" açıkça yapılıyor. Bunlar arasındaki en belirgin örnekleri 1983 yılında televizyonumuzda çekincesizce gösterilen "25. Yüzyıl, Savaş Yıldızı, 3. Dünya Savaşı, Goliath Bekliyor" adlı dizilerde sergileyebiliriz.

İlk üç dizi hemen hemen söz birliği etmişçesine, "Bir nükleer savaş olmaksızın dünya barışının sağlanamayacağını" Türk kamuoyuna kabul ettirmeye çalışmıştı. "25. Yüzyıl" bu görüşü en açık biçimde savunuyor ve "düşman" olarak da uzayın her yanına dağılmış olan üstü kapalı "solcuları" gösteriyordu. Onları temizlemek için ne gerekiyordu? Yeni bir savaş daha. "Yıldız Savaşları" mı? Niçin olmasın? Aynı görüşü "Savaş Yıldızı" adlı ABD dizisi daha da pekiştiriyordu. "3. Dünya Savaşı" adlı bir başka ABD dizisi ise, televizyonumuzda gösterilen pek çok sinema filmi gibi, "iyi adamlar"ın Amerikalılar, "kötüler"in ve savaş çıkaranların ise salt "Sovyetler" olduğunu vurguluyordu. Gerçi dizinin bir bölümünde, Alaska'da birbirleriyle çarpışmaya giren Amerikalı ve Sovyet subayları, bu çarpışmanın bir nükleer savaşa yol açabileceğine inanınca komutlara karşı çıkarak el sıkışıyorlardı. Ama sonra "kötü" Sovyet subayı bir bomba atıyor, iki subayı öldürüyor ve çarpışmaların durdurulmasını engelliyordu. Moskova'da ise savaştan yana olan KGB Başkanı bir general, barıştan yana olan Sovyet Genel Sekreteri'ni öldürtünce artık 3. Dünya Savaşı kaçınılmaz oluyordu. Sovyetler ya da KGB, bir dizide 3. Dünya Savaşı'nı çıkaran taraf olarak gösterilemez mi? Bu konuda imgesel dünyanın her çeşit olanaklarını en geniş anlayışla kullanan senaryo yazarlarına hemen "hayır" demek olanaklı değildir. Ama ABD yönetiminin ve bu ülkedeki çokuluslu şirketlerin savaşa dayalı ekonomi politikalarının ve elbette bir de CIA'nın dünyanın dört bir yanında çıkardığı savaşların ayırında olanlar, "3. Dünya Savaşı" adlı ABD dizisindeki Sovyet savaş kışkırtıcılığını kolay kolay kabul edemezler. Öte yanda, ülkemizde kaç TV izleyicisi tarihsel gerçekleri biliyor? İşte söz konusu dizilerin amaçlarından biri de "bilmeyenleri" koşullandırmak ve başta ABD

Escher'in gerçekmiş sanısını yaratan Çağlayanı ya da haksız savaşları haklı gösteren TV dizileri

olmak üzere "hür dünya"daki (özgür dünya demiyorlar bir türlü) tüm ülkeleri savaşa hazır olmaya ve ülke ekonomilerini ve savunma bütçelerini sürekli biçimde yüksek tutmaya inandırmaktır. "3. Dünya Savaşı" adlı dizinin vurguladığı en önemli nokta buydu.

"Goliath Bekliyor" ise herhangi bir nükleer savaşı konu almamakta,

daha çok olumsuz yanlarıyla geniş kitleleri etkiliyor.

SAVAŞLAR JENKINS'İN KULAĞI KESİLDİ DİYE Mİ ÇIKIYOR?

Ne yapmak gerekir? Bugün kimi

de "suçlu" bulunuyorlar? Türkiye'de ise yine nükleer savaşa ilgili gerçekler TV dizilerinde niçin çarpıtılıyor? Türkiye'de, Norveç'te ve benzeri ülkelerde niçin ve nasıl birbirini andıran "engelleme" olayları yer alabiliyor? Eğer kamuoyu bu gibi sorunların yanıtlarını özgür ve demokratik bir ortamda verebilecek düzeye gelirse, bugün "savaş" için kulla-

"All the News That's Fit to Print"

NEWS SUMMARY AND INDEX, PAGE 15

VOL. CXII, No. 38,263

NEW YORK, SUNDAY, OCTOBER 28, 1962

THIRTY CENTS

The New York Times.

SOVIET OFFERS TO WITHDRAW CUBAN ARMS IF MISSILE BASES IN TURKEY ARE REMOVED; U.S. BARS DEAL, INSISTING BUILD-UP HALT

NEHRU SAYS INDIA IS OBTAINING ARMS TO MATCH CHINESE

Equipment Offers by West Indicated—Peking Is Said to Oppose Compromise

Signals of Jupiter Are Believed Solved

By JOHN A. OSWALD

Two New York physicists appear to have solved the mystery of the strange radio signals coming from the planet Jupiter.

CAPITAL ADAMANT

A Private Message in Softer Tone Is Also Sent by Premier

THE WEATHER

U.S. Weather Service Report: Partly sunny, then cloudy and milder today. Partly cloudy tomorrow. Temp. range: 38-51; tomorrow: 50-54.

NEHRU SAYS INDIA IS OBTAINING ARMS TO MATCH CHINESE

Equipment Offers by West Indicated—Peking Is Said to Oppose Compromise

Signals of Jupiter Are Believed Solved

By JOHN A. OSWALD

Two New York physicists appear to have solved the mystery of the strange radio signals coming from the planet Jupiter.

CAPITAL ADAMANT

A Private Message in Softer Tone Is Also Sent by Premier

THE WEATHER

U.S. Weather Service Report: Partly sunny, then cloudy and milder today. Partly cloudy tomorrow. Temp. range: 38-51; tomorrow: 50-54.

28 Ekim 1962 günü The New York Times: "Sovyetler Türkiye'deki füze üsleri sökülürse Küba'daki silahları geri çekmeyi öneriyor..."

ama fırsatını bulduğunda ABD'nin en yakın "müttefik"inin de "barış"tan yana olduğunu araya sıkıştır-maktaydı. Bu "müttefik" ise İsrail'di. İsrail ve barış... Her ikisinin yan yana gelemeyeceği bugün artık açıkça ortada. Ama dizi Türk TV izleyicilerine mantığa sığmayan pek çok olayla birlikte bir de bunu anlattı.

Kitle iletişim araçlarının barışa karşı bir tutumla yukarıda salt birkaç örneğini verdiğim biçimdeki kullanımı, başta Türkiye'de olmak üzere Kuzey ve Güney Amerika'da, Batı ve Kuzey Avrupa'da, Ortadoğu'da ve Güneydoğu Asya'da giderek yaygınlaşan video ile de sürüyor. Video kullanımının izleyiciyi evindeki kendi dünyasına çekerek, dışardaki sorunlardan uzaklaştırması, kasete konmuş filmin onun üzerinde daha da derin etkiler yaratmasına yol açıyor. Sonuçta da her kitle iletişim aracı gibi video da iyi yanları kadar

ülkelerde barışı korumak ve "savaş kışkırtıcılığı" ile ilgili gerçekleri kitle iletişim araçlarında açıklamak ve bu araçları barış yolunda kullanmak ya engellenmekte, ya suç sayılmakta, ya da zor kullanılarak durdurulmaktadır. Geçen yıl, mayıs ayında, Norveç'te çıkan "Ikkevold" adlı dergide çalışan yedi gazeteci, adı geçen ülkedeki askersel amaçlı ABD üsleri hakkında bilgi yayımladıkları için "suçlu" bulunmuşlardı. "Ulusal çıkarları" tehlikeye düşürdükleri gerekçesiyle... Nükleer savaşa yol açabilecek üsler hakkında ve aleyhinde yazdıkları için... Evet, bu gibi olaylar karşısında neler yapmak gerekiyor?

Acaba Norveçliler kendi ülkelerinde çıkan bir dergiden Norveç'i bir nükleer savaşa sürükleyebilecek ABD üsleri hakkında bilgi edinmekten niçin yoksun bırakılıyorlar? Bu bilgileri yazarlar, niçin mahkemeler-

nılan tüm kitle araçlarını "barış" için kullanmak üzere neler yapmak gerektiği de düşünülecektir. Hiçbir savaş Jenkins'in kulağı kesildiği için çıkmadı. Önce bunu öğrenmek gerekli...

- 1- Jan Carew, USA, "Doomsday Information, The Democratic Journalist, No. 3, Mart 1986.
- 2- Sedat Ergin, "Ekimin Füzeleli Dizisinden Türkiye'nin adı Çıkarıldı", Cumhuriyet, 7 Ekim 1981.
- 3- Yazar, Batılı haber tekellerinin (Associated Press, United Press International, Reuters, Agenc France Presse ve Deutsche Presse Agentur) dünya ve TRT üzerindeki tek yanlı etkilerini Türkiye Yazıları dergisinin Aralık 1980 tarihli 45. sayısında ve bu incelemesinin yer aldığı "Ayıptır Söylemesi: TRT'nin İçinden" adlı (YAZKO Yayını, 1983) kitabında geniş biçimde ele aldığı için, burada ayrıca belirtmemiştir.

Darbenin 13. Yıldönümü Şili Halkı Yalnız Değildir

Mehmet Şakir

11 Eylül, emperyalizmin, uluslararası tekellerin, Şili'deki halk yönetimine karşı giriştikleri faşist darbenin yıldönümüdür. Bu nedenle, çok yakın bir gelecekte, Şili'de, yeniden gül ve özgürlük günlerinin kurulacağına olan inancımızla, Şili halkıyla dayanışla bayrağını yükseltiyor ve Şili'deki faşist rejimi bir kez daha lanetliyoruz.

BALMACEDA - ALLENDE

16. yüzyılın ortalarında İspanyol İmparatorluğu tarafından işgal edilen Şili, 1818 yılında bağımsızlığını kazanmıştır.

1886 yılında, ilerici kesimlerin temsilcisi olan liberal Jose Manuel Balmaceda başkan seçildi. 1891 yılında iç savaş patlak verdi. Şili donanması başkana karşı ayaklandı, Sekiz ay süren iç savaş sonunda Balmaceda yenilgiyi kabul etmek zorunda kaldı. Arjantin Elçiliğine sığındı ve 19 Eylül 1891'de intihar etti.

Pek çok tarihçi ve araştırmacı, liberal başkan Balmaceda ile Marksist başkan Allende'nin yazgılarını birbirine benzetir.

Allende, 26 Temmuz 1908'de Valparaiso şehrinde doğdu. On sekiz yaşında tıp fakültesine girdi ve burada öğrenci lideri oldu. Şili'de 1932 yılı temmuz ayında, Albay Marmaduke Grove önderliğinde yüz gün süren bir Sosyalist Cumhuriyet kurulmuştu. Allende bu sırada Valparaiso'da bir hastaneye doktor olarak atandı. Kısa süre sonra, 1932 devrimi sona erdiğinde Allende tutuklandı. 1933 yılında çeşitli gruplar bir araya gelip Sosyalist Parti'yi kurarlarken aralarında Allende de vardı. Sosyalistler, komünistler ve radikaller Halk Cephesi'ni kurdular. Adayları Aguirre Cerda, 1938 yılında Şili Cumhurbaşkanı oldu. Marksistler hükümette görev aldılar. Allende de sağlık bakanlığına getirildi. 1943 yılında Sosyalist Parti'nin Genel Sekreteri; 1952, 1958 ve 1964

yıllarında başkan adayı oldu. Ama başkanlık seçimlerini kaybetti.

UNIDAD POPULAR

17 Aralık 1969'da Santiago'da bir araya gelen Sosyalist Parti, Komünist Partisi, Radikal Parti, Sosyal Demokrat Parti, Birlikçi Eylem Hareketi (MAPU) ve Bağımsız Halkçı Eylem örgütleri Unidad Popular'ı (Halk Birliği) oluşturdular.

Tarihsel bir sol birlik hareketi olan Unidad Popular, ortak programında şu saptamayı yapıyordu: "Şili kapitalist bir ülkedir, emperyalizme bağımlıdır ve burjuvazinin yabancı sermaye ile işbirliği içinde olan kesimlerinin yönetimi altındadır. Burjuvazinin bu kesimleri, ülkenin temel sorunlarını çözmemektedirler; çünkü bu sorunlar, bunların gönüllü olarak hiçbir zaman bırakmayacakları sınıf ayrıcalıklarından doğmaktadır."

Birliğin önderi Allende, mutlu bir gelecek için, tüm Şili halkının birliğini savunmaktadır. Bir söylevinde şöyle demektedir: "Bir kurtarıcı, Tanrı tarafından gönderilmiş bir kişi olmadığımı her zaman söylemişimdir. Ben, halkın zafer ümidi-ni sadece birlik olmada gören militan bir sosyalistim."

BİR DÖNÜM NOKTASI

4 Eylül 1970 tarihinde yapılan seçimlerde, Halk Birliği'nin adayı Salvador Allende oyların yüzde 36,3'ünü alarak başkan seçildi. 4 Kasım'da Allende göreve başladı. Böylece dünyada ilk defa burjuva demokrasisi koşulları altında bir Marksist başkan iktidara geliyordu. Bu, uluslararası çapta bir olay olmuştu.

4 Nisan 1971'de yapılan genel seçimlerde Unidad Popular oy oranını yüzde 49,75'e çıkardı. 11 Temmuz'da bakır madenleri kamulaştırıldı. ABD Şili'ye verdiği kredileri kesmeye başladı. 21 Mart 1972 tarihinde, uluslararası tekel İTT'nin 1970 ve 1971 yıllarında uygulamaya çalıştığı iki darbe planı açığa çıktı. 22 Ağustos'ta dükkan sahipleri,

11 Ekim'de kamyoncular greve gittiler.

4 Mart 1973'te yapılan seçimlerde Unidad Popular oyların yüzde 44'ünü aldı. Bu sırada askerler arasında küçük çaplı ayaklanmalar oldu; bastırıldı. 25 Temmuz'da kamyoncular yine greve başladılar. Sağın eylemleri yoğunlaştı. Şili'de giderek çıkarların zedelendiğini gören uluslararası tekelci sermaye, tüm gücüyle Şili'ye ve Allende yönetimine çul-landı.

11 Eylül 1973'te Şili silahlı kuvvetleri, halkın oylarının yüzde 44'ü ile iktidara gelen Allende'yi devirdi. Darbeye karşı direnen Allende öldürüldü.

VENCEREMOS!

11 Eylül darbesiyle iktidara gelen Pinochet, ilk iş olarak Anayasayı kaldırdı. Kongreyi kapattı. Tüm sol partiler ve sendikalar kapatıldı, üyeleri tutuklandı. Binlerce insan öldürüldü, işkenceden geçirildi. Hitler faşizminden beri görülmeyen yöntemler kullanıldı. Kitaplar yakıldı. Aydınlar kamplara dolduruldu. Onbinlerce kişinin akıbeti meçhul oldu.

Böylesi zor günler yaşayan Şili halkı, faşist rejime karşı direndi, direnmiyor. Tüm dünya halkları Şili halkını destekliyor. Pinochet rejimini lanetliyor. Her ırktan, her ulustan iyiden, güzelden, haklıdan, özgürlükten yana olan insanların dayanışması Şili halkına güç veriyor.

Pinochet rejimi tarafından, darbeden sonra Şili Stadyumu'na kapatılan ve orada katledilen ünlü halk şarkıcısı Victor Jara'nın, Şili Stadyumu'nda bestelediği son şarkısı, dilden dile dolaşıp, Şili'den tüm dünyaya yayılıyor ve Şili'nin üzerinde esen bir özgürlük rüzgarı oluyor.

"Kara bir şarkı oldu dilimden
dökülenler
yansıtayım dediğimde bu dehşeti!
Dehşetti yaşadığım,
ölümüm dehşet.
Ezgileri oldular bu şarkının
şimdi sonsuzluğa karışan
sessizlik ve çığlıklarda
nice nice onlar.
Hiç görmemiştim bu gördüğümü,
hissetmemiştim böylesine yürekten
tomurcuğun doğacağı anı..."

Ruhi Su'nun Birinci Ölüm Yıldönümü "Yattığımız Yerde Güller Bitecek"

Lütfiye Aydın

Acılarla yüklü

Dargın yüreklere

Yetiştirdim geldim

İyi ki geldim.

Ruhi Su

İlkin öksüzlüğü tanıdı:

Belki de bundandı türküler böylesine bağlılığı. Öksüz bırakılan türkülerin elinden tutup, onları kirinden pasından antması; besleyip büyütmesi. Tüm yaşamını onlara adanıp, onlarla ağlayıp gülmesi...

Öksüzlükle birlikte savaşı tanıdı:

Birinci Dünya Savaşı'nın ortada bıraktığı binlerce Mehmet'ten biriydi. Yıllar sonra bir şiirinde, "Gitsin de gelsesin/Çocukluğum geliyor aklıma" diye özetlediği o dönemde, savaşı ve onun getirdiği tüm acıları, yıkımları yaşadı. Birden Adana'da, yoksul bir ailenin yanında buldu kendisini. Onlarla birlikte tanıdı işgal acısını. Kaçkaç'ı... Toroslar'da oradan oraya sığınıp, göçebeliliğin sızısını tattı. Yıllar sonra Seferberlik şiirine şöyle yansıdı bu sancılı geçmiş: "Hep savaşlardan kaldı bu yoksulluk/Seferberlik derlerdi, ben de bulundum içinde/Pelit ekmek ağacı/Harnup pekmez ağacı, bal ağacıydı bizim güneyde."

Sonra yurdunu tanıdı:

Van, Adana derken İstanbul ve Ankara, Konya... Mapusluk ve sürgün de yurdu tanımanın bir parçası olduğuna göre, beş yıllık tutukluluğu ve Çumra sürgününü de burada anmak gerek. Aynılığı, işsizliği, iş aramayı, gözetimi de... Acıyı yani. Acılara türkülerle dayanmayı.

Adana Öksüzler Yurdu'ndaki ilk öğrenimden sonra bir süre Halıcıoğlu Askeri Lisesi. Nice çabadan, serüvenden sonra da çok istediği Ankara Müzik Okulu, buradaki ortaöğretim. Ve Ankara Devlet Konservatuvarı'nda tamamladığı yükseköğrenim. On yıllık müzik öğretmenliğini izleyen ikinci on yılda da opera sanatçılığı. Maskeli Balo, Figaro'nun Düğünü, Madam Butterfly, Tosca gibi operalarındaki roller. 1952 yılında, düşüncelerinin sakıncalı bulunması yüzünden bu görevinden ayrılması. Ondan sonra tüm uğraşının halk türkileri olması.

Bir Alman sanatçı onu, "Yeni bir halk ozanı tipi" olarak niteliyor. Belki yanlış değil ama, eksik bir tanımlama bu bence. Ruhi Su, yepyeni bir halk sanatçısıdır da aynı zamanda. Üstelik ta 1940'lardan yaşamının son yıllarına dek sürdürdüğü bir ozanlık serüveni de var. Belli bir düzeyin üstünde, bilinç ve yürek işi şiirler bunlar. Şiirlerinin bir bölümü halk şiiri geleneğinin uzantısı gibi görünse de, çoğunluğu çağdaş şiirimizin soluğunu taşımakta. Güzelliği yalınlıkta yakalamış bir ozanın, us-

ta işi şiirleri. Dahası, kalemi düzyazıda da gücünü kanıtlamış. Birçok sanat ve siyasa dergisinde çıkan yazıları, ilk bakışta çokseslilik, şarkı, türkü, halk ozanları vb. konularda yazılmış gibi görünse bile, ilerici bir aydının bu konuları eksen olarak ele alıp, genelde siyasa ve sanat üzerine ürettiği özgün düşünce yazıları bunlar. Her biri bir okul değerinde yazılar.

Hem sesi, hem de saziyle kanıtladığı usta yorumculuğunu, sesinin olağanüstü boyutluluğu ve renkliliğini, güçlü müzik eğitiminden yola çıkarak geliştirdiği kuramcılığını, bu konuyu daha iyi bilenler ele alıp inceleyecektir kuşkusuz. Aydın namusluluğunu, savaştan ilericiliğini, yüreğinin güzelliğini de... Bu konuda epeyce yazıldı, çizildi. Daha da yazılıp çizilecek. Ben hiç yüzyüze gelmediğim, dahası bir tek konserini bile dinleme fırsatı bulamadığım bu değerli sanatçının sanatçı ve insan yanına ilişkin, şu anda aklıma geliveren bir anıyı anlatacağım.

Onu, çoğu yaşıttım gibi, İmece'den çıkan kırkbeşlik plaklarından tanıdım ilkin. Altmışlı yılların ortalarıydı. Yaklaşık bir ay Dedemoğlu'yla, Urfani'yle, Bebek'le, Kul Halil ve öteki türkülerle arkadaşlık ettim. Hakkında hiçbir şey bilmiyordum, bir ad ve sestem özge. O sıra dünya bir Beatles çılgınlığını yaşıyordu. Bizim gazetelerde de her gün, bu dört İngiliz genci üstüne, sürekli yazılar çıkıyordu. Ne ki Ruhi Su ile ilgili tek satır yoktu bu gazetelerde.

İnsan merak ettiğini sever, sevdiğini merak edermiş ya, doğru. Bu adamın kim olduğunu bilmek istiyordum. Sonunda onu çok yakından tanıyan biri dostum oldu. Büyükleme ustası, serüvenini anlattı. Büyüklendim. Üstüne üstlük, bir de kocaman plak koydu pikaba. Bir opera plağı. Fidelio. Zindancının sesini hemen tanıdım. Sonra Kurtuluş Savaşı Destanı'nı dinledim o dost evinde. Bir yitiğimi bulmuşçasına sevdiğimi bugün bile anıyordum.

Derken, onun el yazısıyla bir pusula ulaştı bana. Yöreme ait olduğu söylenen bir türkünün adı yazılıydı pusulada. Dostum, bu türküyü bulmamı istiyordu. Araştıracığıma söz verdim. Araştırdım da. Hem de çok araştırdım... Ama bilen tek insan yoktu. Bir yandan kendime, çevreme kızıyor; öte yandan Ruhi Su'nun titizliğine, gerçek saygısına hayran oluyordum bir kat daha. Hayranlık ve eziklik duyguları arasında bunalmışken, ezikliğin sevince dönüşmesini yaşadım. Büyük usta, çabamı uzaktan izlemiş gibi, yeni çıkan Yunus Emre uzunçalarını adıma "sevgiyle" imzalayıp, yine o dost aracılığıyla ulaştırmıştı bana. Sanatçı duyarlılığını, alçakgönüllülüğünü ve titizliğini böylece tanıdım. Hem uzak, hem yakın. 1972 şubatıydı.

Türkülerini halk gibi söylemediği için ona karşı çıkan yarı-aydınları şöyle yanıtlıyor bir yazısında: "Halk

gibi söylemek sözü de yerinde bir söz değil. Ne halk diye belirli bir kişi var, ne de halkın bütününe ifade edecek belirli bir söyleyiş var. Aşık Veyisel var, Aşık Hasan var, Ahmet var, Mehmet var, biz varız. Halkın birimleriyiz. Her birimiz sesimiz ve kültürümüzün şartları içinde derece derece birtakım ayrıntılarla bu türkülerini söylüyor ve değerlendiriyoruz. Eğer kültürümüzle birtakım imkânlar kazanmışsak, illa da bu imkânlardan mahrum insanlar gibi söylemeye neden özenelim?...Türkülerin tek özelliği, yaşayan bir varlık gibi her an değişip yeniden doğmalarıdır."

Ruhi Su türkülerimize tüm Anadolu uygarlıklarının ortak bir kalıtı gözüyle bakar. Bunları, Anadolu insanına ilişkin belgeler olarak değerlendirir. Ne ki bu belgeler öteki uygarlık kalıntıları kadar ipucu vermez. Çünkü ezgiler, sözler kadar açıklayıcı değildir. Ruhi Su, bu konudaki görüşlerini şöyle anlatıyor: "Türkülerin ne zamandan ve kimden kaldığı bilinmez. Hitit halkının, Selçuklu'nun ya da başka Anadolu halk topluluğunun insanları gibi ezgileri de hiç kuşkusuz yaşama gücünde olan öğeleriyle bugün aramızda olduğu halde, hangisinin Hitit olduğunu, hangisinin Selçuk olduğunu yapı kalıntıları, kapacak buluntularında ve sözcüklerde olduğu kadar bilemiyoruz." Bu ortak mirası alıp, yeni baştan işlemenin gereğine inanır. Çünkü türküler kitaplardaki cöklerdeki türküler değildir ona göre. Bu yüzden "Okumuş, müzik

eğitimi görmüş bir insan gibi türküyü söylüyorum" der ve ekler: "Dünyaya bakmasını ve insanları sevmesini biliyorum."

Dünyaya bakmak ve insanları sevmek... Salt yetenekle üstesinden gelecek şeyler değil bunlar. İnsanın dünyadaki yerini ve konumunu doğru saptamakla, insanımızın mutluluğa hakkı olduğuna inanmakla ve onun mutluluk savaşımına katkıda bulunmakla elde edilebilecek nitelikler.

Şimdi "Yattığı yerlerde güller biten" bir başka ozanımızla, Hasan Hüseyin'le yaptığı bir konuşmasında, "Bir düzen türkülerden korkmaya başladı mı, artık o düzeni kimse ayakta tutamaz" demiş. Nitekim, o güzelim Hasan Dağı türküsü, böyle bir korkunun sonucu aldığı cezanın anısı. Sözleriyle, ezgisiyle, ezginin anlattığı yaşantıyla Ruhi Su'nun. Ruhi Su Hasan Dağı'yla özdeş. "İnsan olmaktır suçumuz" diyen o türküyü, suçlu insan olmak olan başka ozanlarımızda da yankılanmış. Ozan Hasan Hüseyin, Ruhi Su için yazdığı bir şiirinde şöyle anlatmış ustayı:

"damarı pir sultan damarı
damarı robson damarı
gelir uğul uğul yeraltı
nehirlerinden
gelir ve bulur yüreğimizi
damarı kavga damarı"

Türkülerinden korkulup asılan Pir Sultan, türkülerinden korkulup yargılanan Paul Robeson ve yalnızca türkülerinden değil, ölüsünden bile korkulan Ruhi Su, Hızır Paşalar'a, McCarthy'ye ve onların yolunu izlemek isteyenlere karşı yaşıyor, yaşayacak. Cellatlara anıt dikildiği görülmüş şey değil çünkü. Ama gerçek sanatçılar herbiri birer anıt olan yapıtlarıyla dimdik ayakta her zaman.

"Türkü söylemek benim için bir aşk halidir. En güzel aşklarımı türküyü söylerken yaşadım. Ne onlar beni aldattı, ne de ben onları" diyen Ruhi Su'yla eğer sağlığında karşılaşmış olsaydım, şöyle demek isterdim: "Senin türkülerini dinlemek de benim için, bizim için bir aşk halidir büyük usta. Ne biz türkülerini aldatık, ne de türkülerin bizi..."

28 Eylül Seçim Sonuçlarını Nasıl Yorumlamalı?

Tunç Tayanç

Seçime neredeyse daha bir ay varken, seçim sonuçlarını yorumlamak da neyin nesi?" diyenler çıkabilir. Pek haksız da değiller, ama her seçimden sonra olduğu gibi, sonuçları herkesin dilediğince yorumlayıp seçimi kimin kazandığı sorusunun yanıtsız kalmasını da bir

şekilde önlemek gerekiyor. Hele 28 Eylül'de...

Kamuoyu, ANAP tarafından zaten bilerek, isteyerek yanlış oluşturuluyor, basın da buna körükle gidiyor. Sanki 28 Eylül'de FB ile GS karşılaşacak da maçın kaç kaç biteceği tartışma konusu. Atılacak gol sayısı baştan belirlenmiş: 11. Bu

durumda en uçta 11-0 var. Sonra da çeşitli seçenekler: 8-3, 7-4, 6-5 vb.

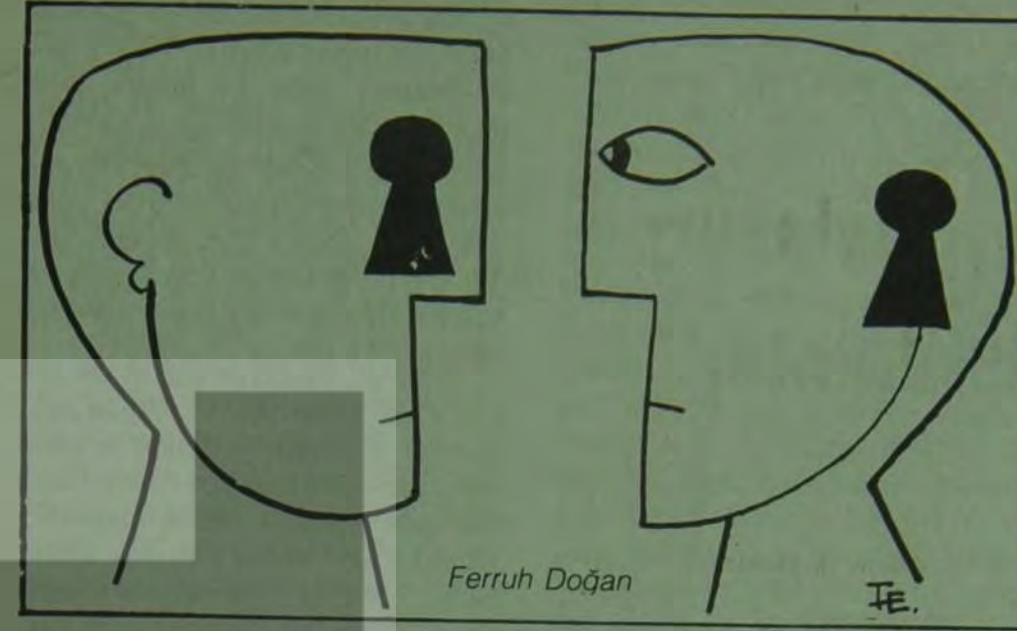
Oysa, TBMM aritmetiği açısından ANAP'ın 11-0 kazanmasıyla, 11-0 kaybetmesi arasında hiçbir fark yok. Bunu, istatistikleri kendine yontmakta çok hünerli olan Özal da biliyor bilmesine, ama sonucu milletvekili sayısı platformunda tartışmak işine geliyor. Neden?

Bu soru, 6 Kasım 1983'te söz konusu 11 milletvekilliğinin nasıl dağıldığına bakılarak yanıtlanabilir: 28 Eylül'de seçim yapılacak milletvekilliklerinin üçünü (Burdur, Manisa-2, Samsun) ANAP kazanmış, dördünü (Gaziantep, Manisa-1, Niğde, Zonguldak) artık siyaset sahnesinde olmayan MDP almış, üçünü de (Ankara-2, İstanbul-6, İzmir-2) bugün SHP çatısı altında yer alan HP kazanmış; Bingöl'de ise MDP il barajını aşmamış, ANAP'ın 3. adayı ve-

28 Eylül 1986'da Ara Seçim Yapılacak Yerlerde 6 Kasım 1983 Milletvekili Seçimi Sonuçları

	Seçmen sayısı	Katılım	Katılma oranı (%)	Geçerli oy sayısı	ANAP (%)	HP (%)	MDP (%)	Oy barajı	Boşalan Milletvekilliği
Ankara 2. Bölge	295.205	276.133	93,5	263.807	145.296 55,1	63.801 24,2	52.625 19,9	52.762	HP
Bingöl	65.670	58.892	89,7	55.729	24.616 44,2	16.275 29,2	14.338 26,6	18.577	Eksik milletvekili
Burdur	116.502	111.893	96,0	105.550	56.031 53,1	33.013 31,3	16.506 15,6	35.184	ANAP
Gaziantep	324.258	292.194	90,1	276.079	115.097 41,7	95.011 34,4	65.971 23,9	39.440	MDP
İstanbul 6. Bölge	486.284	443.449	91,2	423.780	197.524 46,6	140.638 33,2	81.152 19,1	60.540	HP
İzmir 2. Bölge	392.027	371.329	94,7	354.002	111.071 31,4	134.546 38,0	104.767 29,6	59.001	HP
Manisa 1. Bölge	304.559	292.481	96,0	278.953	114.208 40,9	88.019 31,6	76.726 27,5	55.791	MDP
Manisa 2. Bölge	179.432	174.061	97,0	166.409	77.068 46,3	47.367 28,5	41.974 25,2	55.470	ANAP
Niğde	190.955	174.756	91,5	163.801	72.477 44,3	46.880 28,6	44.444 27,1	37.761	MDP
Samsun	163.826	152.602	93,1	147.016	59.727 40,6	41.614 28,3	44.273 30,1	49.006	ANAP
Zonguldak 2. Bölge	221.994	210.715	94,9	200.059	85.995 43,0	62.282 31,1	51.782 25,9	50.015	MDP
Toplam	2.740.712	2.558.505	93,4	2.435.185	1.059.110 43,5	769.446 31,6	595.058 24,4		

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü, Milletvekili Seçimi Sonuçları, 6.11.1983, Yayın No. 1071

to edilmiş ve sonuçta bir milletvekili eksik seçilmiş.

Seçim sonuçları, yüzeysel biçimde, yalnızca kazanılan milletvekilliği sayısına bakarak değerlendirildiğinde ANAP kaybettiği üç milletvekilliğini ne kadar artırırsa, o kadar başarılı sayılacaktır.

Ortada yarım milyonu aşkın MDP oyu bulunmaktadır. Ayrıca, her yerden yalnızca bir milletvekili seçilecek olması çoğunluk sisteminin işlemesine yol açacak, bir başka deyişle, barajı aşmış olmak koşuluyla, diğer partilerden bir oy fazla alan parti milletvekilliğini kazanacaktır. Bu iki unsurun yararı, katılma oranının düşük olması ile ANAP'ta barındığı söylenen dört eğilimin hiç olmazsa bir bölümünün bu kez kendi "öz" partilerine dönmeleri

olasılığının zararından daha çok olacaktır. Bu da, ANAP'ın üçten çok milletvekili çıkarması demektir. Bu nedenle de, ANAP, başarı ölçütü olarak kazanılacak milletvekili sayısına -en azından kamuoyu önünde- ağırlık vermektedir. Kuşkusuz bunda, "maç kaç kaç bitecek?" yaklaşımının da payı yüksektir.

Oysa kullanılması gereken başarı ölçütü farklıdır; bir partinin 6 Kasım'da sağladığı konumu ne ölçüde geliştirdiğine bakılmalıdır. Başarılı sayılmak için, ara seçim yapılacak yerlerde 6 Kasım'da alınan oy sayısını ve oy oranını aşmak gerekir. Bu iki koşul birlikte gerçekleşmelidir. Oy sayısının artmış olması, söz konusu partinin geliştiğini gösterir, ama yeterli değildir; diğer partilere göre de gelişme göstermelidir.

Bu ölçüt, ANAP için de, 6 Kasım'ın HP'si ve bugünkü izdüşümü olan SHP için de geçerlidir. ANAP ara seçim yapılacak yerlerde kullanılan geçerli oyların yüzde 43,5'ini oluşturan toplam 1.059.110 oy almıştır. Hem bu sayıyı artırmalı, hem de oy oranını yükseltmelidir ki, başarıdan söz edebilsin. ANAP Genel Başkan Yardımcısı Bülent Akarcalı'nın kesin gördüğü yüzde 42 (Bkz. *Nokta*, 24 Ağustos 1986), bu anlamda başarı olmayacaktır.

Aynı şeyler SHP için de geçerlidir. HP'nin 6 Kasım'da, ara seçim yapılacak yerlerde aldığı oy 769.446'dır ve buralardaki geçerli oyların yüzde 31,6'sını oluşturmaktadır. Başarı bu değerlerin üstüne çıkmaktır.

6 Kasım seçimlerine katılmayan, ama 25 Mart 1984'te yapılan yerel seçimlerde seçmenin karşısına çıkan DYP ile RP için de bu yaklaşım geçerlidir. Ara seçim yapılacak yerlerde, 25 Mart'ta DYP 321.791, RP de 97.521 oy almıştır.

DYP ile RP dışında kalan partiler ne 6 Kasım, ne de 25 Mart seçimlerine katılmadıklarından, yüzde 10 Türkiye barajını aşabildikleri, ya da bu baraja yaklaşabildikleri oranda başarılı sayılacaklardır.

Özetle, 29 Eylül 1986 sabahı, seçimden kimin kazançlı, kimin zararlı çıktığını değerlendirirken başvurulması gereken ölçüt, kazanılan milletvekili sayısı değil, 6 Kasım'dan -ya da 25 Mart'tan- bu yana oy sayısı ve oranı anlamında sağlanan gelişme olmalıdır. □

BİLAR A.Ş. İZMİR FUARI'NDA

BİLAR A.Ş. sürdürmekte olduğu etkinliklerin bir devamı olarak Uluslararası İzmir Fuarı'nda Montrö Kapısı girişinde kiraladığı standında, Fuar süresince kitap ve plak-kaset sergisi açarak imza günleri düzenlemiştir. Saat 18.00 - 22.00 arası yapılacak imza günlerine aşağıdaki yazar ve sanatçılar katılacaktır:

26 Ağustos : Aziz Nesin, Demirtaş Ceyhun, M.Tali Öngören
27 Ağustos : Aziz Nesin, Demirtaş Ceyhun, Haluk Gerger
28 Ağustos : Aziz Nesin
29 Ağustos : Uğur Mumcu
30 Ağustos : Uğur Mumcu
31 Ağustos : Mehmet Kemal, Şükrü Erbaş
1 Eylül : Erbil Tuşalp, Reha İsvan-Zeynep Oral
2 Eylül : Ahmet Telli
3 Eylül : Abdullah Baştürk, Hikmet Çetinkaya
4 Eylül : Yılmaz Onay, Sadun Aren

5 Eylül : Tefik Çavdar, Sadık Gürbüz
6 Eylül : Erdal Atabek, Halit Çelenk
7 Eylül : Aziz Nesin, Müjdat Gezen
8 Eylül : Aziz Nesin, Müjdat Gezen, Turan Karakaş
9 Eylül : Ali Sirmen, Ayla Kutlu, Sacide Çekmeceli
10 Eylül : Pınar Kür, Hulki Aktunç
11 Eylül : Ertan Tıgılı, Feyza Hepçilingirler, Alpaslan Berktaş, Orhan Çubukçu
12 Eylül : Necati Cumalı
13 Eylül : Hakkı Gümüştaş, Nafize Öztürk, Aral Öztakent, Mustafa Özturanlı
14 Eylül : Azime Korkmazgil, Emre Kongar
15 Eylül : Refik Aydın, Hamdullah Köseoglu, Abdullah Yılmaz, Fahir Aksoy
16 Eylül : Gürhan Tümer, Cafer Özkan, Asım Öztürk, M. Mümtaz Tuzcu
19 Eylül : Aziz Nesin, Can Yücel, Metin Güven
20 Eylül : Aziz Nesin, Rasih Nuri İleri
21 Eylül : Aziz Nesin, Güney Dinç

Fonlar: Bilinmesi Gerekenler

Oğuz Oyan

Son yıllarda ve özellikle bu yılın başından beri ülkemizde en çok tartışılan konuların başında "fonlar" geliyor. Kesin olarak saptanabilen ve çalışır durumdaki 90'ı aşkın fonun yaklaşık yarısı 1980 öncesinde kurulmuş olmasına rağmen, fonların ilgi odağı olması, acaba niçin bugünleri bekledi? Fon konusunun son zamanlarda güncelleşmesi nedensiz değildir. Bir kefe, hiçbir dönemde ANAP döneminde olduğu kadar sık aralıklarla fon kurulmadı. Keza hiçbir dönemde bugünkü büyüklük ve kapsamda fon kurmaya tevessül edilmedi. Gene hiçbir dönemde gelir ve harcamaları bütçe disiplini dışına kaçınlan; mali yasaların, Sayıştay ve TBMM denetiminin dışında tutulan fonlar bu denli ağırlık kazanmadı.

ÖVÜNÜLEN "FON MODELİ"

Birkaç noktanın özellikle vurgulanmasında yarar var. Önce, hükümet kanadının fonlardan "bizim modelimiz" diye övgüyle söz etmesi ve bunun "Güney Kore mucizesi gibi uluslararası literatüre geçecek" (Tanrı betlerinden korusun) bir sistem olduğunu savunması üzerinde duralım.¹

Bilindiği gibi,² gelişmiş kapitalist ülkelerde sermaye birikimi sürecinde ortaya çıkan bunalımlar, tekelci devletin ekonomiye daha fazla doğrudan ve dolaylı müdahalelerde bulunmasına yol açmakta, bunun için de giderek daha fazla mali kaynağın merkezi denetimi gerekli olmaktadır. Toplam vergi yükünün olağanüstü ölçülerde artırılması yanın-

da, son on yıllarda uç veren yeni bir eğilim de, bütçe disiplininin mümkün olduğunca esnetilerek parlamentoya ve kamuoyu denetimi dışına kaçan bütçe dışı fonların büyütülmesidir. Tekelci sermayenin doğrudan temsil edildiği bazı yarı-kamusal kuruluşların oluşturulması ve kamu fonlarının bunlara daha fazla kaydırılması da aynı yöneliş içinde anlam kazanmaktadır. Bununla birlikte, bu ülkelerdeki demokratik muhalefet, parlamentonun en asli ve tarihsel görevi olan vergi salma ve kamu harcamalarını denetleme yetkisinin gaspedilmesine şiddetle karşı koyduğundan bu tür yetki aşındırmaları nispeten sınırlı kalmaktadır. Ancak büyük sermaye, fırsatını bulduğunda bütçenin "katı" kuralları dışına çıkmak için akla gelmedik yolları zorlayabilmektedir. Bunun en tipik örneği,³ Alman işgal kuvvetleri güdümündeki ve Fransız büyük sermayesine desteklenen teslimiyetçi Vichy Hükümeti zamanında yaşanmıştır. Fransa'da 1940-1944 arasında bütçedışı özel hesaplar (fonlar) öylesine yaygınlaştırılmıştı ki, toplam bütçe harcamalarından daha büyük tutarlara erişmişti! Üstelik savaş sonrası hükümetlerinin bu durumu düzeltmesi de pek kolay olmamıştı. Fonların sayısının azaltılması, parlamentonun izni olmadan hiçbir özel fonun kurulması ve fonların bütçe yasasına dahil edilmelerine yönelik üç temel reform ancak 1956 yılında tamamlanabilmişti. Bu tarihsel deney, bütçe dışı fonlara Türkiye'de bugün karşı çıkan sol muhalefetin işinin hiç de kolay olmadığını göstermektedir. Özellikle daha bugünden fon hesap-

larının bütçe büyüklüğünün yarısına yakın bir tutara ulaştığı, 1988 genel seçimlerine kadar bu oranın daha da artmasının beklendiği, fon hesaplarının ciddi olarak tutulmadığı veya kamuoyundan gizlendiği, sosyal demokrat muhalefetin fonlara ilişkin reformlar konusunda yeterli bir hazırlık içinde olmadığı görüldüğüne göre, zorluk daha da büyümekte...

Yukarıda yazılanlardan çıkan bir sonuç da, Cahit Aral'ın "Bizim modelimiz hem gelişmiş, hem de geri kalmış ülkelere tavsiye ediliyor" sözlerindeki tersliğin belirginleşmesi. Mutlaka bir "model" tavsiye edilecekse, 1980'ler Türkiye'sinden önce sırada 1940'lar Fransa'sı duruyor. 1980'ler Türkiye'si de ANAP yönetiminde artan bir ivmeyle bu tarihsel örneğe doğru yol alıyor.

BAZI GÖSTERGELER

Fonlar konusunda altı çizilmesi gereken bir nokta da, ne kadar bütçe dışına çıkarılırsa çıkarılsın, fonların hem kamu kesiminin, hem de dolayısıyla, özel sermaye birikiminin doğrudan ve dolaylı finansmanında temel bir işlev görmeleridir. Bunu en iyi ortaya koyacak olan, mali kurumlar kesimi ile devlet kesimi, şirketler kesimi, hane halkı ve dış âlem kesimleri arasındaki mali fon aktarımları tablosunun oluşturulmasıdır. Ancak bu türden geniş kapsamlı ve (veri yokluğunda) zor bir çözümlemenin sonuçları elde olmaksızın dahi, fonların kamu finansmanı süreci dışında ele alınamayacağını bazı göstergeler son derece açık biçimde verebilir. Bunun için ilk önce, kapitalist ekonominin finansman sürecinin tekliğini ve bütünlüğünü dikkate almak gerekir. Bu bağlamda kamu finansmanı, hem kamusal hem özel üretim ve tüketim harcamalarının finansmanının birliği ve tekliği anlamında bir bütündür. Fon kaynaklarının büyük bölümünün "Fonlar İhale Yönetmeliği" çerçevesinde özel sermayeye verilen siparişlere aktarıldığını, hatta doğrudan doğruya özel girişimle ortaklıklar biçiminde veya şirket kurtarmalarda kullanıldığını bir kenara bırakalım. Kamu ve özel kesimin finansmanındaki içiçeliği göstermek için dört temel göstergelyi esas alalım:

Bir: Fonlar özel kesime kredi olarak da kullanılmaktadır.⁴ **İki:** Üç büyük fonun (Kamu Ortaklığı, Toplu Konut ve Savunma Sanayii Destekleme Fonları) Merkez Bankası nezdinde toplanan gelirlerinin hemen kullanılması gerekmeyen bakiyelerinin Ziraat Bankası'nda değerlendirilebileceği Bakanlar Kurulu'nca karara bağlanmıştır.⁵ Bu karar, başta üst düzey askeri çevreler olmak üzere çeşitli kesimlerin baskısıyla alınmıştır. Bu kararın alındığı gün yönetmeliği çıkarılan diğer bir büyük fonun, Fak-Fuk-Fon diye ünlenen Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu'nun "kaynaklarının bankalarda (Ziraat Bankası kısıtı da yoktur) hesap açtırmak suretiyle değerlendirileceği" de hükme bağlanmıştır.⁶ **Üç:** Aynı karar ve yönetmelikte, söz konusu dört önemli fonun kaynaklarının devlet tahvili ve hazine bonoları satın alınması suretiyle nemalandırılabilceği kararlaştırılmıştır. İki yıl ve bir yıl vadeli devlet tahvillerinden sonra hüküme-

tin altı ay vadeli hazine bonosu satışlarının da tıkanmaya başlaması, buna karşılık bütçe dışına çıkarılan fonların da etkisiyle büyüyen bütçe finansmanı krizinin çözümünde çıkış yolu olarak gene fonların görülmesi, esaslı bir çelişkiyi de gözler önüne sermektedir.⁷ **Dört:** Fonların kaynaklarını yatırıma zorlandıkları bir başka yatırım alanı da, bir diğer fon yönetiminin (Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi'nin) çıkardığı gelir ortaklığı ve hisse senetleri'dir. Köprü-baraj satışından sonra KİT'lerin de büyük ölçüde bu yoldan pazarlanmak istendiği hesaba katılırsa, bu denli büyük bir operasyonda gene fonlara (Fak-Fuk-Fon dahil) önemli işlevler yüklenmek istendiği anlaşılır. Kamu kaynaklarının gene kamusal nitelikli fonlara aktarılmasının mantığı pek açık olmayabilir; ancak bunun özelleştirmede bir adım olacağı kuşkusuzdur. Şu an için önemli olan ise, Hazine'nin iç borçlanmada karşılaştığı sıkışıklığının aşılmasıdır.

BÜYÜK SERMAYENİN TAVRI

Şimdiye kadar yapılan kısa değerlendirmeden, fonlardan doğrudan ve dolaylı olarak yararlanan ve yararlanacak olan asıl kesimin sermaye ve özellikle büyük sermaye çevreleri olduğu sonucuna varmak zor değildir. Bu sonuç, halkın gözünü boyamak ve seçmen çevrelerine şirin görünmek için çıkarılan Fak-Fun-Fon için dahi geçerlidir. Bu fonun kaynakları, özellikle seçim dönemleri dışında bankalara yatırıldığı; çeşitli proje, iştirak, tesis ve gayri menkullere aktarıldığı ölçüde bu olasılık büyüyecektir.⁸ Peki bu koşullarda büyük sermayenin fonlara karşı tavrı ne olmaktadır? Bu tavrın en azından ikireklidir. Ekonomik raporlarında, başlangıçta bir yandan "vergi gelirlerinde bariz düşme"lerden dem vurulurken, öte yandan "bütçe dışı yönetilen fonlar nedeniyle devlet vergi ve harcamalarının sınırları her geçen gün daha da genişlemekte ve genel bütçe durumu istatistiklerle takip edilememektedir"⁹ denilerek çelişik de olsa yumuşak bir karşı çıkış ve buna koşut olarak ekonomiye sahip çıkma tutumu sergilenmekteydi. Zaman zaman üyelerden gelen baskılarla, özellikle Odalar Birliği çevresinden daha sert karşı çıkışlar da görülmüyor değildi. Ancak fonların kaynaklarının nasıl kullanıldığı ve kullanılacağı belli olunca, üstüne üstlük iktidarı kanadı büyük sermayenin endişelerini giderecek güvenceleri de verince bu tepkiler de, büyük ölçüde destek vermeye dönüşüverdi. Örneğin Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'nce 25.4.1986'da Odakule'de düzenlenen "Savunma Sanayii" konulu toplantıda¹⁰ bir konuşma yapan Milli Savunma Bakanı Zeki Yavuztürk, "fonun asıl gayesinin savunma sanayii yatırımlarına katılmak olmadığını" vurgulayarak, ilk önce, kamunun doğrudan yatırımlarının artacağından endişelenen 100'ün üzerindeki büyük firma temsilcisinin yüreğine su serpiyor; arkasından da "fonda birikeceği tahmin edilen 300 milyar liranın Türk özel sektörü için önemli bir potansiyel olduğunu, Sayıştay kapsamında bulunmayan fonun'çekle ödenen bir kaynak' nite-

Tan Oral, Cumhuriyet 14.8.1986

liğinde düzenlendiğini kaydediyor" ve sözlerini "sonuna kadar özel sektörün yanındayız" diyerek tamamlıyordu. Savunma Sanayii Destekleme Fonu İdaresi Başkanı Vahit Erdem ise konuşmasında, "fonun, bütçe dışı en büyük kaynağı oluşturduğunu, (...) fondan özel sektöre uzun ve orta vadeli kredi, yatırım için teşvik kredisi verileceğini, fonun ayrıca ortaklık oluşturabileceğini, kur risklerini karşılayacağını ve iç ve dış borçlarda garantörlük yapacağını" belirtiyordu. TOBB adına konuşan O. Kilercioğlu ise, "Savunma sanayiini gerçekleştirme çalışmalarının sonuçlanma merhalesine geldiğini görmekten mutluluk duyduklarını, atılan olumlu adımları takdirle karşıladıklarını" ifade ediyordu. (Daha başka ne söylenebilirdi ki?) Doğrusunu söylemek gerekirse, Savunma Sanayii Fonu kurulmadan aylarca önce ordunun hükümetten ek kaynaklar talep ettiği değerlendirilmesini yapmış olmamıza rağmen,¹¹ bu kadarını biz de tahmin etmiyorduk.

FON FOBİSİ

Yeri geldiğinde "fon modelimizin" başka ülkelere örnek gösterildiğiyle övünen, sermaye çevrelerine göz kırpan pervasız bir coşkuyla "sonuna kadar yanınızdayız" diyen, yoksullaştırdığı, ekonomik-sosyal haklarını geriletmişti¹² kitleleri uyutmak, avutmak ve oylarını avlamak için bıkmadan usanmadan Fak-Fuk-Fon'un faziletlerinden bahseden ANAP iktidarının, kendisinden fonlarla ilgili toplu bilgiler ve ayrıntılı açıklamalar istendiğinde ciddi bir rahatsızlık ve sıkıntı içine girdiği görülüyor. Böyle durumlarda olmadık aldatmacalara başvurmak gereğini duyuyor, hatta gayri ciddi çalıştığını kabullenme pahasına (bundaki gerçek payı bir yana), fonlarla ilgili toplu bilgilere sahip olmadığını söyleyebiliyor.

Geçtiğimiz şubat ayında parlamento içinden ve basın tarafından sıkıştırılan ANAP Hükümetinin fon fobisini veya daha doğru anlatımla fonlar konusunda kamuoyu korkusunu yakından izlemek fırsatını bulduk. Burada fonlara ilişkin sorulara verilen yanıtlardan bazıları ele almak, samimi ve ciddi olmayan bir

yönetim anlayışını ortaya çıkarmak açısından da gereklidir.

Eski ANAP milletvekili Türkân Arıkan'ın işler durumdaki 90 fonda 1986 yılında 3,5 trilyona ulaşacak bir kaynak birikimi olacağını, bunun bütçenin yüzde 42'sine denk düşüğünü ve sadece ANAP döneminde 19 fon kurulduğunu ifade etmesi (somut yolsuzluk tespitleri ile ilgili soruları geçiyoruz) üzerine kendisine verilen resmi yanıt hercü-

mercine bir göz atalım: Başbakan Yardımcısı Kaya Erdem, 24 Şubat 1986 tarihinde televizyondan yaptığı açıklamada, kendi dönemlerinde 19 değil, sadece 9 fon kurulmuş olduğunu söylüyor. Aynı tarihte Başbakanlık Basın Merkezi aracılığıyla yapılan açıklamada, fon sayısının 82 olduğu, bunlarda toplanan fon gelirinin 1,2 trilyonu bulduğu ve ANAP iktidarı döneminde 9 fon kurulduğu belirtiliyor.¹³ Şimdi karşı-

ANAP FONLARI

Fonun Adı	Kuruluş kanun veya kararının Resmi Gazetede yayımlanış tarihi
1- Yatırım Malları İmalatı Teşvik Fonu	15.02.1984
2- Kamu Ortaklığı Fonu	17.03.1984
3- Toplu Konut Fonu	17.03.1984
4- Dış Krediler Kur Farkı Fonu	(BKk) 14.04.1984
5- Türk Sporunu Teşvik Fonu	13.07.1984
6- Katma Değer Vergisi Fonu	2.11.1984
7- Tarım Reformu Fonu	1.12.1984
8- Geliştirme ve Destekleme Fonu	(BKk) 7.12.1984
9- Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu	(BKk) 13.12.1984
10- Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu	2.05.1985
11- Serbest Bölgeleri Tesis ve Geliştirme Fonu	15.06.1985
12- Madencilik Fonu	15.06.1985
13- Tanıtma Fonu	28.06.1985
14- Savunma Sanayii Destekleme Fonu	13.11.1985
15- Vergi İdaresini Geliştirme Fonu	11.12.1985
16- Yurtdışında Hizmet Veren Teşebbüslerin İstihkaklarını Sağlamak Üzere Görevlendirilen Kuruluşlar ile Bu Teşebbüslerde Çalışırken Mali Sıkıntıya Düşen İşçileri Destekleme Fonu	4.01.1986 (24.09.1985'ten itibaren geçerli)
17- Sinema ve Müzik Sanatını Destekleme Fonu	7.02.1986
18- Federasyonlar Fonu	28.05.1986
19- Tütün Fonu	3.06.1986
20- Sosyal Yardım ve Dayanışmayı Teşvik Fonu	14.06.1986
21- Çıraklık, Mesleki ve Teknik Eğitimi Geliştirme ve Yaygınlaştırma Fonu	19.06.1986

EK VE AÇIKLAMALAR:

- Kisaltmalar: BKk: Bakanlar Kurulu kararı ile, Y: Yönetmelik
- Şubat 1986 tarihine kadar kurulmuş olan 17 fona, Öğrenci Harçlar Fonu ile Yüksek Öğretim Kurulu Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Fonu'nu da eklemek gerekir. Böylece Şubat 1986 öncesi iki yıllık ANAP iktidarı döneminde 19 fon kurulmuş olduğu anlaşılır. Bu arada her üniversitede rektörlüğe bağlı olarak kurulabilen Üniversite Araştırma Fonları'nı burada dikkate almıyoruz.
- 1983 yılında kurulmuş dört fonun işlerliğini sağlayan yönetmelikler ANAP döneminde çıkarılmıştır: • Korunması Gerekli Taşınmaz Varlıklarının Onarımına Katkı Fonu, Kuruluş: 23.7.1983, Y: 24.6.1985. • Trafik Hizmetleri Geliştirme Fonu, Kuruluş: 18.10.1983, Y: 16.6.1985. • Çevre Kirliliğini Önleme Fonu, Kuruluş: 11.8.1985, Y: 17.5.1985. • Tasarrufları Koruma Fonu, Kuruluş: 13.8.1985 Y: 7.6.1986
- Bazı fonlar da ANAP döneminde önemli değişiklikler görmüşlerdir. Bunlar arasında iki önemli fon var: İhracatı Teşvik Fonu ile Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu. ANAP döneminde oluşturulan, adı "fon" konmamakla birlikte fon özelliği gösteren bir de "gizli fon" vardır: "Ticari plakaların verilmesinde uyulacak usul ve esaslar hakkında karar" Resmi Gazete: 3.5.1986

SONUÇ: 23 fon kurulmuş (gizli fonla 24), 4 fonun yönetmeliği çıkarılmış, 2 fonda önemli değişiklik yapılmış (etti 30), bu arada 3.8.1984'te "Fonlar İhale Yönetmeliği" çıkarılmıştır. Bütün bunlar Aralık 1984 ile Haziran 1986 arasındaki 30 aylık icraatta "başarılabilmektedir".

laştıralım. Bir kere T.Arıkan 1986 sonunda birikecek fon geliri tahmini yaparken, iktidar sözcüleri 1985 sonu rakamlarını vererek bir aldatmacaya başvuruyorlar. Kaldı ki, gene resmi verilere göre, 1985 sonu itibarıyla sadece 17 fonda biriken fon geliri 1,2 trilyonu biraz aşkın bir tutara ulaşmaktaydı.¹⁴ Tüm fonlar hesaba katıldığında bu tutarın 2 trilyonu aşması beklenebilirdi.¹⁵ Öte yandan 25 Şubat 1986'da T. Arıkan'ın 19 fonu isim isim belgeleyerek açıklamasına ne denecekti? Bizde Arıkan'ın listesi olmamasına rağmen, Resmi Gazete taraması ve Merkez Bankası ile Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın bazı verilerinden kalkarak oluşturduğumuz fon listesi de benzer bir sayıya ulaşmaktadır (Bkz. Tablo). Peki bu durumda iktidarın tutumunu hangi sözcüklerle açıklayabileceğiz? Bunu okuyucuya bırakıyoruz.

İktidar kanadının sığındığı bir başka bahane de kendilerinden önce kurulan fon sayısının çok daha fazla olduğudur. Hatta Kaya Erdem "Bizden önce 73 adet fon vardı ve bunların hiçbirinde de denetim organı gösterilmemişti" diyebilmektedir.¹⁶ 1984 öncesinde, hatta 1980 öncesinde kurulan fon sayısının son üç yılda kurulanlardan daha fazla olduğu doğrudur. Ancak bu kadarını söylemek yanıltıcıdır. 1980 öncesi kurulan fonların çok büyük bir kısmı önemsiz fonlardır, bir kısmı çalışmamaktadır, üçte ikilik bir bölümü ise bütçe içi kaynaklara dayalıdır, üçte birden fazla bir bölümü doğrudan Sayıştay denetimine tabidir, diğerlerinin denetim organının gösterilmediği ise doğru değildir.¹⁷ (Denetim organının hiç gösterilmediği bazı fonları kurma öncülüğü de ANAP'a aittir). 1984'ten sonra kurulan fonlar ise genellikle ayrı bir Hazine oluşturacak mesamette fonlardır. Nitekim 1985 sonunda en büyük beş fonda toplanan kaynak miktarı tastamam 1 trilyonu bulmaktadır; bu beş fondan dördü 1984'te, birisi ise 1980'de kurulmuştur.¹⁸ Son bir yıl içinde bunlara iki devasa fon daha eklenmiştir: Savunma Sanayii Destekleme Fonu ve Fak-Fuk-Fon. Bu yedi fonda 1986'da toplanması beklenen fon gelirinin iki trilyonu aşacağını tahmin etmek abartma olmayacaktır.

FONLARA NİÇİN KARŞI ÇIKILMALI?

Burada amacımız fonların saymakla bitmeyen sakıncalarını alt alta sıralamak değil. Fonlarla ilgili tartışmanın hangi eksenler üzerinde sürdürülmesi gerektiğini kısaca belirtmek. Bugüne kadar fonların denetim sorunları eleştirilerin temel kaynağı yapıldı. Öyle ki, neredeyse fonların meclis adına Sayıştay'ca denetlenmesinin sağlanması durumunda (örneğin Anayasa Mahkemesi'nden beklenen buydu) ortada başkaca bir mesele kalmayacaktı.¹⁹ Üstelik Sayıştay'ca yapılacak mali-hukuki denetimler sorunun özüne (kaynak tahsislerinde etkinlik) değil, şekli yönüne (fon harcamalarının, fonların kuruluş yasalarına ve amaçlarına uygun olup olmadığı) ilişkin olacağı için, kaynak kullanımındaki keyfiliğe daha fazla resmiyet kazandırmaktan başka bir işe yaramayabilecektir.

Gerçi sorun bu kadar basit değildir. Mevcut yönetim sadece Sayıştay denetiminden değil, denetimin her türüsünden rahatsız olmaktadır. Bir ara, fonların denetiminin Yüksek Denetleme Kurulu'na bırakıldığı, Başbakanlığa bağlı bu kurulun bağımsız denetim yapamayacağı üzerinde fazlaca duruldu. Oysa ANAP iktidarı bu kurulun denetiminden dahi tedirgin olmaktadır ve nitekim birçok fonun denetiminde bu kurul bile devre dışı bırakılmıştır.²⁰ Fonların denetimden kaçırılışının elbette ciddi nedenleri ve sonuçları vardır ve bu yüzden de sürekli gündemde tutulmalıdır. Ancak bu yapılırken asli sorun ikinci plana itilmemelidir. Bu da, sınırlı kaynaklarımızın kullanımında etkinliğin ekonomik ölçütler açısından sağlanması ve denetlenmesidir. Bunun yolu ise, fonların büyük bölümünün tasfiye edilerek bütçe içine alınmasından geçmektedir. □

- 1-Sanayi ve Ticaret Bakanı Cahit Aral'ın Hürriyet'e özel demeci: 18.3.1986
- 2-Bu konuda bkz. Oğuz Oyan, "Kamu finansmanı, sermaye birikimi ve 24 Ocak istikrar modeli", İşbirlikçi Ekonomi' içinde, İstanbul, Bilim ve Sanat Yay., 1986, s. 112-118
- 3-Bkz. a.g.m., s. 174, not 84
- 4-Cumhuriyet: 8.2.1986; Hürriyet: 24

- ve 25 Şubat 1986.
- 5-Hürriyet: 18.7.1986
- 6-Resmi Gazete: 17.7.1986 (Yönetmeliğin 7. maddesi)
- 7-Burada Oktar Türel'in yerinde sorulmuş sorusunu anımsamak olanaksız. Bkz: "1980 sonrasında kamu kesimi ve finansmanı üzerine gözlem ve değerlendirmeler", Burakınz Yapsınlar, Burakınz Geçsinler içinde, Ankara, Bilgi Yay., 1985, s. 120.
- 8-Fon ve vakıflara ilişkin yasal mevzuat bu konuda şimdiden bir ipucu verilebilmektedir. Bkz. Resmi Gazete: 14.6.1986 ve 17.7.1986.
- 9-TÜSİAD, 1985 Yılına Girerken Türk Ekonomisi, İstanbul, 1985, s. 4
- 10-Bu toplantı için bkz. Türcüman: 25.4.1986. Aynı gazetede Yavuztürk'le söyleşi için: 1.3.1986. Bu fon hakkında ilginç haberler için bkz. Cumhuriyet: 19.3.1986 ve 22.5.1986; Hürriyet: 20.7.1986.
- 11-Savunma S.D.Fonu Yasası 13 Kasım 1985'te Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girdi. Bilim ve Sanat'ın Haziran 1985 sayısında ("İstikrar Modelinin Ana Hedefi ve ANAP'ın Açmazları", s. 22) bu beklentiye yer verilmişti.
- 12-Bunun için, sadece çıkarılmaya çalışılan "Kıdem Tazminatı Fonu"nu anımsatmak yeterlidir. Bkz. Şükran Ketenci, "Fon Tuzağı", Cumhuriyet: 13.3.1986.
- 13-Cumhuriyet: 25.2.1986; Hürriyet: 17.3.1986.
- 14-Anadolu Ajansı'na atfen Tercüman: 24.1.1986. Keza, E.Ataç, "Kamu Sektöründe Etkinlik Açısından Fonların Değerlendirilmesi", Anadolu Üniversitesi'nin düzenlediği sempozyuma 3.5.1986'da sunulan bildiri.
- 15-Hürriyet: 24.2.1986'ya göre 2,5 trilyon.
- 16-Hürriyet: 26.2.1986
- 17-Bu konuda bkz. M.Öztürk, Kamu Fonları ve Kullanılma Alanları, Ankara, DPT, 1983 ve İçişleri Bakanlığı Kamu Fonları, Ankara, 1985
- 18-Bkz. Not 13'teki kaynaklar. Ayrıca Hürriyet'in (24-26 Şubat 1986) sorularını yanıtlayan Kaya Erdem de -ki yanıtları genelde pek ibret vericidir- bu beş fonda 860 milyarlık bir gelir toplandığını söylemektedir. Bu beş fon şunlardır: Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu (1980), Toplu Konut Fonu' (1984), Kamu Ortaklığı Fonu (1984), Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu (1984), Geliştirme ve Destekleme Fonu (1984). Devlet Bakanı Ahmet Karaevli'ye göre, yalnızca Fak-Fuk-Fon'da 400 milyar TL birikmesi beklenmekteydi. Cumhuriyet: 18.7.1986
- 19-Bu, kısmen T.Arıkan'ın konumunu yansıtmaktadır. (Bkz. Hürriyet: 23.2.1986 ve 17.3.1986) SHP'nin de bu tuzağa sık sık düştüğü görüldü.
- 20-Bu konuda özlü bir değerlendirme için bkz. Ali Rıza Aydın, "Fonlar ve Denetimi", Denetim Dergisi, S. 2, Şubat 1986, s. 6

Yabancı Hukuk Büroları ve CIA'nın ABD Avukatlarına Çağrısı

Güney Dinç

Avukatlık Yasası'nın 3. maddesi, T.C. vatandaşı olmayanların ülkemizde avukatlık yapmalarına olanak vermiyor. Ancak bir süredenberi yabancı hukukçular "... ticari, siyasi, vergi, sigortacılık, bankacılık konularında danışmanlık..." görünümü altında ticaret şirketleri kurup, bürolar açmaya başladılar. Böylece, dava izleyip duruşmalara girmek dışında, avukatların yapabileceği tüm işlere el attıkları gibi, avukatlıkla bağdaşmayan uğraşlar edinerek, Türkiye'li meslekdaşlarından daha geniş bir çalışma ortamına kavuştular. Duruşmalara girememek, onlar için, şimdiye kadar önemli bir sorun oluşturmuyor. Bu boşluklarını, birlikte çalıştıkları Baro üyesi avukatlara dava vererek kolayca kapatabiliyorlar. Üstelik, rahat salonlarda danışmanlık yapmak varken, sırta cüppe-elde çanta, dumanlı koridorlarda soluksuz kalmak gibi sıkıntılara katlanmadan işlerini yürütmüş oluyorlar.

İstanbul C. Savcılığı'nca haklarında hazırlık soruşturması başlatılan ABD uyruklu iki avukat, savunmalarında "...Türkiye'de yabancı hukuka ve özellikle Amerikan hukukuna ait istişarede bulunduklarını..." belirterek, bu çalışmalarının avukatlık sayılmayacağı için 1136 sayılı yasaya aykırılık oluşturmadı-

ğını ileri sürdüler. ABD'deki avukatların, Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'nın 16 Kasım 1984 günlü ve 30/97 sayılı izniyle, çeşitli danışmanlık konularını kapsayan bir limited şirket kurdukları saptandı. Avukatlık Yasası'nın 35. maddesine göre "Kanun işlerinde ve hukuki meselelerde mütalaa vermek, ... yalnız baroda yazılı avukatlara ait..." bir uğraştır. ABD'li hukukçular T.C. uyruklu olmadıklarından, herhangi bir baroya yazılmalarına olanak bulunmuyor. Bu durumda hukuksal konularda danışmanlık yapmamaları gerekiyor.

İstanbul C. Savcılığı'nın Adalet Bakanlığı'ndan olayla ilgili görüş istemesi üzerine, Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü'nün 13 Eylül 1985 günlü ve 33893 sayılı yanıtında "Sözkonusu şirketin ortakları yabancı olduklarına göre, bunların Türk vatandaşlarına hasredilmiş olan avukatlık mesleğini icra etmeleri esasen mümkün olamayacağından, şirket faaliyetinin, ... mali ve ekonomik konuları kapsadığı ve bu faaliyetin Avukatlık Kanunu'nun anılan hükümleri çerçevesi dışı veya iş takibi olarak değil, Türk Ticaret Kanunu hükümleri çerçevesinde değerlendirilmeli..." gerektiği bildirilmişti. Böylece, savunmalarında "... yabancı hukuk ve Amerikan hukuku konusunda danışmanlık yaptıklarını..." söy-

leyen Amerikalı hukukçuların çalışmaları, C. Savcılığı'nca Avukatlık Yasası kapsamında görülmedi ve haklarında "soruşturmaya yer olmadığı" kararı verildi.

Olayın birinci perdesi böyle kapandı. Ne var ki, ABD'li avukatların Türkiye'deki çalışma sorunu tam çözüme kavuşmuş sayılamaz. Konuyu başından beri izleyen Türkiye Barolar Birliği, yapılan işin "avukatlık" tanımına girmesi nedeniyle, Ticaret Bakanlığı'na verilen Limited Şirket kurma izninin iptali için, Ankara İdare Mahkemesi'nde dava açtı. Bu dava henüz sonuçlanmadı.

CIA'NIN AMERİKAN AVUKATLARINA ÇAĞRISI

Türkiye'deki resmi yaklaşımın ülkemiz avukatının uğraş alanını "...dava ve iş takibi..." sınırlarına çekme eğilimine karşın, Amerikalı avukatların ulaşabildikleri her ülkede çok değişik işler üstlendikleri bilinen bir gerçektir. Amerikan Barolar Birliği'nin yayın organı olan "ABA Journal-The Lawyer's Magazine"nin, 1 Haziran 1986 günlü sayısında bize "çok ilginç" gelen bir duyuru yayınlandı. CIA, Amerikan avukatlarını göreve çağırdı. CIA'nın "...deniz aşırı ülkeler..."deki çalışmalarının bilgi toplamakla kalma-

yıp, "olayları ve insanları yönetmek..." olduğunu belirten bu açık duyurunun, Türkiye kamuoyunca da bilinmesi gerekiyor. Başkaca yorum katmadan CIA'nın çağrısını aşağıya aktarıyorum:

"Avukatlar

"CIA'da heyecan dolu yeni bir işe girebilirsiniz...

"Birinci sınıf bir avukatın becerileri nelerdir? Derlenen bilgilerin hız-

lı çözümünü ve olaylar karşısında çabuk karar verebilme yeteneği... Olağanüstü düzeyde gelişmiş, sözlü ve yazılı anlatım gücü. Karşılaşılan sorunları, mantık, nedensellik, görgü ve diplomasi kuralları içinde değerlendirip, doğruluğu benimsenecek inandırıcı çözümler üretme başarısı. Belki de, herşeyden önemlisi, ayakları yerden kesilmeden, gerçekçi düşünme yeteneği.

"Değindiğimiz bu üstün nitelikler, Merkezi Haberalma Örgütü

LAWYERS!

You could have an exciting new career with the CIA.

What are the skills of a first-rate lawyer? Rapid analysis of information and quick decision making. Communications skills, both oral and written, that are beyond the ordinary. Well developed powers of persuasion -- logic, reason, tact, diplomacy. Control and ordering of facts -- putting facts together to create cogent and convincing arguments. Perhaps more than anything, the ability to think on your feet.

These same qualities are highly valued by the Central Intelligence Agency (CIA). The diverse skills and powers of persuasion and communication that you have developed in your years of legal training and experience are in demand -- and you can be well rewarded for putting them to use in the service of your country.

Careers are available now with the Clandestine Service of the CIA, the cutting edge of American intelligence worldwide. As an Operations Officer with the Clandestine Service you will be given ample opportunity and scope for action in putting to practical use all your existing skills and more. You will learn new techniques in the advanced tradecraft of intelligence. Your interpersonal skills will be called into action, as will your ability to persuade, reassure, and

inspire confidence. You will manage cases, and people, of greatly varying natures, assimilate facts quickly, and process your findings. It is a challenge that calls for very high personal standards and multidimensional men and women.

Living abroad, excitement, adventure, independence -- if these appeal to you, then so will the Clandestine Service. Operations Officers operate overseas, often in exotic locations -- very far removed from a comfortable Stateside courtroom. There are many rewards, both personal and professional. Many Operations Officers have families, and the financial allowances and benefits for overseas living are generous.

Think about putting your hard-won skills of communication and management of people and facts to use in an entirely new career. It's a career you may never have considered before, but consider it now. The Clandestine Service has a lot to offer, to you and to your country.

Find out more by contacting the CIA today. You may discover that there is an exciting new career waiting for you.

Jay A. Collingswood
Dept. S. Rm. 4N20 (T07)
P.O. Box 1925
Washington, D.C. 20013

Central Intelligence Agency

The CIA is an equal opportunity employer. U.S. citizenship is required.

ABA Journal, The Lawyers Magazine,
1 Haziran 1986

(CIA) tarafından da aranıp beğeniy-le karşılanmaktadır. Hukuk eğitiminizi, yılların deneyimleriyle geliştirdiğiniz çok yönlü anlatım ve inandırma yeteneğinizi, kuruluşumuza katılarak yurdumuzun hizmetine vererseniz, en iyi biçimde ödüllendirilebilirsiniz.

Şimdi, dünya çapındaki Amerikan haberalma örgütlerinin en etkili kolu olan CIA'nın Gizli Servis'inde çalışabilme olanağınız vardır. Gizli Servis'te, Harekât Görevlisi (Operations Officer) olarak, size somut olaylar içinde tüm yeteneklerinizi ve daha fazlasını değerlendireceğiniz çalışma ortamı sağlanacaktır. Geliştirilmiş haberalma sanatının yeni tekniklerini öğreneceksiniz. Sizden, ikna etme, güven aşılama, güven uyandırma yeteneklerinizin yanı sıra, tüm kişisel becerilerinizi uygulamaya koymanız istenecektir. Çok değişik iklimlerdeki insanları ve olayları yöneteceksiniz. Karşılaştığınız gerçekleri çabuk özümleyip, başarılı sonuçlar alacaksınız. Bu görev, çok yönlü yetiştirilmiş erkek ve kadınlara ve üstün kişiliklerine gereksinim duyulan bir yarış alanıdır.

"Değişik yabancı ülkelerde yaşamak, heyecan, macera ve bağımsızlık ilginizi çekiyorsa, Gizli Servis'teki görevden hoşlanacaksınız. Harekât Görevlileri ABD'deki rahat mahkeme salonlarının çok uzağında, deniz aşırı ülkelerde, çoğu kez egzotik yörelerde görev yaparlar. Kişisel ve mesleki yönden önemli kazanımları vardır. Aileleri ile birlikte deniz aşırı ülkelerde bolluk içinde yaşayan "Harekât Görevlileri"ne, çok elverişli akçalı olanaklar sağlanmaktadır.

"Büyük çabalarla kazandığınız iletişim kurma, insanları ve olayları yönetme becerinizi, yepyeni bir meslekte değerlendirmeyi düşünün. Gizli Servis'in size ve yurdunuza kazandıracağı çok şeyler var. Şimdiye kadar hiç aklınızdan geçmemiş olsa bile, hele bir düşünün. Hemen bugün CIA'yı arayarak, daha fazla bilgi edinin. Heyecan dolu, yepyeni bir uğraşın sizi beklediğini öğreneceksiniz.

Jay A. Collingswood
Dept. S. Rm. 4N20 (T07)
P.O. Box 1925
Washington DC 20013

Central Intelligence Agency
(CIA fırsat eşitliği tanıyan bir işverendir. Adaylarda ABD vatandaşlığı aranır.)

Transandantal Meditasyon Ya da Birleşik Alan Teknolojisinin İç Yüzü

Ataman Tangör

Batı toplumu 1960'lerden bu yana mistik Uzakdoğu kökenli öğreti ve uygulamalara daha fazla ilgi duymaya başladı. Örneğin Zen, Budizm, Taoculuk, Hinduizm, Konfüçyüsçülük, Yoga gibi öğretiler yaygınlaşırken(karate, judo, kung-fu benzeri saldırı-savunma sporları da ilgi çeker oldu. Uzakdoğu mistisizmine giderek artan bu ilginin altında kapitalist teknolojinin toplumu artan bir hızla yabancılaştırmasının büyük etkisi var kuşkusuz. Kişinin kendi kurtuluşunun özünü ancak kendi derin düşüncesiyle elde edebileceği ilkesine dayalı bu mistik felsefe, en az iki bin yıllık geçmişle dünya zevklerinden el etek çekmek, çile doldurmak, fakirizm, ruh gücü ve insan vücudunun bir hayalden ibaret olduğu gibi bir dizi boş inanç bünyesinde barındırır.¹ O dönemlerde kast adı verilen toplumsal sınıflar arasındaki hoşnutsuzlukların bastırılmasında çok önemli bir rol oynayan ve derin düşünce gizemciliğine dayanan bu hint felsefesi acaba iki bin yıl sonra bu kez kapitalist toplumda sınıf bilincini örtmek için mi kullanılıyor?

MAHARISHI MAHESH YOGİ VE "FELSEFESİ"

Temelde kökeni Hint felsefesine dayanan bu öğretilerin içinde günümüzde *Transandantal Meditasyon* (TM) en çok yaygınlaşanı oldu. Bugün dünyamızda yaklaşık iki milyon kişi TM uyguluyor ve bu felsefeyi benimsiyor. TM, Maharishi Mahesh Yogi adlı bir Hintli fizikçi tarafından ABD'de ortaya atıldı ve 1958 yılından bu yana gelişerek yaygınlaşmaya başladı. Maharishi Yogi

1958'den 1970'lere kadar dünyanın birçok yerinde -ve bu arada 1966'da İstanbul'da da- seri konferanslar verdi. 1970'lerden sonra TM mistik-felsefi boyutlarından çıkılarak bilimsel ve örgütsel bir kimliğe büründürüldü. TM öğretmenleri yetiştirildi, ABD ve Avrupa'nın birçok kentine eğitim için gönderildi. 1971'de Maharishi International University (MIU) adı altında ABD'de Iowa'da bir üniversite kuruldu ve otuzu aşkın ülkede örgütlendi. Maharishi Avrupa Araştırma Üniversitesi (MERU) 1975'te İsviçre'de kuruldu. Daha sonra İsviçre ve B. Almanya'da Doğal Yasa Üniversiteleri, İngiltere'de Maharishi Veda Bilimi Akademisi, Hindistan'da "Dünyada Aydınlanma Çağı Merkezleri", "Yaratıcı Zeka Hareketi ve Bilimi" adı altındaki örgütlenmeler tüm Batı dünyasında yaygın bir etkinlik içinde taraftar bulmaya başladı. Bu örgütlenme ağı içinde Maharishi'nin öğretisi çağdaş bir din havasına bürünürken, kendisi peygambercesine, tapınılı bir saygı gördü. Türkiye'de içinde olmak üzere birçok ülkeden genç insanlar bu TM üniversitelerine kimi burslu, kimi kendi olanaklarıyla eğitime gittiler ve kendi ülkelerinde TM öğretmeni oldular ve olmaktadır. Bu arada Student's International Society (SIMS) adlı uluslararası TM öğrenci örgütlenmesi kuruldu ve böylece tüm dünyada meditasyoncuların yaklaşık % 50'sini üniversite öğrencileri oluşturdu. Yani özellikle üniversite gençliği arasında yaygın bir benimsenme söz konusu olmaya başladı.^{2,3,4}

Her ülkede, o ülkenin yasal koşullarına uygun bir biçimde örgütlenen TM, Türkiye'de de "Transandantal Meditasyon Derneği" adı altında et-

kinliklerine başladı ve üç büyük ilde (İstanbul, İzmir, Ankara) dernekleşti. Kurslar, geziler, konferans ve konserler, sanatsal gösteriler, dergi ve broşürlerle propagandasını yapan dernek, özellikle ülkemizde aydın kesimin ilgisini çekti. Türkiye'de de örneğini gördüğümüz bu yaygın örgütlenme ağı içinde, TM önceleri salt bir gevşeme ve rahatlama yöntemi olarak sunuldu ve tanıtıldı. Her ne kadar tüm diğer gevşeme yöntemlerinden (Zen, yoga, otojen training, hipnoz, progressiv relaksasyon vb.) daha başka ve daha üstün olduğu kuramcıları tarafından savlanmaktaysa da, bu savı kanıtlayıcı veriler yetersiz kaldı. Çünkü tüm olağanüstülük savlarına karşın TM de, Zen, otojen training, yoga gibi kendi kendine telkin (otosujasyon) yönteminden başka bir şey değildi. Ancak bu örgütlenme ve propaganda ağı içinde TM'na pek çok meziyetler yüklendi. Şimdi bu meziyetleri biraz daha yakından görelim:

Maharishi Mahesh Yogi TM tekniğini tanımlarken şöyle diyordu: "Dikkatin, düşüncenin gizlilik sınırlarını aşarak, temel kaynağına ulaşana dek düşüncenin gizli yönlerine yönelmesi."⁴ Maharishi bu uygulamanın çok basit çabası ve otomatik bir biçimde oluşacağını söylüyordu. Nitekim transandantal sözcüğü öteye geçiş anlamında olup, bu deyişi seçmesinin nedeni uygulayıcıların alışık oldukları uyanık düşünce alışkanlığından öteye geçerken, çok derin bir dinlenme durumuna ulaştıklarında, uyanıklıklarının kat be kat artması ilkesinden kaynaklanıyordu. Maharishi Yogi'nin 1974 yılında bu çağı "Aydınlanma Çağı" olarak ilan etmesinin altında bu olağandışı uyanma felsefesi yatar.⁵ TM öğretisine göre uygulama içinde "bilinç" kendinden ve otomatik olarak en saf ve en yüce değerine erişir; yani doğal yasalarla sürtüşmesinin en az olduğu bir biçime ulaşır. Ve bu kendi kendine dayalı, saf halinde bilinç 25 nitelik kazanır.⁶ Tüm olanaklar-özgürlük-sınırsızlık-kendi kendine yeterlilik-mutluluk-bütünleştiricilik-yenilemezlik-mükemmel denge-kendi içinde tamamen uyanıklık-doğa yasasının tüm potansiyeline sahip olma-sadelik-uzlaştırmacılık-sınırsız dinamizm

ve ilişki-saf bilgi-sonsuz sessizlik-mükemmel düzenlilik-sonsuz düzenleme gücü-sonsuz yaratıcılık-evrimcilik-ölümsüzlük-... gibi ana başlıklar altında özetlenebilen bu niteliklerin TM'nin özellikle TM-sidhi adı verilen mükemmelleştirici kurslara katılanlarca elde edildiği vurgulanmakta.

Mistisizm ile bilimi bağdaştırdığını ileri süren TM kurucusu Maharishi, TM'nin kuramsal yönünü en eski dünya dinlerinden Hint felsefesinin temel yapı taşı *Veda* dininden alır.^{4,7} *Veda* sözcüğünün Hint dilindeki anlamı "bilgi"dir.⁸ Ancak bu kulak yoluyla elde edilen bir bilgidir; Vedanın bilgisi erdemdir. Ancak her kast için erdemler farklıdır. Örneğin, Brahma için sunulan bir ineği almak erdemken, diğer kastlar için bu ineği sunmak erdem olur. Maharishi TM'nin yaratıcı zeka biliminden ve yaratıcı zeka biliminin de Veda biliminden köken aldığını söylerken, bilgi anlamına gelen *Veda* için şunları söyler: "Batı bilimi, ilgi dendiğinde nesnel gözlemin değişmezliğini temel alırken, Doğu bilimi öznel gözlemin değişmezliğini benimser. Doğu diliyle konuşursak, bilginin öyle bir düzeyi vardır ki, burada doğası değişmez, otantik ve gerçek evrensel bir boyuta ulaşır. Rig Veda'nın* dediği gibi: 'Bilgi bilinçte yapılanmıştır. Bunu bilmeye ne ne demeli?'"⁴

TM'DE BİLGİ VE BİLİNÇ

Bilgi ve bilinç sözcükleri TM'de kuramın ana öğesini oluştururlar. "Bilgi bilinçte yapılanmıştır" tümcesi belgilemiştir. Daha önce de değindiğim gibi Veda dininde bilgi erdem demek olup, pratikte değil, salt kulak yoluyla elde edilir. Burada Sokrates'in erdemsizliğin bilgisizlikten doğduğu savına benzer bir bilgi-erdem birlikteliği var gibi görünüyor, da, gerek Vedacılıkta ve dolayısıyla *TM'de bilgi* tümüyle pratikten ve nesnel dış dünyadan kopuktur. TM'de bilgi, insanın kendi düşüncesiyle kendi düşüncesini aşmasına dayalı tümüyle idealist ve öznel bir nitelik taşır. Yani TM'de bilgi kendiliğinden düşünceyle akıp gelen

soyut ve evrensel bir kavramdır. Bilgiye, yani Veda diliyle erdeme ulaşan insan aydınlanmış olacaktır. Maharishi'nin bu çağı "aydınlanma çağı" demesinin bir nedeni de budur. TM'nin bilgi kuramında salt soyut düşünce (ide) vardır; ve bu düşünce durağan-değişmez bir tözdür. Böylece TM da Platon'dan bu yana gelen soyut, idealist bilgi kuramını güncelleştirerek kullanır. TM, bilginin somuttan soyuta ve oradan yeniden daha yükselmiş bir somuta doğru, insanı üretim içinde yönlendiren, nesnel bir yansıma olduğunu kabul etmez, hatta bunu tartışma konusu bile yapmaz. Sadece, Maharishi Batı burjuva bilimini bu açıdan suçlarken "nesnel gözlem" dediği ampirik maddeciliği suçlamış oluyordu. TM'de bilgi kadar bilinç de soyut ve öznel bir niteliktedir. Burada bilinç, nesnel dış dünyadan, tarihten, zamandan tümüyle kopuk ve yine evrensel ve değişmez; temelde varolan ancak ortaya çıkarılamamış bir tözdür. Eğer bu biçimiyle bilinci evrensel-değişmez ve açığa çıkmamış bir töz olarak ele alırsak şu soruyu sorma hakkı doğuyor: "Peki bu töz herkeste var mı? Yani herkes TM uygulayarak bu gizli bilinç tözünü açığa çıkarabilir mi?" TM kuramcılarına göre buna gerek yoktur; dünya nüfusunun % 1'inin karekökü sayısındaki kişiler TM uygularsa tüm insanlığın bilinci kendiliğinden aydınlanacaktır. Öyleyse bilinç insanlığa özgü genel ve yaygın bir cevherdir ve bazı öğretmenler -dilerseniz peygamberler diyelim-sıradan insanların çabalarına gerek olmadan, onlar adına vecde gelerek, yani TM yaparak tüm insanlığın bilincini aydınlatabileceklerdir. Yani milyarlarca insanın bilinci ve mutluluğu, huzuru ve doğanın dinginliği yedi bin "peygamberin" derin düşünme yetisine bağlıdır. TM'nin bu olguyu nasıl açıkladığına ve TM-kuvantum fiziği ilişkilerine birazdan değineceğim. İşte, salt bu nedenle bile, TM tek tek insanın yaratıcı ve üretici gücünü hiç mi hiç görmeyen, insanın toplumsallaşmasını ve bunun yasalarını hiç mi hiç anlamayacak olan tarihdışı elitler kulübünden başka bir şey olamaz. TM'de düşünce yoluyla bilincin bu değerli tözüne ulaşıırken, varılan bu

sade ve saf bilinç doğa yasalarını da yönlendirir ve yönetir. Böylece doğa yasaları ile toplumsal yasalar TM de aynı kaba konur. Ve toplumun-doğanın rahatlamasını TM-kuvantum fiziği ilişkilerine dayanarak açıklar. Kuvantum fiziğinin "Alternatif etki içinde bulunan iki elektronun, ilişki için hiçbir olanak olmasa bile, eğer birbirlerinden herhangi bir uzaklıkta iseler sonradan karşılıklı davranışlarını etkileyebilirler" ilkesinden hareketle,⁹ Maharishi ve TM kuramcıları dünya nüfusunun % 1'inin karekökü sayısındaki insanın sürekli ve günde iki defa toplu halde TM yapmaları halinde doğanın ve insanlığın huzura ve barışa ulaşacağını iddia ederler. Nitekim ABD ve MIU (Uluslararası Maharishi Üniversitesi) da 1984 yılında 7000 meditatorün katıldığı (yedi bin sayısı dünya nüfusunun % 1'inin karekökünü ahlmasıyla bulunmuş bir sayıdır) bir TM uygulaması -dilerseniz ayini de diyebilirsiniz- yapıldığında, dünyada iş ve ekonomi alanında düzeltilmeler görülmüş, soğuk ve sıcak savaşlarda azalmalar olmuş, genelde hastalıklar azalmış, sel, fırtına gibi genel doğal afetler azalmış, hapisanelerde tutuklu ve hükümlü sayısında azalmalar olmuş, kısacası dingin bir dünya oluşmuştur. TM savunucularına göre "*Maharishi Birleşik Alan Teknolojisi*" adı verilen bu yöntemin her anakaranın nüfusuna göre belirli sayıda öğretmenle uygulanması, dünyada sosyal ve doğasal barışı sağlamaya yetecektir. Bu sayı Kuzey Amerika'da 1600, Güney Amerika'da 1900, Avrupa'da 2900, Afrika'da 2200, Asya'da 5000 ve Avustralya'da 500'dür. MERU (Maharishi Avrupa Araştırma Üniversitesi) profesörlerinden Domash bir konferansında, Birleşik Alan İlkesinin yalnız fiziğe değil, insanlar arasındaki tüm ilişkilere ve en sonunda politikaya da uygulanabileceğini söyledi.⁹ Böylece toplumsal bir ürün olan ve kendisi bir madde olmayan bilincin, fiziğin evrimi sonucu oluştuğunu ve bilincin doğadaki birliğin en son ve en temel düzeyi olduğunu ve dolayısıyla insanın kendi kendine düşünmesiyle -yani bilinçle- doğaya ve topluma egemen olabileceğini iddia etmeye başladı. Ve bu sav *TM-Birleşik Alan Teknolojisi* adını aldı.

MARCOS'UN DEVLET POLİTİKASINDA TM UYGULAMASI

TM'nin politikaya uygulanışının ilk ve önemli adımı 1984 yılında Filipinler'de atıldı. Çünkü o dönemde Filipinler Devlet Başkanı Marcos, TM uygulamalarını bir devlet politikası haline dönüştürmüş ve ülkede yaygın uygulanmasını sağlamıştı. Maharishi 1984 sonbaharında Filipinler'de yapılan "Aydınlanma Çağı Dünya Parlamentosunun Sonbahar Oturumu"na gönderdiği açılış mesajında şöyle diyordu: "Devlet Başkanının -Marcos'u kastediyor- ulusal yasanın yanı sıra doğal yasanın da desteğine sahip olması nedeniyle, dünyada bir tek bu hükümetin mükemmellik yolunda olmasından sevinç duymaktayız. Devlet Başkanı Marcos'un Filipinler'de Aydınlanma Çağı Dünya Hükümeti Başkanlığı'nı kabul ettiğini duyduğumda tüm yirmi beş yıllık çabaların doyuma ulaştığını hissettim... Bu nedenle Filipinler Hükümetini mükemmellik yolunda, doğal yasalar kadar yenilmez olmaya yükseliş yolunda görmekteyim."10 Ancak ne yazık ki Maharishi'nin kehaneti ve umutları boşa çıktı. Maharishi'nin Marcos'u barış ve huzur havarisi ilan ettiği tam bu sıralarda Marcos "İlaga" örgütünü silahlandırmakla meşguldü. İlaga örgütü Müslüman ve Hristiyan Marcos karşıtlarını işkence ile öldürdükten sonra kanlarını içip, etlerini yiyerek güçlendiklerine inanan insanlardan oluşan yarı legal bir örgüttü. İşte TM banışçısı Marcos tam da bu örgüte arka çıkıyordu o sıralarda.11 Ülkesini barış yerine terör, kan ve sefaletle boğan Marcos'u kendi halkı deviriverdi. Böylece TM ve Birleşik Alan Teknolojisi Marcos'a huzur ve barış getiremedi. Belki hiç de önem vermediği ve aşağıladığı halkının sesine kulak verseydi, TM'nin veremediği bilince ulaşabilirdi.

Sonuçta, TM ve Birleşik Alan Teknolojisi toplumda dinsel bir genelleşme eğilimi taşımasa da özellikle koyu dindar olmayan ya da Ateist aydınlar arasında yaygınlaşan ve yaygınlaşma eğilimi taşıyan bir özelliğe kavuştu. TM felsefesinin yoğun öznel ve idealist içeriği bu

konuyla uğraşanı ister istemez nesnel-toplumsal gerçeklerden koparmakta ve boş hayallere sürüklemekte. Artık TM salt bir gevşeme yöntemi olmaktan çıkarak kendi özgün felsefesiyle uluslararası örgütsel bir yapı özelliği taşımakta. Bence asıl üzerinde durulması gereken konu budur. Çünkü özellikle ülkemizde ve demokrasinin rafa kaldırıldığı dönemlerde felsefi alanda idealizm yoğun bir yaygınlaşma eğilimi taşır. Yani başka bir deyişle meydana boş bulur. İşte salt bu nedenle TM'ye ve onun toplumsal barış yöntemi Birleşik Alan Teknolojisi'ne ve de TM dernek ve örgütlenmelerine dikkat çekmek istedim.

(*) Rig-Veda: Veda dininin dört kutsal kitabından biri ve en eskisi.

- 1-O. Hançerlioğlu, Felsefe Ansiklopedisi, C. 2, s. 326, Remzi Kitabevi, 1977
2-H.H. Bloomfield ve ark. TM, Milliyet Yayınları, 1975.

- 3-Transdantal Meditasyon, Bilim Araştırma Merkezi, 1979.
4-L.J. West, Transcendental Meditation and Other Nonprofessional Psychotherapies, In Comprehensive Textbook of Psychiatry, Williams Wilkins Comp. Baltimore, 1975, 2561.
5-Doğal Yasa Yılı, Aydınlanma Çağı Sekizinci Yılı, 1982 İlkbahar Mektubu; Transdantal Meditasyon Derneği Yayınları.
6-1984 İlkbahar Mektubu. Transdantal Meditasyon Derneği Yayınları.
7-Veda Bilimi Yılı, Aydınlanma Çağı Yedinci Yılı 1981 Sonbahar Mektubu Transdantal Meditasyon Derneği Yayınları.
8-O. Hançerlioğlu, Felsefe Ansiklopedisi, C. 7, s. 155, Remzi Kitabevi, 1977
9-Birlik Fiziği: Halklar Arasındaki Birlik ve Her Ulus İçin Yenilmezlik, Transdantal Meditasyon Derneği Yayınları, 1980.
10-Maharishi Birleşik Alan Teknolojisi Derneği Kış Bülteni. Transdantal Meditasyon Derneği Yayınları, 1984.
11-Marcos'un Yamyamları, Nokta Dergisi, 32. sayı, 1985.

KENT ENGLISH

Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığından Tastikli

PRATİK İNGİLİZCE KURSLARI

- TAMAMI YABANCI ÖĞRETMENLER
- EN MODERN METODLAR
- EN UYGUN ÜCRETLER
- VIDEO PROGRAMI

HAFTA İÇİ KURSLAR: 4 EYLÜL
HAFTA SONU KURSLAR: 6 EYLÜL

Mithatpasa Cad. 46/3
ANKARA

Tel: 34 38 33 - 33 60 10

ADA

YAYINCILIK VE MÜZİK TİCARET LTD. ŞTİ.

Ziya Gökalp Caddesi
SSK Rant Tesisi
2. Çarşı No : 12
Kızılay - ANKARA

ESİN AFŞAR

DÜN ve BUGÜN
TÜRK ŞİİR ve EZGİLERİ

A yüzü

- ★ **DRAMA KÖPRÜSÜ**
Anonim/Esin Engin
- ★ **BANA SENİ GEREK SENİ**
Yunus Emre/Esin Engin
- ★ **ALAGÖZ**
Azerbaycan Anonim/E. Engin
- ★ **ARABESKE İNAT**
Enis Fostoroğlu-Esin Afşar/E. Engin
- ★ **LA CHANSON D'ANATOU**
Metin Eloğlu-Eddy Momoy
Selmi Andak-Esin Engin
- ★ **YOH YOH**
Kul Ahmet

B yüzü

- ★ **TAHİR İLE ZÜHRE**
Nazım Hikmet/Tarik Öcal
- ★ **ANI**
M.Cevdet Anday-Tarik Öcal/E. Engin
- ★ **GÜLLÜ KIZ**
Ahmet Çuhacı-Şehabettin Genç/
Esin Engin
- ★ **MASALLARIN SONU**
Bilgesu Erenus-Tarik Öcal
- ★ **UNUTMA SEN**
Azerbaycan Anonim/E. Engin
- ★ **KULUÇKADAKİ BAYAN**
Bilgesu Erenus-Tarik Öcal

GİRNE GELİŞİM

"XIX"

GİRNE GELİŞİM

- Fusun Balta : Solo Vokal
- Osman Cankoy : Gitar, Akustik Gitar, Buzuki, Vokal
- Mehmet Ali Akçal : Gitar
- Niyazi Nasıfoğlu : Bas Gitar, Roland Jona
- Eralp Adanır : Synthesizer, Vokal
- Tanju Cenkler : U.P. Elektro davul
- Tayfun Atabey : Vurgulu Çalgılar
- Taner Eratlı : Trompet
- : Vurgulu Çalgılar

Girne Gelişim olarak birçok özveri sonucu oluşturduğumuz bu kasetimizde genel olarak batı müziği çokseslilik sentezi ile Akdeniz ezgisi ritm ve yorumunu bağdaştırmaya, şarkı sözlerini de bu uyum içinde yorumlamaya ve yaşadığımız güncel konularımızdan seçmeye çalıştık.

A yüzü

- ★ **BÖĞRÜME VURA VURA**
Osman Cankoy
- ★ **HANİ**
Can Tufan
- ★ **KÖPRÜDEN GEÇEMEDİM**
Anonim
- ★ **BEMBİYAZ**
Osman Cankoy
- ★ **TOPLAMA BÖLME**
Osman Cankoy

B yüzü

- ★ **DÜNYA**
Osman Cankoy
- ★ **KIBRISIM**
Tayfun Atabey
- ★ **"XIX"**
Mehmet Levent
- ★ **ZEYTİNDEN AŞIMISIN**
Anonim

YAŞASIN KİTAP

HİL
KALEM
METİS
YÖN

TÜYAP KİTAP FUARINDA BULUŞALIM

Kalem basın yayın dağıtım tanıtım
ticaret ve sanayi limited  ti

Merkez: Anadolu Cad. 677/1 Şemikler-İzmir
 ube: Şehit Adem Yavuz Sok 18/14 Kızılay-Ankara

Tel: 11 82 71
Tel: 25 79 85

TÜRK SİYASİ HAYATININ PANOROMASI

**CÜNEYT
ARCAYÜREK**

açıklıyor -1

DEMOKRASİNİN
İLK YILLARI
1947-1951

bilgi
yayınevi

**CÜNEYT
ARCAYÜREK**

açıklıyor -2

YENİ İKTİDAR
YENİ DÖNEM
1951 1954

bilgi yayınevi

**CÜNEYT
ARCAYÜREK**

açıklıyor -3

BİR İKTİDAR
BİR İHTİLAL
1955 1960

BİLGİ YAYINEVİ

**CÜNEYT
ARCAYÜREK**

açıklıyor -4

YENİ DEMOKRASİ
YENİ ARAYIŞLAR
1960 1965

bilgi yayınevi

**CÜNEYT
ARCAYÜREK**

açıklıyor -5

DEMİREL DÖNEMİ
12 MART DARBESİ
1965-1971

bilgi yayınevi

**CÜNEYT
ARCAYÜREK**

açıklıyor -6

ÇANKAYA'YA
GİDEN YOL
1971-1973

bilgi yayınevi

**CÜNEYT
ARCAYÜREK**

açıklıyor -7

DEMOKRASİNİN
SONBAHARI
1977-1978

bilgi yayınevi

**CÜNEYT
ARCAYÜREK**

açıklıyor -8

MÜDAHALENİN
AYAK SESLERİ
1978-1979

bilgi yayınevi

**CÜNEYT
ARCAYÜREK**

açıklıyor -9

12 EYLÜLE DOĞRU
KOSAR ADIM
Kasım 1979 - Nisan 1980

bilgi yayınevi

**CÜNEYT
ARCAYÜREK**

açıklıyor -10

DEMOKRASİ DUR
12 Eylül 1980
Nisan 1980 - Eylül 1980

bilgi yayınevi

cüneyt arcayürek
ku-de-ta

BİLGİ YAYINEVİ

3 Basım

**Hapishanedeki
ECEVİT**

CÜNEYT ARCAYÜREK

bilgi yayınevi